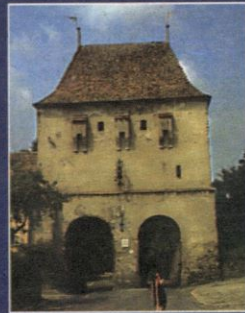
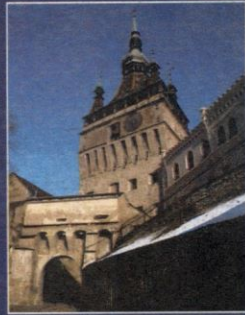
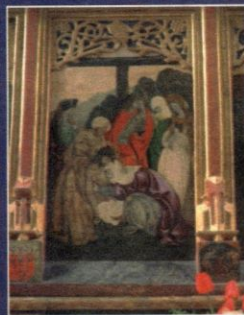
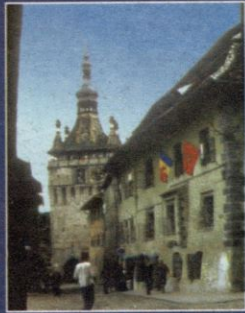
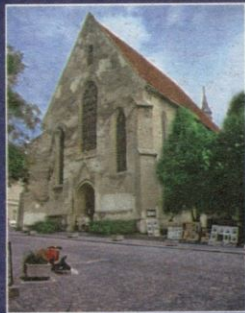
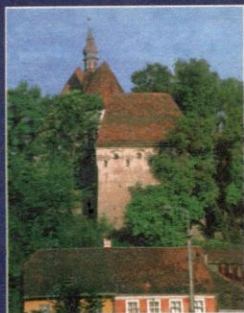

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2002

magazin istoric

Anul XXXVI – serie nouă – nr. 5 (422)
mai 2002

<http://www.itchnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric @ itcnet.ro

I Gravură de epocă (stânga jos) și fotografii contemporane realizate de colaboratorul nostru Cristian Sencovici în frumousul oraș medieval Sighișoara (de la stânga la dreapta, de sus în jos): Turnul fierarilor; Biserica Mănăstirii; vedere spre Turnul cu ceas; interior din Biserica din deal; Ziua de duminică, figură de la ceasul Turnului; Turnul cu ceas și coridorul femeilor bătrâne; Turnul croitorilor

2 Imagini din interiorul și din exteriorul uneia dintre cele mai frumoase reședințe domnești: palatul de la Colentina-Tei, zidit în 1822 de Grigore IV Ghica

4 Armură de cavaler medieval (secolele XV-XVI) folosită în spectaculoasele turnire de la curțile principilor europeni. Spectacole similare se organizau și la curțile voievozilor noștri, despre al căror timp liber puteți citi în acest număr

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef:
Dorin Matei

Secretar general de redacție:
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Irina Sălăvăstru
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan

Secretar de redacție
și macheta artistică:

Theodor Lianos
Director economic:

Doina Pascu

Documentare:

Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreoteșei,
Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Dragne,

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul I,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. - „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

mai

2002

4 Cei supărați
pe viață ajung doar
în statistică

C. NOICA

5 Triluri de pian și
viori

*Un conservator
interbelic uitat*

Z. DUMITRESCU-
BUȘULENGA

10 Paravane
de nisip

*Ce urmărea Bucureștiul
cu deschiderea față de
Occident din anii '60*

C. MORARU,
C. MORARU

15 Omul pe care
Securitatea nu l-a prins
*Povestea grupului
Gavrilă*

I. CRĂCANĂ

19 Quo vadis,
Europa?

*Interviu
cu Bernard A. Cook*

21 Soare cu dinți
*Evreii și alegerile din
1946*

Ș. LEIBOVICI-LAIȘ

26 Evul Mediu
contemporan
Invitație la Sighișoara

ASA VĂ PLACE
ISTORIA?

31 Chapeau
Griwitz și
Bouquet de Plewna

A.-S. IONESCU

33 Singurătatea
filosofului

*Cum l-am cunoscut
pe Raymond Aron*

N. DJUVARA

39 Țările valahe ale
Transilvaniei

I.-A. POP

DOUĂ LUMI,
ACELAȘI RĂZBOI

44 Dansul făcliilor
pe butoiul cu pulbere

*La curtea Kaiserului
Wilhelm II*

S. GEORGESCU

49 Bucuria vieții
redușă la o felie de
mămăligă și un fir de
praz

Povestiri din prizonierat

N. CILIBIU

53 Un pod
mai trainic
decât cel de flori

*Interviu cu
Dan Vidrașcu,
directorul Editurii
Litera Internațional*

VIATA LA CASTEL

54 Palatul
dintre ape

*Reședința domnească de
vară Ghica Tei*

I. ZĂNESCU,
C. ENE

58 Pehlivi
și saltimbanci

D.H. MAZILU

REVERBERAȚII

57 Clipind din
evantai

E. URIAN

87 Tărăncuța
lui Caragiale

V. AVRAMESCU,
C. BEDA

64 Milenii, secole și
o lună într-o pagină

65 Vopseaua legilor
și diluantul cutumelor

Portret Nicolae Malaxa
P. PANDREA

**HOOVER
INSTITUTION**

68 FBI are rezerve
L. COSOVANU

70 De când este la
noi balonul pătrat

Corupția în
fotbalul interbelic

A. DUMITRU

**OPINII -
CONTROVERSE**

73 Citind în pietre

Descoperirile
arheologice de la Isaiia

N. URSULESCU,
V. MERLAN

77 Medicii blestemați

R. BERGMANN

80 Cernobîlul
de sub Baltica

V. ZAGVOZKIN

82 Efectul bătrânei
fără somn asupra
Mossad-ului

G. THOMAS

88 Messalina
sau Pallas a Nordului?

Regina Cristina
a Suediei

M. NICOLAU

EVENIMENT

48 Folosiți-l pe
Titulescu

M. ȘTEFAN

20 Restitutio
Armand Gălinescu

92 Sunetul muzicii
și scrâșnetul vieții

Două volume despre
George Georgescu

RUBRICI

63 Pentru biblioteca
dumneavoastră

93; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

A FI TÂNĂR ÎN CULTURA UMANISTĂ

Întâlnesc câțiva tineri în jurul a 30 de ani supărați nu pe ceea ce nu au făcut ei, ci pentru ceea ce nu a făcut viața pentru ei. Dar cum să le rezerve lozul cel mare viața, dacă nu au investit nici o miză? Îi întreb ce-au cerut și-mi răspund ceea ce li s-a părut c-au vrut, căci dacă voiau cu adevărat lucrul acela (frumusețile artistice ale lumii, împlinirile veacului, cărțile lui mari), atunci s-ar fi pregătit pentru întâlnirea cu ele. Îi văd triști. E vreme urâtă afară.

Cine nu a găsit prilejul în sine are în jurul său marile prilejuri [...]

Primul lucru pe care trebuie să-l spui unui tânăr angajat în cultura umanistă este că abia pe la 40 de ani începe să-și dea măsura. Pe urmă vei spune celui trecut de 40 că abia la 60 de ani ar putea începe deceniul de aur al creatorului în

CONSTANTIN NOICA

acest plan. Iar celui de 60 trebuie să-i spui (dacă a reușit ori nu, și cine reușește cu adevărat?) că e bine să se gândească atunci când scrie la cititorul care nu s-a născut încă.

Cum să-i convingi pe tineri că vreo 30-40, chiar 50 de ani în mare pot pregăti și trebuie să se pregătească, spre a face, pe traseu ori la urmă, ceva din isprava obscur dorită? Ei însă vor și speră să obțină dintr-o dată, ba sunt dezamăgiți că nu obțin (cel puțin în ochii

altora) ceva care să despice lumea în două. Numai că se despice ei în două prin nerăbdarea lor – și intră apoi în statistică.

(Istoricitate și eternitate,
Editura „Capricorn“, 1989)

UN CONSERVATOR UITAT: PRO-ARTE

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA

Într-o zi blândă din toamna anului 1935, se deschidea festiv, în eleganta clădire din strada (atunci) Basarabiei (apoi Occidentului), un conservator particular inițiat și condus de George Cocea, prim-violoncelist al Orchestrei Filarmonice. Absolvent al Conservatorului din Paris, cu relații întinse în viața muzicală europeană, mai ales franceză, George Cocea a simțit nevoia adâncirii și extensiei artei românești, a înnoirilor cerute de sincronizarea cu Occidentul european, în atmosfera căruia generația sa se formase. Extrem de activ, de convingător, el izbutise să câștige acordul și încrederea unor personaje de primă mărime în viața publică, așa încât regina Maria însăși a acceptat să patroneze Conservatorul, pe care-l și vizita apoi destul de des.

Majestatea Sa a fost prezentă la deschidere, însoțită de fiica sa cea mai mare, Elisabeta, fosta regină a Greciei. A participat, de asemenea, ministrul Franței, Adrien Thierry, împreună cu frumoasa lui soție, Nadine, născută Rotschild, amândoi implicați cu mult interes în viața culturală românească.

Erau de față, firește, toți viitorii profesori. Îmi mai amintesc doar câțiva, de primă mărime, poate încă vii în memoria melomanilor vârstnici: Alfred Alessandrescu, la clasa de armonie și contrapunct, Theodor Rogalski, la teorie și solfegii, Constantin Stroescu, la clasa de canto, Ion Filionescu și Silvia Șerbescu, la clasele de pian, Sabina Niculescu Kulibin la harpă, toți formați la școala franceză.

Madeleine Cocorăscu, marea pianistă, bucurându-se pe atunci de renumele unei Cella Delavrancea, unei Aurelia Cionga ori Nadia Chebap, fusese la Viena eleva lui Emil Sauer, elevul lui Liszt. Clasele de vioară erau conduse de Alexandru Teodorescu și Anton Adrian Sarvaș, respectiv prim-concert-maestrul și concert-maestrul Filarmonicii Române, violoniști deosebit de valoroși.

Printre acești muzicieni remarcabili își plimba făptura bonomă și chipul mereu zămbitor pitorescul muzicolog și om de cultură Emanoil Ciomac, autorul a două cărți excelente: *Poezii armoniei* și *Viața și opera lui Richard Wagner*. El a fost și traducătorul în

O fotografie cu multe celebrități: Constantin Brăiloiu, Alfred Alessandrescu, George Enescu, Ion Nonna Otescu, Mihail Jora, în 1936

Pianista Cella Delavrancea

românește al libretului francez, datorat lui Edmond Flegg, al operei *Oedip* de Enescu.

Chiar de a doua zi, sălile Bach, Mozart, Beethoven, Corot etc. au început să vibreze sonor de exercițiile vocale și instrumentale ale noilor ucenici ai Euterpei. Fiecare cu ma-

estrul lui ales. Mă înscrisesem la clasa de pian a lui Ion Filionescu și la cea de vioară a lui Anton Sarvaș, precum și la clasele teoretice ale lui Rogalski și Ciomac.

Și am început o ucenicie care, cu vremea, avea să devină pasionată. În Ion Filionescu am întâlnit un mare iubitor al muzicii franceze contemporane și, în general, al muzicii moderne. Studiase la Conservatorul din Paris, trecuse și pe la școala de la Fontainebleau a lui Robert Casadesus, foarte în vogă atunci, și de la care deprinsese și metoda – prevalând până astăzi –, a jocului mâinii cu degetele înalte pe clape.

Dar el era mai mult muzician decât pedagog și în anul următor a abandonat profesoratul, pentru a se dăruie integral activității de răspândire a muzicii noi. A fost, printre altele, primul executant, admirabil de altfel, al *Rapsodie în blue* a lui Gershwin și a cântat la două pianе cu Radu Constantinescu pentru prima oară concertul de Poulenc și două piese de Darius Milhaud. Cu cât entuziasm a făcut-o, am simțit de aproape, căci îi întorceam paginile la concert.

După plecarea lui, am trecut la clasa Madeleinei Cocorăscu, energica și inimoasa iubitoare a muzicii clasice. M-am scaldat în Bach, Beethoven și Schumann, dar și în Chopin, iar degetele mergeau cu mersul mic și rapid al degetelor îndoite ca pe vremuri. Madeleine era o profesoară înăscută, cu o

capacitate de comunicare rar întâlnită la muzicieni, de regulă mai introvertiți, mai cufundați în sine. Fie că ne lăuda, fie că ne muștra, pentru un tempo nepotrivit ori pentru o digitație falsă, cuvintele ei calde ne mergeau la inimă și ... în degete.

Acolo, în clasa ei, în care am învățat atâtea, am avut una din cele mai puternice emoții din viața mea. Aflându-se în anii aceea, 1935-1937, mereu la București, George Enescu a venit de mai multe ori să viziteze Conservatorul și să o salute pe Madeleine. Eram acolo câțiva tineri, așteptându-ne rândul la pian. Eu am încremenit. Era ca și când ți-ai fi văzut visul cu ochii! Maestrul s-a apropiat de noi, ne-a dat fiecăruia mâna. Și cum eu aveam sub braț *Suitele franceze* de Bach, pe care le cântam atunci, le-a luat în mână, le-a răsfoit și a început a vorbi cu mine, ca și cum am fi fost colegi. Despre modul de interpretare cel mai potrivit, despre *tempi* adecvați fiecărui dans din suită... Eu abia răspundeam, bâlbâindu-mă, pierită de emoție, privind la el ca la o cadă. Noroc că profesoara a intervenit, ca de obicei, cu o glumă și, după alte câteva minute, maestrul ne-a părăsit. Îl mai văzusem și-l mai auzisem înainte, firește, dar a-i fi atins mâna și a-l fi auzit vorbindu-mi a fost ca și cum ar fi coborât Eminescu dintr-un portret. De fapt, cei doi mi-au rămas până azi în pecetea duhului creativității românești, purtată în suflet.

Cu Theodor Rogalski, compozitorul și dirijorul profesor de teorie și solfegiu, ne aflam în cei mai buni termeni. Lung și subțire, stând întotdeauna rezemat de pian, și când preda și când făceam dicteurile, și când ne asculta, avea un humor irezistibil. Figura lui prelungea și aparent cam acra ascundea o minte ascuțită și gata oricând să arunce o vorbă de duh, chiar și când se greșea la descifrarea textului muzical.

O deosebită desfătare intelectuală ne aduceau orele de estetică și istorie a muzicii, ținute de Emanoil Ciomac (Conu Manucă i se spunea între prieteni), persoană deosebit de cultivată, cu studii juridice și muzicale, în țară și în străinătate. Plin de știință, se mișca totuși cu oarecare timiditate prin sală și atingea pianul cu sfială când exemplifica

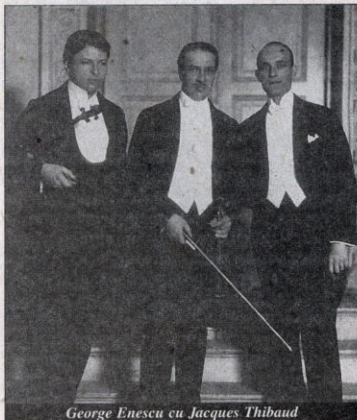
cele spuse. Grasea ușor și avea un zâmbet delicat, care-i lumina ochii mari și lucioși, cu tăietură orientală. Fiul său, Bob, venea din când în când să-l asculte. Ne devenise prieten și, așezat în spatele nostru, făcea unele comentarii nostime, stârnind câteodată o înfruntare din sprâncene din partea profesorului. Tânăr inteligent, cultivat, cu un fizic impecabil, Bob a plecat prea curând dintre pământeni spre durerea amarnică a părinților (mama lui era pianista de renume Muza Ghermani Ciomac).

Conservatorul răsună ca un stup sonor. Printre sunetele instrumentelor se auzeau și voci. Niculescu Basu corecta cu glasul său inconfundabil pe un student; Maria Snejina arăta o vocaliză unei tinere, Constantin Străescu înălța capul din vestitul său fular pentru a scoate un falset de o frumusețe rară. Iar clasele de coarde le țineau isonul. Și cea a lui Al. Teodorescu, și cea a lui Anton Sarvaș, în care îmi încercam și eu arcușul sub ochii exigenți ai profesorului.

Directorul, George Cocea, era prețutindeni prezent, mereu cu gândul largirii activității. Și a extins într-adevăr numele Conservatorului la formații camerale: Trio-ul Pro-Arte, Cvartetul Pro-Arte (Al. Teodorescu, Anton Sarvaș, Al. Rădulescu, George Cocea), Cvintetul cu pian (celor mai înainte citați li se adăuga Ion Filionescu) etc.

Un program vast cuprindea concerte și conferințe desfășurate săptămânal în sala Dalles, care devenise a noastră, parcă. Intelectuali de prestigiu prezentau autorul sau curentul care urma să fie ilustrat muzical.

Cea mai vie amintire o am despre o seară Grieg. Pe scenă a

George Enescu cu Jacques Thibaud

apărut un tânăr cu ochelari, cu părul șaten ușor ondulat, deasupra unei frunți înalte, cu chipul surâzător. Era Mircea Eliade, de curând întors din India. Și-a început conferința plimbându-se pe scenă, cu o naturalețe foarte cordială, care a captat repede publicul. Vorbea ușor, cu digresii uimitoare, nu întotdeauna legate de subiect, așa încât am ascultat amintiri fermecătoare despre India, despre Italia, dar foarte puține păreri despre Grieg și opera lui. Cu toate acestea, l-am aplaudat frenetic: era de atunci un personaj charismatic, sortit succesului. Au mai vorbit acolo și alți mari intelectuali, de la Alice Voinescu și Emanoil Ciomac la Petru Comarnescu, desigur cu mult succes, dar fără să producă fascinația prezenței lui Mircea Eliade.

Strădaniile lui George Cocea au mers mai departe. Unele formații orchestrale străine invitate la concertele Filarmonicii, care (se spunea) ajunseseră a doua sau a treia din Europa, veneau și la concertele Pro-Arte. Îmi amintesc de *Solisti di Zagreb*, formație condusă de marele violoncelist Antonio Janigro, care cânta și dirija un repertoriu foarte ales de muzică preclasică, pentru orchestră de coarde. Și mulți alți soliști ne-au încântat: Luigi Silva, violoncelist excelent, de pildă, sau excepționalul Carlo Zecchi, pianistul devenit ulterior dirijor, după un accident nefericit. Și, deși în carje,

George Cocea

Pablo Casals împreună cu George Cocea

venea să cânte în România, pe care o iubea într-adevăr.

Pe de altă parte, relațiile directorului nostru cu Franța și Italia aduceau în incinta Con-

servatorului pe mai toți soliștii și dirijorii invitați de Filarmonică. Au fost între noi, pe lângă Enescu, și Alfred Cortot, celebrul pianist, și colegul său de formație camerală la fel de renumit, Jacques Thibaud și chiar Pablo Casals.

Apoi frumosul și mereu surăzătorul Zino Francescatti, foarte cunoscutul violonist francez de origine italiană, sau dirijorul italian Vittorio Guy, grav și recules mai totdeauna, dar foarte agreabil interlocutor, care l-a popularizat la noi pe Ottorino Respighi, cu fântânile și pinii lui din Roma. Și câți alții!... Dar *a-propos* de Cortot! Înainte să ne viziteze, dăduse două ori trei concerte la Ateneu. Unul fusese un recital, o *causerie* foarte plăcută pe marginea bucății lui Debussy intitulate *Children's Corner* (Colțul copiilor), în cursul căreia pianistul cânta și comenta într-o caldă atmosferă de comunicare cu publicul.

Dar la concertul simfonic dirijat de George Georgescu, Cortot cântase partea solistică din *Simfonia pe o temă de la munte* de Vincent d'Indy. Și cum reputatul solist avea o vârstă înaintată, urmărea cam greu mersul vijelios al orchestrei și arpeggiile uneori nu se prea auzeau, alături nu prea intrau în tempo-ul prescris. Noi, ca toți tinerii, exigenți cu alții, ne-am dus să-l întrebăm a doua zi la oră pe profesorul Rogalski ce se întâmplase. Iar el, cu înțelepciune și delicatețe deontologică, ne-a întrebat dacă am urmărit linia melodică. La răspunsul nostru afirmativ, a zis: „Vețeți, asta e esențial. La o anume vârstă, marelui executant i se cere

păstrarea acestei linii, care asigură perceperea integrală a operei”.

Îl mai întrebasesm noi odată dacă nu cumva maestrul Enescu însuși scosese câteva note false în *Ciacona* de Bach. Privindu-ne de data aceasta de sus (nu numai de la înălțimea trupului său), ne-a răspuns: „Urechile noastre sunt de vină, cu mărginirea percepției lor sonore. Maestrul aude și sferurile de ton, inaccesibile nouă”. Ne-am rușinat și am înțeles abia după *Oedip* spusele profesorului, care știa că maestrul avea ureche absolută.

Între timp, directorul ne obliga, programatic, să frecventăm sălile de concert până și la repetiții și în culise, pentru a-i vedea pe dirijori din față (imaginea lui Enescu rămâne pentru mine neuitată, fizionomia lui transformându-se uimitor sub imperiul muzicii), sau pe instrumentiști repetând pasagii înaintea intrării în scenă. Trebuia să ne îmbibăm de aura locului. Pro-Arte devenise un centru viu, activ,

G. Niculescu-Basu la Călimănești, în 1938

foarte cunoscut chiar în rândurile marelui public, a cărui educație muzicală, de fapt, o urmărea. Dacă n-ar fi izbucnit războiul, efectele benefice ar fi apărut mai marcate, mai dătătoare de nădejdi pentru cultura românească a viitorului.

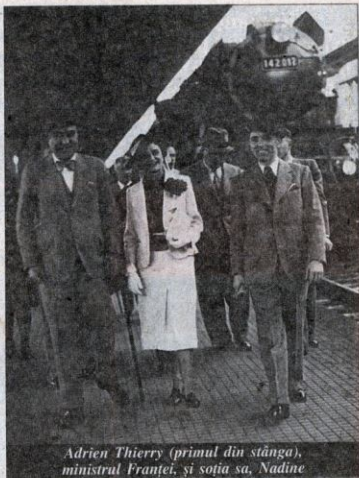
Am fost smulsă însă din atmosfera aceea de viață artistică de la Conservatorul Pro-Arte. O boală de plămâni venită ca un trăznet și care îmi interzicea câțiva ani de zile cântatul la pian și la vioară mi-a schimbat destinul, pe care mi-l plănuisem cu tot entuziasmul tinereții.

Au trecut ani, am fost obligată să aleg altceva, cu o durere care nici acum, la sfârșitul vieții, nu e pe deplin stinsă. Am intrat și sub zodia roșie, nefastă. După 1965, când s-a putut respira puțin mai în voie timp de câțiva ani, am primit un telefon. Era George Cocea, fostul nostru director, eliberat din închisoarea unde fusese aruncat, pentru că frecventase Ambasada Franței și Institutul Francez. Nu-mi venea să cred. Ne-am dat întâlnire pentru a doua zi în Parcul Herăstrău.

L-am văzut venind. Trecuseră 30 de ani peste noi. Fușese un bărbat frumos, plin de vioiciune, cu un mers rapid și sigur. Se ținea și acum drept, dar cu un efort vizibil și pasul îi era ușor șovăitor. Ne-am salutat cu emoție și am început să vorbim. Și, curios lucru, nu despre trecut. Mi-a arătat mâna stângă care, lovită grav în închisoare, nu mai putea ține violoncelul. Dar asta nu-l oprea să facă planuri de viitor în legătură cu o viață artistică analoagă cu cea pe care o realizase.

Mi-am dat seama că reclusiunea îl țineuse departe de ceea ce se petrecuse în cultura românească. Tăcerea mea sceptică și câteva răspunsuri evazive și mai ales aluzive cu privire la situația reală au părut să-i mai stingă elanul.

Dar a abordat un subiect pe care nu l-a părăsit cât a mai fost în viață: aducerea în țară a rămășițelor pământești ale lui George Enescu. Nu știa cum să procedeze și mi-a cerut sfatul. I-am dat câteva sugestii și le-a urmat. A ajuns, se pare, până la domnul Paul Niculescu-Mizil, care a înțeles din capul locului situația și a obținut toate autorizațiile necesare. De altfel, o delegație de compozitori români îl vizitase

Adrien Thierry (primul din stânga), ministrul Franței, și soția sa, Nadine

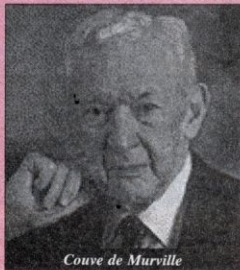
pe maestru la Paris, înaintea sfârșitului, și el își exprimase dramatic dorința de a se odihni în pământul țării sale. Chiar și testamentul cuprindea în termeni clari același deziderat.

Bietul George Cocea era fericit și toți așteptam îndeplinirea ultimei voințe a genialului artist. Dar, lucru de necrezut, refuzul categoric al Măriucăi Cantacuzino, soția maestrului, a împiedicat realizarea întoarcerii lui în pământul de băștină.

Muzicianul și omul de acțiune care a animat viața artistică a Bucureștiului aproape un deceniu n-a putut suporta gândul ultimei dureroase neputințe. A făcut o fixație și repeta tuturor celor cu care se întâlnea că el va pleca la Paris în curând ca să aducă osemintele lui George Enescu. Improvizase și un mic discurs pe care avea să-l țină în-aceia împrejurare și-ți spunea câteva cuvinte din text. Venea numai la Biblioteca și Institutul Francez, la conferințele care se țineau acolo. Era tot mai singur și mai trist, închis, probabil, în singurul gând care-l mai preocupă. S-a sfârșit aproape fără să prindem de veste.

Vom fi oare în stare vreodată să realizăm gândul acela al întoarcerii acasă a lui George Enescu? Pământul nostru are atâta nevoie de el, de sfântul muzicii noastre... ■

„România, promotoarea unei politici independente și suverane pe plan extern, bazată pe principiul neamestecului în treburile interne ale altui stat și pe cel al egalității între state.“ Sub această lozincă s-a desfășurat politica externă a României, de la jumătatea deceniului al șaptelea al secolului trecut și până în 1989. Lozincă a rămas neschimbată, politica s-a modificat mereu. Și asta dintr-un motiv foarte simplu: între lozincă și realitate existau foarte puține elemente de legătură.

Couve de Murville

Corneliu Mănescu

Dean Rusk

PARTIDA DE POKER CU OCCIDENTUL

CAMELIA MORARU, CONSTANTIN MORARU

Nicolae Ceaușescu a profitat de un context internațional care i-a permis să joace rolul unui lider independent. În fapt, porțile erau deschise pentru orice conducător dintr-o țară a blocului comunist care era dispus – sau avea interesul – să slăbească legăturile de subordonare față de Moscova. Atunci când Occidentul a putut rezolva direct cu Kremlinul toate problemele (după venirea lui Gorbaciov), rolul lui Ceaușescu a luat sfârșit.

Și nici măcar nu îi aparține meritul de a fi inițiat această politică. Începutul l-a făcut Gheorghe Gheorghiu-Dej. În condiții deja prezentate în revista Magazin istoric (nr. 9/1998, 4/2002), acesta a făcut primii pași ai deschiderii către Vest. De la început însă, nu a fost vorba de o deschidere sinceră și totală, de o renunțare la închistările și dogmele socialiste. Tot ce urmărea puterea comunistă de la București era să obțină licențe și utilaje occidentale – fără de care economia românească se sufoca –, încercând să vândă cât mai multe produse românești în acele țări și să mențină, în același timp, propria piață cât mai închisă importurilor. Și mai ales să țină țara departe de influențele „capitalismului decadent“. Ceea ce s-a dovedit imposibil, chiar și în condițiile izolării tot mai accentuate impuse după 1980.

Documentele de arhivă stau mărturie asupra adevăratelor intenții ale conducerii comuniste de la București atunci când a inițiat procesul de deschidere față de Occident. În cele ce urmează vom prezenta trei astfel de izvoare.

Le desparte un an de zile. Primul este un raport de 20 pagini, semnat de George Macovescu și datat 7 noiembrie 1963, în care se prezintă vizita făcută cu trei zile înainte de Corneliu Mănescu, ministrul Afacerilor Externe, în Franța, la invitația omologului său, Couve de Murville. Cel de al doilea este o *Notă* trimisă din New York de Corneliu Mănescu, la 5 decembrie 1964, în care relatează discuțiile avute cu Dean Rusk, secretarul de Stat al S.U.A., la 2 și 3 decembrie 1964.

Interesul primelor două documente este sporit de faptul că poartă adnotările făcute de Gheorghe Gheorghiu-Dej, precizând și mai clar obiectivele pentru care fusese trimis Corneliu Mănescu. Al treilea este o relatare manuscrisă a discuției purtate în cursul dejunului oferit pentru Corneliu Mănescu de Dean Rusk, la 5 ianuarie 1965, la Departamentul de Stat.

Și Couve de Murville, și Dean Rusk au ținut să sublinieze în cursul întrevederilor că Occidentul era în plin proces de revizuire a politicii sale față de blocul sovietic, pe care nu îl mai considera unul unitar. Ministrul de Externe francez vorbea chiar de „o schimbare înlăuntrul a ceea ce au fost numite până acum lagărul socialist și lagărul occidental”. Să notăm cu amuzament că Mănescu încerca să îl convingă pe omologul său că România socialistă dusea dintotdeauna o asemenea politică, dar Franța

abia acum o observa. Până și Dej punea trei semne de întrebare la o asemenea remarcă. Peste Ocean, senatorul democrat James William Fulbright, președintele Comitetului pentru Relații Externe al Senatului (1959-1974) și inițiatorul, în 1946, al burselor care îi poartă numele, întreprindea „un studiu cu privire la necesitatea și modul în care să fie reconsiderate toate relațiile economice ale S.U.A. cu țările socialiste [...] Paralel cu aceasta, oamenii de afaceri

Mănescu a continuat, declarând că într-adevăr relațiile dintre România și Franța s-au îmbunătățit, îndeosebi pe plan economic”. Dej interveni și scrie: „Vrem și pe alte planuri?”

În cursul discuției cu Couve de Murville, ministrul Afacerilor Externe român era interesat să sondeze perspectivele unui acord comercial bilateral pe termen cât mai îndelungat. Cel în vigoare urma să expire în 1965. În plus, autoritățile de la București erau îngrijorate de modificările ce urma să intre în vigoare după 1970 în cadrul Pieței Comune. Demnitarul francez i-a arătat că „după 1970, când vor interveni mo-

În 1963, Gheorghe Gheorghiu-Dej spera ca Piața Comună să își înceteze existența

americani și camera de Comerț insistă asupra modificării atitudinii față de comerțul cu țările socialiste.”

La afirmația lui Mănescu că România dorea să întrețină relații cu toate țările, Couve de Murville ținea să precizeze „îndeosebi cu Franța, d-le ministru [...]”, aceasta este dorința noastră”. Dean Rusk se arăta preocupat de faptul că „dacă la Washington și București se înțelege bine că îmbunătățirea relațiilor româno-americane nu presupune o înrăutățire a legăturilor României cu U.R.S.S., are impresia că acest lucru nu este pe deplin înțeles și la Moscova”.

Este semnificativă pentru intenția conducerii de la București adnotarea făcută de Dej pe informarea întrevederii dintre Corneliu Mănescu și Couve de Murville. „Corneliu

dificările structurale în relațiile dintre partenerii din Piața Comună, va fi probabil necesar să apară forme de acorduri mai complexe, în cadrul cărora România să nu mai încheie înțelegeri comerciale separat cu Franța, ci cu Piața Comună în întregul ei. În această situație, se va pune probabil problema recunoașterii Pieței Comune de către România.” Ceea ce guvernul de la București nu părea dispus să facă în acel moment, deși Gheorghiu-Dej scria pe margine: „Atenție, atenție, să ne pregătim bine ce vom avea de făcut”. La remarca lui Couve de Murville „nimeni nu poate ști dinainte ce va aduce viitorul îndepărtat și care va fi soarta Pieței Comune [...]”, este posibil ca în viitor Piața Comună să înceteze chiar să mai existe”. Dej scria, apăsător, „asta și vrem!”.

Corneliu Mănescu în timpul unei vizite oficiale în Belgia (1967)

În cursul vizitei făcute peste un an de zile în S.U.A., Mănescu se străduia să impulsioneze obținerea de noi avantaje comerciale pentru România. În mai 1964 o delegație condusă de Gheorghe Gaston Marin, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, pusese bazele unei colaborări și, deja, se aflau în S.U.A., de câteva luni, 13 specialiști români în comerțul exterior, care sondau piața americană. Dean Rusk îl asigură pe ministrul român de întreaga disponibilitate a executivului american: „au fost deja obținute unele rezultate semnificative, ca de exemplu modificarea sistemului de acordare a licențelor de export pentru România, aprobarea exportului către România a unor instalații care, în urmă cu vreo trei ani, nu ar fi putut fi obținute”.

„Dar rămăneau încă multe probleme de rezolvat. Principala era obținerea clauzei națiunii celei mai favorizate. Apoi, Eximbank (Banca de

Singura rugămintă a secretarului de Stat: folosiți o mică parte a valutei obținute pentru a trimite cetățeni români să viziteze S.U.A.

Expot-Import a S.U.A.) își manifestase preocuparea pentru „eventualitatea că partea română ar putea acumula și prezenta un pachet important de comenzi de instalații tehnice, ceea ce ar îngreuna finanțarea comenzilor respective”.

Secretarul de Stat american propunea și soluții prin care România putea obține valuta cu care să plătească comenzile făcute în S.U.A.: dezvoltarea turismului. Cetățenii americani erau dornici să viziteze o țară atât de frumoasă cum era România și ar fi venit

în număr mare dacă s-ar fi ușurat condițiile de intrare în țară. Secretarul de Stat adăuga imediat: „Partea americană este gata să sprijine dezvoltarea turismului cu România, ceea ce va constitui o sursă însemnată de venituri în valută și singura rugămintă ar fi ca o mică parte a veniturilor obținute de România pe această cale să fie îndreptată spre realizarea de vizite turistice ale cetățenilor români în S.U.A.” Ceea ce Bucureștiul nu dorea cu nici un chip.

La fel de reticent s-a arătat Dej și față de discuțiile purtate de Corneliu Mănescu cu Couve de Murville în privința schimburilor culturale româno-franceze. Ministrul de Externe insistase asupra dorinței părții franceze de a se asigura o difuzare mai amplă a cărții franceze în România.

Realizarea acestei dorințe „este mai posibilă în România decât în alte țări socialiste, ca de exemplu Polonia”, atât pentru că România avea o balanță comercială pozitivă în relația cu Franța, cât și pentru că „afinitățile de limbă și tradițiile culturale comune ar facilita citirea cărții franceze în România”. De remarcat faptul că, în acel moment, România și Polonia păreau a fi parteneri privilegiati ai Occidentului între țările blocului socialist.

Corneliu Mănescu a răspuns că „în România se citește mult în limba franceză, de altfel majoritatea intelectualilor români sunt cunoscători ai limbii franceze”. Dej nota însă: „Eu aș fi fost mai

prudent.“ Iar atunci când demnitarul român îi spunea omologului său francez „*pe de altă parte*”, forurile române sunt interesate ca, în cadrul relațiilor culturale dintre cele două țări, să se acorde o atenție sporită schimburilor tehnico-științifice“. Dej sublinia de două ori primele cuvinte și scria deasupra lor: „în principal“. Nu de cărti în limba franceză avea nevoie Dej – chiar dacă partea franceză avea grijă să precizeze că dorea difuzarea unor tipărituri „din literatura contemporană, care prin conținutul lor să nu jeneze guvernul român“ –, ci de tehnologie. Vigilent, el atrăgea atenția și pe marginea paragrafului „Interlocutorii francezi care s-au întreținut cu diplomații români și-au exprimat în unanimitate satisfacția de felul cum românii își însușesc și cunosc limba franceză“: „desigur, substratul este altul... și telurile...“.

De altfel, la dejunul care a urmat întrevederii dintre Couve de Murville și Corneliu Mănescu, unul dintre diplomații francezi, Jean Basdevant, a ridicat „cu moderație și decență“ problema acordării vizelor de plecare definitivă din țară pentru unii cetățeni români, „din considerente umanitare, dictate de necesitatea reîntregirii unor familii“ (*Magazin istoric*, nr. 7/2000).

Documentele menționate vorbesc și de un interes spe-

cial în cazul relației dintre România și S.U.A.

Un pasaj din relatarea discuției de la dejunul din 4 ianuarie 1965 arată preocuparea conducerii de la București de a obține o confirmare a faptului că România nu figura pe lista

pe lista țințelor nucleare. Deosebirea dintre Germania și România, de exemplu, este că România printr-o declarație că nu admite arme nucleare pe teritoriul său ar obține scoaterea automată de pe o asemenea listă, în vreme ce situația specială a Germaniei

face ca împotriva ei să rămână îndreptate sute de focașe nucleare, chiar în ipoteza în care nu ar mai exista pe teritoriul ei arme nucleare.“

***Dean Rusk și Corneliu Mănescu cad de acord:
România nu primește arme nucleare,
Statele Unite nu ne includ pe lista țințelor
unui atac nuclear***

țințelor vizate de lovitura nucleară a S.U.A., în schimbul neadmiterii staționării de arme nucleare ale Tratatului de la Varșovia pe teritoriul său. „Secretarul de Stat a spus că o țară poate să se considere denuclearizată nu numai prin faptul că pe teritoriul ei nu există arme nucleare, dar și prin aceea că ea este ștearsă de

Ar fi o confirmare a informației că la întâlnirea avută în 1963 cu Dean Rusk, la ranch-ul acestuia, Corneliu Mănescu ar fi făcut oferta americanilor: România nu primește arme nucleare și S.U.A. nu o includ pe lista țințelor loviturilor sale.

Tot din document rezultă că Dean Rusk discutase în același

George Macovescu îl conduce la aeroport pe Corneliu Mănescu

Corneliu Mănescu împreună cu ministrul de Externe al Olandei, Joseph Luns

sens și cu ministrul de Externe al Poloniei.

Pentru Departamentul de Stat, România prezenta în acel moment și un alt interes.

„Secretarul de Stat a întrebat direct – se spune în documentul din 5 decembrie 1964 – care este părerea noastră despre atmosfera din China, despre modul în care ar trebui discutat cu această țară. În discuția anterioară, el a arătat că S.U.A. duc de mult timp discuții cu China la Varșovia, însă fără rezultate.” Foy Kohler, ambasadorul Statelor Unite la Moscova, apreciasse într-un cerc mai larg de diplomați că România era „țara cea mai importantă între Moscova și Pekin”.

Corneliu Mănescu i-a recomandat „să i se acorde acestei țări statutul ce i se cuvine. Atât timp cât Chinei

nu i se vor recunoaște drepturile legitime în rândul marilor puteri, pozițiile acestei țări, politica ei nu vor putea fi înțelese.”

***Secretarul de Stat american pledează
pentru egalitatea între state, iar ministrul de
Externe român insistă asupra statutului de
mare putere a Chinei***

Este amuzant să citești răspunsul pe care i-l dădea șeful diplomației americane ministrului de Externe al unei țări care clama egalitatea în drepturi dintre state. „Poziția geografică, a arătat în continuare secretarul de Stat, nu acordă dreptul de a încălca independența, suveranitatea altor state. Situația geografică nu acordă dreptul Chinei să încalce independența și suveranitatea statelor limitrofe, de la Coreea și până la Vietnam. Poziția geografică

nu dă dreptul Uniunii Sovietice să absoarbă România sau S.U.A. să absoarbă Canada.”

Exprimându-și acordul cu punctul de vedere expus, Mănescu revine: „Singura cale rațională pentru găsirea unei rezolvări echitabile și stabile nu poate fi decât aceea a unor tratative nemijlocite între factorii de răspundere care au interese în această regiune, în mod direct și la un nivel corespunzător. O asemenea soluție se poate realiza numai recunoscând adevărul incontestabil al prezenței Chinei ca mare putere și tratând-o ca atare.” Discuția s-a încheiat cu concluzia lui Dean Rusk: „Noi am întins de mai multe ori mâna chinezilor, însă de fiecare dată ei ne-au mușcat de ea. Dar vom face încă un efort, le vom întinde mâna încă o dată.”

În anii care au urmat, Bucureștiul avea să joace un rol în procesul de apropiere dintre Washington și Beijing.

Să încheiem această prezentare cu un pasaj ce ține de culisele puterii de la București. În informarea semnată de George Macovescu se spune la un moment dat: „După dejun, Couve de Murville a invitat pe Corneliu Mănescu pe balconul salonului, continuând *discuția în doi*.” Pasajul este subliniat de două ori pe margine, ca și ultimele trei cuvinte, în dreptul lor Gheorghe Gheorghiu-Dej scriind și „atenție”. ■

Rezistența anticomunistă

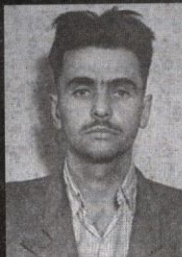
Ioan Chiușdea

Gheorghe Hașiu

Victor Metea

Gelu Novac

Ion Gavrilă

GRUPUL GAVRILĂ

IULIU CRĂCANĂ

În după-amiaza zilei de 17 august 1952, pe la ora 17.00, un grup de turiști urca spre cabana Bâlea Cascadă. Buna dispoziție le-a fost curmată brusc de câțiva oameni înarmați cu pistoale mitralieră, care i-au înconjurat și, sub amenințarea armelor, le-au cerut să le predea actele de identitate, binocluri, bricege, chibrituri și bani. Unii dintre turiști au fost obligați să dea și bocancii, primind în schimb alții mai uzați. Bărbații înarmați le-au impus să continue drumul sub supravegherea lor. Pe traseu, au luat cu ei doi ciobani din Cârțișoara și cei trei măgari de povară ai acestora. În final, grupul ajunsese la peste 100 de persoane.

Ajunși la cabană, au tras câteva rafale în aer. Cei din interior au fost somați să iasă afară cu bagaje cu tot. Bărbații au fost separați de femei și grupați câte trei, aliniați cu mâinile în sus și percheziționați. În urma acestei operații, unii dintre ei au rămas desculți și fără ranițe.

Conducătorul grupului, Ion Gavrilă Ogoranu, purtând o pelerină de ploaie de culoare neagră și pălărie de vânător, s-a adresat celor prezenți, spunându-le că ei sunt partizani

care luptă împotriva comunistilor. Munții Făgăraș, după spusele lui, rămăsese singurul colț din Regatul României care își păstrase libertatea și aici se afla nucleul viitoarei conduceri

a țării, după eliberarea ei de sub jugul comunist impus de tancurile rusești. Pe un ton autoritar, le-a cerut turiștilor să strige în cor „Trăiască Regele! Trăiască România liberă!”.

Trăgeau doar în situații de legitimă apărare

În timpul acesta, alți camarazi ai vorbitorului au pătruns în clădire și au distrus portretele înrămate ale lui Stalin, Dej și ale altor conducători comuniști, au sfâșiat lozincile de pe pereți. Magazia de alimente a fost golită și încărcată pe cei trei măgari. A fost rechiziționat și aparatul de radio. „Eu văzându-i – relata mai târziu cabanierul – i-am întrebat: ce poftiți tovarăși? Cel cu barbă roșcată și mai în etate mi-a dat o palmă, spunându-mi că el nu este tovarăș și ei sunt domni; eu i-am spus: tovarăși nu mai dați, el din nou mi-a spus că ei nu sunt tovarăși și mi-a mai dat o palmă”.

După ce l-au obligat să le predea toți banii (vreo 2 500 lei din sertarul cu încasări și alți 5 000 lei de sub saltea), cabanierului i-a fost înmănată o chitanță în care erau specificate toate bunurile și banii care fuseseră luați; pe chitanță, în loc de semnătură, au scris

„Rezistența Națională”. Cu ea cabanierul se putea justifica în fața autorităților pentru bunurile lipsă. Biroul de Turism și Excursii Sibiu avea să evalueze bunurile jefuite la peste 12 000 lei.

După ce totul a fost isprăvit, le-au cerut turiștilor să nu părăsească locul timp de două-trei zile. În caz contrar, riscau să fie împușcați de posturile de observație pe care le instalaseră în apropiere. Au spulberat cu focuri de automat steaua roșie de pe acoperișul cabanei și s-au făcut nevăzuți în câteva minute. Mulți dintre turiști au zis despre existența unor „bandiți reacționari” – cum le spuneau autoritățile –, dar nu avuseseră prilejul să întâlnească pe membrii Mișcării de rezistență anticomunistă.

Între grupurile care făceau parte din aceasta, un loc aparte l-a ocupat cel condus de Ion Gavrilă Ogoranu, care a acționat pe versanții nordici ai Munților Făgăraș, în special pe Valea Pojorâtei. Acesta nu se coagulase, ca majoritatea celorlalte, în jurul unor foști ofițeri activi. Zece dintre membrii fuseseră studenți la Cluj. Ei acționaseră în organizațiile legionare „Mănușchiul de Prieten” și „F.D.C.”. Erau foarte tineri, dar parte dintre ei suferiseră condamnări după rebeliunea legionară din ianuarie 1941. Din 1946, după greva anticomunistă a studenților clujeni, la care lua-

seră parte activă, erau urmăriți de autoritățile comuniste pentru a fi încarcerați. Au dispărut pe rând de la domiciliu, hotărâți să se împotrivescă regimului până la mult-sperata „venire a americanilor”.

În urmărirea grupului, Securitatea a folosit o armată întreagă de informatori pentru a supraveghea aproape 300 de posibile „elemente de sprijin” ale fugărilor. Prietenii și familiile lor erau verificați și urmăriți pas cu pas și percheziționați frecvent.

Teama obsesivă de trădare i-a obligat pe fugari la o permanentă mișcare, fiind ajutați uneori și de ciobanii care își pășteau turmele în Făgăraș. Iernau prin păduri sau în podurile caselor diversilor oameni de încredere, despărțindu-se adesea în mai multe grupuri pentru a-și putea procura mai ușor alimentele și pentru a nu fi prinși toți o dată. În timpul peregrinărilor prin munți n-au ezitat să se dea drept securiști sau milițieni, legitimând excursiunile pentru a descoperi printre ei pe eventualii membri de partid. Pe aceștia și pe funcționarii de stat îi lăseau desculți și dezbrăcați. Pe cât le-a fost posibil, au evitat lupta deschisă cu autoritățile, atât pentru siguranța lor, cât și pentru a cruța viețile soldaților, pe care îi considerau nevinovați, simpli executanți. Trăgeau doar în situații de legitimă apărare. Au refuzat și propunerile de a sabota unele obiective economice sau strategice, considerând că acestea vor fi utile

Armament confiscat în urma arestării grupului

poporului eliberat de sub comuniști.

Diversiunea

Ce rost a avut atunci acțiunea de la Bălea Cascadă? De ce, contrar tacticii lor, au inițiat acea ieșire la rampă în toilul zilei?

Totul a fost gândit. Grupul lor, compus atunci din 11 oameni, se despărțise în două pentru a se ascunde mai ușor de batalioanele de intervenție ale Securității, hotărâtă să lichideze pe toți cei care se opuneau regimului comunist.

Cinci dintre ei, plecați în zona de est a Făgărașului, nu se prezentaseră la punctul de întâlnire stabilit anterior. Ceilalți au găsit un bilet într-un loc secret – special stabilit pentru depunerea corespondenței – și astfel au reușit să determine locul în care se aflau cei cinci: Valea Rea. Dar trupele de Securitate înconjuraseră zona și blocaseră toate căile de acces încă din 11 august. Scăpați dintr-o ambuscadă printr-un violent schimb de focuri, cei cinci au ajuns la concluzia că lucrul cel mai cuminte era să rămână pe loc și să aștepte o zi cu ceață sau furtună spre a se putea retrage neobservați. Dacă nu se iveau nici o posibilitate de scăpare, erau hotărâți să se apere până la ultima suflare.

Mare le-a fost însă mirarea când, după șase zile de așteptare grea, au observat că soldații strâneau corturile, își făceau ranițele și, vorbind cu voce tare, s-au încolonat și au pornit spre nord. Liniștea din ziua următoare le-a dat încredere și, după ce au constatat că în zonă nu mai era nici tipenie de securist, cei

Cabana Bălea Cascadă

cinci au ieșit din ascunzătoare și s-au îndreptat spre poalele munților.

De ce plecaseră trupele de securitate?

Când și-au dat seama că cei cinci tovarăși ai lor fuseseră prinși în încercuire și primind informații de la niște ciobani că zona de la Valea Rea era înțesată de trupe, restul grupului a organizat atacul de la cabana Bălea Cascadă, pentru a distra atenția autorităților. Planul s-a dovedit bun. Încă din seara de 17 august, Securitatea a aflat despre prezența „bandiților” la Bălea și trupele cantonate în Valea Rea au primit ordin să se îndrepte într-acolo. Iar cei cinci au putut părăsi zona periculoasă.

În primăvara-vara anului 1955, ajunși într-o situație critică, fugarii s-au despărțit în grupuri mici, încercând să treacă peste graniță. Mulți dintre foștii lor oameni de sprijin fuseseră arestați, alții refuzau sau nu mai puteau să-i ajute. Erau nevoiți să se aprovizioneze luând alimentele cu forța, sub amenințarea armelor sau furând pur și

simplic. Când nu au mai respectat această regulă, având încredere în oameni necunoscuți, au fost trădați. Ajungând lângă satul Obreja, Gelu Novac și Gheorghe Șovăilă au dat bani unui paznic de câmp și unui păstor de vite pentru a le aduce pâine, dar aceștia au alertat autoritățile. Cei doi nu s-au lăsat prinși, murend cu arma în mână.

Aflat în casa profesorului Olimpiu Borzea, Laurian Hașiu a fost nevoit să ia o decizie dureroasă. În urma unei confruntări cu trupele de Securitate, prietenul și camaradul său Remus Sofronea fusese rănit. Glonțul rămas în os îi provocase cangrena piciorului. În timp ce gazda era plecată să aducă pe ascuns un medic, Laurian a dat curs sugestiei lui Sofronea de a-i curma zilele, sub motiul că „nu s-a mai văzut partizan fără un picior”. Din solidaritate, Hașiu s-a împușcat și el în cap. Glonțul a pătruns prin tâmpla dreaptă și a ieșit prin cea stângă, dar nu i-a fost dat să moară. După câteva săptămâni, a ieșit din comă și a părăsit ascunzătoarea, dar a fost arestat împreună cu Ioan Novac la București.

Tot în Capitală, de unde sperau să ajungă în Grecia, au fost arestați și Ioan Chiușdea, Victor Metea și Gheorghe Hașiu. La 24 mai 1956 fusese prins Ioan Pop în drum spre Constanța. Întreaga operațiune avusese succes datorită trădării unor membri ai rezistenței și a informatorilor infiltrați de Securitate.

Cu toții au fost condamnați la moarte prin împușcare de către Tribunalul Militar Cluj, prin sentința nr. 1369/1957, fiind executați la 6 august. Aceeași pedeapsă au primit Nicolae Burlacu și Olimpiu Borzea, care îi ajutau de mai mult timp. Alți colaboratori au fost condamnați la muncă silnică pe 25 ani sau pe viață.

Henry Kissinger se interesează de Ion Gavrilă

După arestarea tovarășilor săi, Ion Gavrilă s-a refugiat în satul Galtiu la văduva prietenului său Petru Săbăduș, mort în pușcărie după ce fusese prins încercând să treacă granița. Aici a stat ascuns timp de 21 de ani, de existența lui neștiind, în afară de Ana și copiii săi, decât alte câteva persoane.

Securitatea a mobilizat forțe masive pentru a afla unde este, peste 1 000 de persoane fiind urmărite cu ajutorul informatorilor în județele Făgăraș, Brașov și Alba. Printre acestea se numărau toate rudele și foștii prieteni. În casele lor aveau loc percheziții, controale și vizite sub diferite pretexte, erau infiltrați informatori și instalate microfoane. Semnalmente și cea mai recentă fotografie a urmăritului au fost trimise Serviciului de

Informații Frontieră, în toate județele, în numeroase întreprinderi și C.A.P.-uri, unde se bănuia că putea munci sub o identitate falsă. Pentru a speria locuitorii satelor și a determina semnarea oricărei persoane suspecte, a fost „creat” banditul Cosma, care se ascundea prin câpițe de fân, pivnițe și șanțuri, ucidă cu bestialitate și suga sângele fetelor în pădure. Profesorii la școală și preoții în biserici vorbeau despre Cosma, îndemnând oamenii să spună la Miliție dacă observă vreun străin.

Puse pe diverse piste, cum că ar fi fost operat într-un spital din București, în 1957, că ar lucra la diverse stâne – unde angajații Securității făceau fotografii de filaj ale ciobanilor pentru a descoperi vreo asemănare fizică cu urmăritul –, autoritățile deveniseră obsedate de fabulosul personaj.

Vigilența Securității a fost reactivată în urma vizitei pe care urmăritul a făcut-o mamei lui, care până atunci îl credea mort sau fugit peste graniță. În 1969, un informator a aflat de la un călugăr la mănăstirea Sâmbăta de Sus, că în poemelnicul adus de sora lui Gavrilă acesta era trecut în rândul celor vii, deși până atunci fusese trecut în rândul morților. Căutările s-au intensificat, ceea ce l-a determinat să încerce să treacă în Iugoslavia, fără succes însă. Iarna anilor 1975-1976 și-a petrecut-o în bordeiul săpat într-o pădure bănațeană, nemaiputând locui acasă la Ana Săbăduș, care între timp devenise soția lui.

În 1976, în timp ce își vizita un prieten la Cluj, a fost prins și transportat la București.

Urmărit de aproape 30 de ani, obiectivul „Făgăraș” era prins în sfârșit. Ofițerii îmbătrâniseră lucrând la acest caz. Foștii locotenenți erau acum coloneli și generali. În drum spre Capitală, trecând prin fața sediului Securității din Alba Iulia, unul din însoțitorii din automobil, generalul Gergely, a remarcat ironic: „Ăstia, pesemne, studiază cazul Gavrilă!”

Deși a fost condamnat în contumacie la moarte prin împușcare, conform sentinței Tribunalului Militar Brașov din 16 iulie 1951, pedeapsa îi fusese prescristă. Prin intermediul unor cunoștințe emigrate, cazul lui Gavrilă ajunsese și la urechile secretarului de Stat al S.U.A., H. Kissinger, care întrebase la București de soarta lui. Președintele Nixon i-a înmănat lui Ceaușescu o listă cu persoane despre care administrația americană era interesată. Între acestea se afla și Ion Gavrilă. În conjunctura internațională de atunci, el a fost tratat omeneste în timpul celor șase luni de detenție în sediul Securității din Calea Rahovei.

Dar suferințele sale nu au încetat nici după intrarea lui în legalitate, mult timp neputându-se angaja, fiind unul dintre puținii șomeri din România comunistă.

În decembrie 1989, aflat în mijlocul manifestanților, și-a văzut visul cu ochii: căderea regimului comunist. Astăzi se folosește de oportunitatea de a-și citi, în cadrul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, cele peste o sută de volume ale propriilor dosare întocmite de Securitate. ■

EUROPA, O DEFINIȚIE ȘI O PERSPECTIVĂ

Domnul Bernard A. Cook este profesor la Facultatea de Istorie a Universității Loyola din New Orleans, S.U.A. A beneficiat de o bursă Fulbright și a studiat la Roma, la Universitatea Gregoriană. Inițial, a cercetat mișcarea muncitorească din Statele Unite. Ulterior, s-a concentrat asupra istoriei Europei. A editat *Europe since 1945* (Europa după 1945), o enciclopedie în două volume, de 1 500 pagini, ce cuprinde 60 000 de voci, scrise de 280 de colaboratori din diferite țări. Are în pregătire o istorie a Belgiei. A scris un studiu despre confruntările interetnice care au dus la dezmembrarea Iugoslaviei.

Am profitat de prezența profesorului Cook la București, ca invit al domnului Dumitru Preda, directorul Arhivelor Diplomatice din Ministerul Afacerilor Externe, și i-am adresat câteva întrebări la care ne-a răspuns cu multă amabilitate.

- Domnule profesor, ce înțelegeți prin Europa?

- Răspunsul la o asemenea întrebare a fost într-adevăr o problemă, mai ales atunci când am lucrat la concepția enciclopediei despre Europa pe care am editat-o. Am ales varianta cea mai ușoară: Europa așa cum a fost definită de Organizația pentru Securitate și Cooperare.

Este evident că nu poți lăsa U.R.S.S. în afara Europei. Dar ce faci cu toate statele care i-au succedat? Treci dincolo de granițele tradiționale ale Europei. Și care sunt granițele tradiționale? Uralii, Volga, Munții Caucaz, Caucazul. Fac parte Georgia și Armenia din Europa? Și dacă le incluzi, poți lăsa deoparte Azerbaidjanul? Azerbaidjanul și republicile central-asiatice aparțin în mod clar Asiei. Dar eu aș ezita să spun că Rusia, care înainte pătrundea mai adânc în Europa, nu face parte din continentul european.

O altă întrebare, care se pune chiar în Europa Occidentală, încearcă să definească Europa după un alt criteriu: este ea succesoarea unei tradiții creștine? Dar ce semnificație poate avea tradiția creștină pentru locuitorii continentului

care au imigrat din Africa de Nord sau din Pakistan?

Mi-e teamă că punctul meu de vedere asupra Europei este mai larg decât le-ar plăcea unora. Sunt adeptul unei vechi idei franțuzești, care spune că cultura și limba franceză au creat cetățenia franceză. Indiferent de unde veneai, dacă învățai limba și îți însușeai cultura, deveneai francez.

- Care este moștenirea istorică pe care Europa ar trebui să o ia cu ea în secolul XXI?

- Întâmpin dificultăți cu unii studenți din S.U.A., avocați ai lumii a treia. Ei afirmă că Europa este sursa tuturor relelor din lume. Mi se pare ridicol. Multe dintre standardele pe care le folosesc și le proclamă în privința drepturilor omului sunt adânc înrădăcinate în tradițiile europene. Aici s-a dezvoltat revoluția industrială - este adevărat, și în China s-au făcut multe descoperiri, dar fără consecințele planetare ale celor din Europa -, aici a apărut iluminismul. Este o moștenire importantă pe care Europa a adus-o lumii.

Profesorul Bernard A. Cook

– Și care este viitorul Europei?

– Nu sunt un partizan al doamnei Margaret Thatcher și al euroscepticilor. Mișcarea către unirea Europei mi se pare extrem de încurajatoare...

– Chiar și văzută din Statele Unite?

– Da, chiar și așa. Nu mi-e teamă de o Europă unită, nici măcar dintr-o perspectivă americană. Cred că este foarte important să existe în lume mai multe puncte de concentrare, nu doar unul singur.

Europa poate da deoparte animozitățile naționale, urmând exemplul franco-german, animozități care au creat în trecut atât de multe necazuri. Cred că ideea unei Europe a regiunilor este soluția pentru ca problemele minorităților să dispară. Într-o asemenea Europă nu mai contează dacă ești vorbitor de germană și locuiești în nordul Italiei; ai aceleași drepturi, ca locuitor al Europei. Dorința de autonomie culturală a unor grupuri se poate acomoda cu contextul unei cetățenii europene comune.

– Pentru mulți europeni, ideea unei Europe a regiunilor nu este ușor de acceptat. Ei trăiesc în cadrul unor state naționale și li se pare imposibilă o altă formulă.

– Înțeleg acest lucru. Există teama de a pierde accesul la puterea politică, la cea economică, din partea unui anumit grup. Transformările, schimburile aduc insecuritate, dar sper că pe măsură ce Europa va spori prin strângerea la un loc a națiunilor, va fi loc pentru diversitate, pentru ceva dincolo de absoluta suveranitate a statului. Aceasta este legată de controlul monetei, de apărarea frontierelor și multe dintre aceste concepte sunt deja depășite. Chiar și Statele Unite au avut un șoc după 11 septembrie. Ne credeam în siguranță și am constatat apoi că au fost omorâți mai mulți oameni decât în timpul atacului de la Pearl Harbor. Suveranitatea absolută este probabil pe punctul de a se modifica.

– Domnule profesor, vă mulțumesc.

A consemnat Dorin MATEI

Eveniment

ARMAND CĂLINESCU

Sunt anumite locuri în țară unde oamenii sunt mai atașați de trecutul lor, își prețuiesc mai mult înaintașii, au grijă de tradiții și de monumente. Piteștenii se numără în mod sigur printre aceștia. De aceea, lansarea cărții dr. Romus Dima, *Armand Călinescu* (tipărită de Fundația Culturală Gheorghe Marin Speteanu și Editura Mavios-Clio, în anul 2001) s-a transformat într-un adevărat eveniment cultural.

Festivitatea a fost găzduită de Muzeul Județean de Istorie, adăpostit în clădirea fostei prefecturi, unde și-a avut o vreme biroul Armand Călinescu, cât a fost prefectul județului.

În fața unei asistențe numeroase au evocat personalitatea fostului prim-ministru al României, asasinat de legionari la 21 septembrie 1939, președintele Consiliului județean Argeș, profesorul Ion Mihăi-

lescu, directorul Muzeului Județean de Istorie, Radu Stancu, autorul cărții.

Din partea familiei au vorbit doamna Adela Bistriceanu și nepotul lui Armand Călinescu, domnul Mihai Periam.

Deși nu a putut fi prezent, arhitectul Barbu Călinescu, fiul marelui om politic, a ținut să acorde o bursă, prin intermediul Fundației Culturale Magazin Istoric, studentului în anul IV al Facultății de Istorie din Pitești, Marius Cârjan.

Iată cum o carte nu a fost doar o zăbavă individuală asupra destinului unui om care și-a jertfit viața pentru interesul țării, ci și un prilej de rememorare colectivă. Într-o vreme de tranziție, cum este cea pe care o străbatem de peste 10 ani, trecutul ne poate oferi repere ferme și modele de urmat.

D.M.

A.L. Zissu

Evreii și alegerile din 1946

Lozincă manifestanților de la 1 mai 1946 pentru lăutarea rănilor de război nu și-a găsit acoperire în politica P.C.R. față de toți cei care avuseseră de suferit

Vasile Luca

ÎN CULISELE UNEI „AFACERI POLITICE”

ȘLOMO LEIBOVICI-LAIȘ, Președintele A.C.M.E.O.R. – Tel Aviv

Scrutinel electoral din noiembrie 1946 a fost conceput de guvernul controlat de comuniști și instalat la 6 martie 1945 ca o formă de legitimare a noii puteri. Astfel că eforturile erau îndreptate spre unirea tuturor „factorilor democrați” pe o listă comună. În acest important joc, „pionii” evreiești nu puteau fi trecuți cu vederea. Iar cu cât momentul... „adevărului” se apropia cu pași repezi, cu atât creștea și presiunea puterii comuniste asupra lor.

Principalele organizații evreiești din România – Partidul Evreiesc (P.E.), Organizația Sionistă, Uniunea Evreilor Români (U.E.R.), cărora li se va adăuga ceva mai târziu, în preajma alegerilor, și Comitetul Democratic Evreiesc (C.D.E.) – au fost chemate să-și clarifice viitoarea poziție politică și să-și prezinte problemele specifice în vederea

organizării listei guvernamentale. Executiva Sionistă a constituit un „for apolitic” ad-hoc, ce urma să ducă tratative în vederea împlinirii aspirațiilor populației evreiești.

Dar, încă de la început, au intervenit sciziuni și în sânul acestor organizații. Vechea regulă cu „dezbină și stăpânește” începea să fie aplicată temeinic și de către

reprezentanții noii puteri. La U.E.R., comuniștii au reușit să bage... zăzania. Sărățeanu, (posibil M. Zelter-Sărățeanu) unul dintre cei mai apropiați secundanți ai președintelui Wilhelm Filderman, împreună cu un cerc restrâns de membri, s-a autodeclarat înfruptătorul „adevăratei Uniuni”, părăsind-o pe cea veche și aderând apoi la C.D.E. Declarația de

scindare a fost publicată – lucru cu totul și cu totul neobișnuit! – tocmai în organul principal al Partidului Comunist – vestita *Scânteia* – la 13 decembrie 1945, fapt ce vorbește de la sine despre cei ce se aflau în spatele acestui act. Având nevoie probabil de o nouă diversiune, Sărățeanu nu se oprește aici și pornește, în organul de presă al C.D.E., un atac împotriva lui A. L. Zissu (*Magazin istoric*, nr. 1/10/1997), conducătorul evreilor naționali din ilegalitate și președintele Executiviei Sioniste din România. Nu este deloc exclus ca acest atac să fi fost dictat tocmai de noii stăpâni, pentru a-i testa proaspătului convertit Sărățeanu... sinceritatea politică. Riposta sionistă promptă, dezavuându-l pe atacator, a rămas nepublicată, cu toate că fusese trimisă în timp util presei.

Pe toată perioada 1945-1946, în cadrul relațiilor dintre regim și evrei s-a impus, chiar dacă din umbră, și factorul extern, sovietic, a cărui aprobare devenea esențială chiar și în cele mai mărunte aspecte ale existenței cotidiene.

Mai ales în acest context, alegerea unei tabere sau altelea devenea aproape imposibilă pentru minoritatea evreiască din România. „Repet! a merge separat... înseamnă a sprijini forțele reacțiunii – se consemna într-un periodic evreiesc al vremii. În lupta alegerilor nu există poziție independentă; oricum te afli într-o tabără sau în cealaltă.” Direcția era clară: „cine nu este cu noi este împotriva noastră!”...

Iar ceea ce le rămânea de făcut tuturor organizațiilor evreiești era să caute calea potrivită de obținere a asi-

gurării îndeplinirii doleanțelor elementare, alături de o reprezentare acceptabilă a nației în Parlament. Teoretic, problemele fiind de interes general pentru comunitate, toate forurile au tins spre o formulare cât de cât comună. „Ne-am convins că de câte ori se pun pe prim-plan interese evreiești generale, acțiunea comună a tuturor curentelor politice devine posibilă.” Discuțiile însă s-au aprins când s-a trecut la problemele de conținut și la căile efective de realizare a acestora.

**„Dacă nu votăm
cu guvernul,
suntem
dizolvați...”**

Situația se prezenta diversificată. Reprezentanții, să-i spunem, curentului realist, optau pentru participarea în alegeri alături de Blocul Partidelor Democratice (B.P.D.), deținătorul aparatului administrativ al țării, ce putea rezolva, astfel, problemele de ordin curent. Motivațiile însă erau mult mai complexe, după cum arăta președintele Filderman: „evreii vor vota cu guvernul, căci altfel guvernul va considera comunitatea un factor reacționar și o va dizolva, iar rușii vor găsi de acum motive de a trimite mii de evrei în Siberia”.

Dacă alinierea susținătorilor lui Filderman se datora în mare parte sentimentelor de teamă crescândă față de posibilele repercusiuni, reprezentanții sioniștilor se aliau cu B.P.D.-ul din motive mult mai practice: mișcarea de emigrare depindea total de aparatul administrativ de stat.

Cu toate aceste „întemeiate” motive, semnarea înțelegerii dintre „Reprezentanța Evreiască Unitară” și B.P.D. s-a produs doar cu trei săptămâni înainte de alegeri. Iar discuțiile interne – nu o dată furtunoase! – s-au purtat între tabăra sionistă, și ea de altfel destul de dezbinată, și comuniștii evrei, care presau mereu să se cedeze și să se grăbească semnarea adeziunii. Amândouă taberele se aflau, la rândul lor, sub serioasele presiuni ale celor recent înțorși din lagăre, ce doreau o imediată clarificare a statutului lor.

Dar înaintea „marilor” alegeri, un alt scrutin viza comunitatea evreiască – alegerile pentru Congresul Mondial Sionist, primele după terminarea celui de-al doilea război mondial. Cu toate că era o chestiune evreiască internă, care nu ar fi trebuit să rețină atenția dregătorilor statului, comuniștii nu au văzut-o cu ochi buni, mai ales din cauza zarvei create în jurul alegerilor pentru Congres, zarvă ce părea că distrage atenția de la mult mai importante alegeri parlamentare.

Comunitatea evreiască se afla în fața unei situații paradoxale. Pe de o parte, „beneficiau” de declarații clamate în favoarea lor, iar pe de alta, faptele, în esență negative, produceau interminabile disensiuni în rândurile forurilor evreiești ce trebuia cât mai urgent să-și fixeze atitudinea pentru platforma comună pe care aveau să o înainteze B.P.D. în vederea apropiatelor alegeri.

17 iulie 1941.

Unul dintre primele transporturi de evrei deportați din Basarabia

Miron Constantinescu, președintele
Comisiei electorale a B.P.D., care
a condus delegația comunistă la
tratativele cu Organizația Sionistă,
a refuzat să semneze protocolul

Doleanțe și demisii

Doleanțele erau și ele diverse. A.L. Zissu, atâta timp cât a stat în fruntea Partidului Evreiesc (P.E.), a formulat o serie de cerințe globale, în stil ultimativ. Dintre ele, cea mai importantă ținea de recunoașterea evreilor ca entitate națională, cu aspirații proprii, regăsimile în legislația țării. „Zissu, unul din cei mai mari ziariști din Balcani, un sionist fanatic, era pentru un statut deplin al minorității celor 350 000 de supraviețuitori evrei, care așteptau marea zi a emigrării” – scria ziaristul american Hall Lehrman.

Tratatul însă s-au tot tergiversat și Partidul Evreiesc a renunțat treptat la pozițiile sale inițiale atât de drastice. A.L. Zissu nu s-a putut împăca cu noua linie și a demisionat, secondat de secretarul general al partidului, Moși Moscovici. Comitetul Central al P.E.A. a fost forțat astfel să aleagă un „consiliu de conducere”, al cărui mandat consta în găsirea căii care să asigure o bună reprezentare în Parlament.

La rândul ei, Organizația Sionistă vedea în Partidul Evreiesc brațul propriu în problemele interne românești. Intrarea stângii sioniste în C.D.E., contrar hotărârilor Executivei Sioniste, a creat o situație destul de confuză. Zissu și-a înaintat demisia și din fruntea Organizației, învinuind Partidul Social-Democrat Sionist „Ihud” și mai ales pe fruntașii lui: „conducătorii au păcătuit grav față de ideea națională și față de onoarea evreiască”. Astfel că Organizația Sionistă a încetat a mai fi un factor important în cadrul tratatelor purtate pentru viitoarele alegeri, deși hotărârile „Reprezentanței Evreiești Unitare” o obligau și ea și-a executat întocmai sarcinile primite.

În aceeași notă, U.E.R. a solicitat și ea abrogarea legilor rasiale, a legii cetățeniei încă în vigoare, repunerea în drepturi a cetățenilor reînțorși din deportare, recunoașterea dreptului la pensie pentru orfanii, văduvele și mutilații de război evrei, jertfe ale abuzurilor fasciste, restituirea proprietăților expropriate și evacuarea

celor ce le-au preluat abuziv etc.

Datorită opoziției trezite de aceste propuneri în rândul Reprezentanței Unitare, Comitetul Central al U.E.R. a hotărât să înainteze un set de propuneri alternative. Acestea cuprindeau următoarele: a) Dacă guvernul va semna un protocol prin care-și asumă obligația de a veni în întâmpinarea doleanțelor U.E.R., încă înainte de alegeri, Dr. Filderman va semna înțelegerea cu B.P.D. (Iar „Blocul” știa că semnătura lui Filderman avea mare greutate. „Filderman [...] a salvat de la anihilare mai mulți evrei, mai mult decât orice alt evreu din Europa, a luptat pentru drepturile cetățenești ale evreilor din România.”); b) Dacă „Blocul” va refuza să semneze un protocol comun, dar va pune în practică programul, încă înainte de alegeri, Uniunea va da publicității o chemare către populația evreiască, să voteze cu „Blocul”, chiar dacă pe lista acestuia nu va apare nici un candidat al Uniunii; c) Dacă programul minimal nu va fi primit, se va

depune o listă separată, căci nimeni nu se poate baza numai pe promisiuni și mai ales pe acelea din timpul campaniilor electorale.

În cazul în care această a treia posibilitate era pusă în aplicare, era dispus să adere și Partidul Evreiesc. Iar cele două foruri au căzut de acord că, dacă „Blocul” nu va asigura o reprezentanță parlamentară evreiască, se impunea depunerea unei liste electorale separate.

Singur, Comitetul Democratic nu a prezentat deziderate proprii. Eforturile sale se concentraseră spre grăbirea elaborării platformei evreiești comune, fără cerințe deosebite, centrate doar pe semnarea cât mai rapidă a înțelegerii cu B.P.D.

Promisiuni fără acoperire

Tratatul din interiorul organizațiilor evreiești se purta anevoios și nu erau deloc scutite de învinuiri reciproce. Filderman acuza Partidul Evreiesc, iar comuniștii îl amenințau cu lichidarea dacă avea să continue să se încăpățâneze și că va purta răspunderea nesemnării acordului cu B.P.D. Presa evreiască oglindește cel mai bine umbra realitate: „O unitate în fapte a organizațiilor evreiești nu se poate baza pe o colaborare între «evreii guvernului» și evreii care nu sunt ai guvernului, ci pe o cooperare între toate organizațiile evreiești; ca atare, este deci natural ca ele să așere interesele comune, pentru o vreme îndelungată.”

Simpatia factorilor guvernamentali în mult disputata problemă palestiniană a fost o altă carte jucată de comuniștii

români. Presa vremii a făcut astfel loc mai multor articole pro-evreiești. Chiar *„Timpul”*, una dintre cele mai răspândite și influente gazete ale vremii, a publicat în traducere reportaje ziaristului american Sydney Cummings, alături de diverse interviuri sau declarații de adeziune la lupta poporului evreu. Dar această poziție nu a durat, cum era și firesc în noua logică, decât până la alegeri.

În momentul în care delegația comună a tuturor organizațiilor evreiești a fost primită, într-un sfârșit, în audiență la ministrul comunist de Justiție, pentru discutarea problemelor cetățeniei și ale refugiaților evrei, reveniți în Ardealul de Nord (mai ales dificila situație a celor cărora li se distruseseră documentele personale), ministrul și-a exprimat „înțelegerea”, dar fără nici o acoperire. Căci Ministerul de Interne a publicat un decret ce viza organizarea unui recensământ al străinilor și al apatrizilor. Imediat presa evreiască a protestat vehement, cerând Ministerului de Justiție amânarea recensământului până la publicarea noii legi a cetățeniei, după promisiune. Dar, în zadar.

În același timp, sub presiunea datei alegerilor ce se apropia, U.E.R., P.E. și C.D.E. au ajuns – prin luna mai 1946, deci cu numai câteva luni înainte de alegeri! – la concretizarea unei platforme comune. Ea cuprindea printre altele: restituirea bunurilor celor deposedați prin legile rasiale, repunerea în drepturi sociale și civile, verificarea cetățeniei și reacdarea ei celor care au pierdut-o prin legile fasciste, restituirea avutului public evreiesc, ce urma a fi transferat apoi comunităților ș.a.

Turneele electorale au oferit comuniștilor alte prilejuri de „intoxicare” a populației evreiești. Pentru a câștiga simpatia acestora, frunțașii nu ezitau să facă declarații care uneori deviau clar de la „linia” ideologică oficială. De pildă: „recunoașterea dreptului populației evreiești, cuprinsă de dorința de a-și făuri un stat național” și, încă, „noi nu ne opunem în calea celor ce vor să se ducă să lupte pentru realizarea lui” (discursul lui Vasile Luca, ținut la adunarea C.D.E. din Cluj, 12 iunie 1946).

În decursul tratatelor pentru stabilirea platformei comune, diferențele ideologice au demonstrat încă o dată că nu există șanse de a se ajunge la o unificare a mișcării evreiești. S-a căzut totuși de acord asupra înființării unei „reprezentanțe evreiești unitare” în Parlament.

Și după asemenea eforturi din tăbăra evreiască, platforma a fost respinsă, fără discuții, de către Partidul Comunist. Tot ce a fost dispus partidul să accepte era o simplă declarație ce cuprindea niște generalități confuze cu privire la dreptul evreilor la egalitate și la plata unor despăgubiri, ce vor fi achitate deposedaților (o parte înainte și alta după alegeri).

Filderman și Organizația Sionistă au cerut ca tratativele să fie purtate direct cu reprezentanții partidului comunist și nu prin interpuși. Miron Constantinescu – președintele Comisiei electorale a B.P.D., care a condus delegația comunistă – s-a arătat maleabil pe parcursul discuțiilor, dar a refuzat, în final, să semneze protocolul. Și astfel tratativele au fost întrerupte. Iar reluarea lor a fost constant torpilată de reprezentanții C.D.E.

Vasul Bellacita, încărcat cu un transport de copii orfani din Transnistria, prin Bosfor, în drum spre Palestina, în 1944

Ana Pauker la un miting, cu ocazia zilei de 7 noiembrie 1945

De partea cealaltă, B.P.D. a fost dispus să ofere o singură promisiune fermă, și anume, aceea de a pune la dispoziția Reprezentanței Evreiești trei locuri „sigure” pe lista proprie. Astfel, s-a căzut de acord asupra următoarelor nume: avocat B. Rohrljch, din partea P.E., avocat Ed. Manolescu, din partea U.E.R. și inginer Anghel Dascălu, din partea C.D.E. Dascălu fiind membru al partidului sionist de stânga — „Mișmar”. Alături de aceștia, un număr restrâns de evrei a apărut pe listă „Blocului”, dar fără nici o legătură cu „Reprezentanța Unitară” Evreiască.

Tertipuri electorale

Factorii evrei și-au asumat obligația de a duce o campanie energetică de convingere pentru susținerea listelor B.P.D. Propaganda urma să se desfășoare, atât în comun, cât și de către fiecare organizație în parte. Simbolul „Blocului”, vestitul „Soare”, a apărut în presa evreiască, precum și pe afișele lipite pe ziduri sau garduri, ca

și pe „fluturașii” difuzați la adunările de masă sau în „cercurile restrânse de dezbatere”, din ulița evreiască.

Ici-colo s-au furișat și „șopârlele”, dar atât de camuflate, încât numai cei versați sau avizați le puteau observa. Dar n-au lipsit deloc oamenii cu simț de observație. „Dror-Habonim”, mișcarea tinerețului sionist de stânga, de pildă, a cerut membrilor săi „să sprijine cu toată puterea lupta forțelor progresiste”, dar în același timp, a eliminat din mișcare pe acei activiști care și-au însușit și difuzat o ideologie „străină” (comunistă) mișcării.

Partidul Sionist-Religios „Mizrahi”, cu diversele sale ramificații, a înseris pe frontispiciul organului său de presă *Darcheinu (Drumul nostru)* un verset biblic. Numai că (în traducere liberă), în loc de „Soare milostiv tămăduiește prin razele lui” au scris „Soare milostiv slăbește prin razele lui”. Stratagema era ca, schimbând o singură literă (prima literă a alfabetului ebraic), cu litera „hei” — a cincea literă — să dea citatului un sens cu totul

nou și peiorativ. La consfătuirea restrânsă la care au participat cei ce-au hotărât modificarea, s-a convenit că dacă cineva va remarca schimbarea, ea să fie pusă pe seama zetarului. Tot acarul Păun, săracul!

Temeiurile oficiale ale alegerii taberei de partea căreia se va participa în alegerile din 1946 au fost destul de ciudate. Propagandiștii evrei au motivat îndemnul de a vota „Blocul” prin lipsa de... alternativă, căci „partidele istorice au continuat cu agitații antisemite, chiar în perioada de alegeri”.

Finalul nu a fost deloc cel atât de mult așteptat. La alegerile din 19 noiembrie 1946, în pofida promisiunilor „ferme”, au fost aleși doar doi reprezentanți ai evreilor. Delegatul evreilor naționali, avocat B. Rohrljch, deși a apărut pe lista electorală de Botoșani, unde era respectat de întreaga populație, nu numai evreiască, nu s-a mai regăsit și printre câștigători. În schimb, a intrat în Parlament unul dintre foarte pușinii liberali, admiși de către comuniști, în noile condiții ale „libertății” alegerilor generale. ■

SIGHIȘOARA - INCURSIUNE MEDIEVALĂ

Vechi oraș întemeiat de coloniștii germani, așezat pe drumul urmat de aceștia când au trecut prin Europa Centrală pentru a se opri la Carpați și având bune legături comerciale cu Țările Române, Sighișoara este și o foarte frumoasă cetate-muzeu medievală, unică prin poziție și mai ales prin aceea că – după 700 de ani – este încă locuită. Nu întâmplător a fost cooptată pe lista patrimoniului cultural mondial al UNESCO.

Prezentăm în cele ce urmează cititorilor noștri o schiță a istoricului orașului în epoca medievală. Ne-am bazat documentarea mai ales pe scrierile domnului prof. dr. Paul Niedermaier, membru corespondent al Academiei Române și recunoscut specialist al istoriei așezării transilvane.

Condițiile deosebit de favorabile au făcut ca vatra pe care s-a înălțat mai apoi orașul să fie locuită încă din epoca bronzului. Este vorba despre așezarea de la Wietenberg (Dealul Turcului), devenită ulterior „etalonul” culturii Sighișoara-Wietenberg. Din preistorie încă, Wietenbergul a fost primul din cele cinci puncte de control ale defileului de la Sighișoara. Așadar, s-a locuit acolo în epoca bronzului mijlocii (1800-1300 î. Hr.),

dar și mai târziu, în a doua vârstă a fierului, în Latène final (secolele II î. Hr. - I d. Hr.). La Sighișoara există urme bogate atât din perioadele geto-dacă și romană, cât și din secolele ulterioare retragerii aureliene din Dacia. Au existat o dată, apoi un castru roman.

Sosese „oaspeții”

În cursul Evului Mediu, dezvoltarea zonei se datorește încrucișării a două drumuri importante: primul, de la

Bălgrad (Alba Iulia) spre estul Transilvaniei, prin valea Târnavei și, al doilea, cea mai scurtă legătură între Bran și Cluj, Dăbâca sau Dej, de-a lungul Văii Saeșului. Intersecția avea valoare strategică, dovadă că în documente denumirile localității (Castrum Scheks Sighișoara, Segesuar, Schessburg, Segeswar) sunt legate de cetatea întemeiată în secolul XII. De altfel, un cartier al orașului Sighișoara poartă numele de „cetate”.

Evoluția localității în veacurile XIII-XIV arată că fortificația timpurie se găsea pe Dealul Școlii, amplasarea găsimuși și explicația în relieful terenului: dealul, abrupt, are pe partea lui superioară un mic platou. Este probabil ca fortificațiile inițiale să fi fost din lemn și pământ. Pe meleagurile Târnavei Mari coloniști saxoni au pus atunci bazele unei așezări medievale ce va cunoaște o mare înflorire. Încă din anul 1280, documentele amintesc existența așezării Castrum Sex, o mică fortificație pe platoul de sus al dealului.

Grație reliefului, terasa cartierului Cetate a fost o zonă avantajoasă. Probă stă amplasarea aici, nu mult mai târziu, a unor clădiri deosebit de vechi (mănăstirea Dominicanilor, Turnul Dogarilor,

biserica de lângă Scara Școlarilor). În 1298, Papa Bonifaciu VIII acorda o indulgență mănăstirii dominicane.

Schimbări în evoluția localității au intervenit odată cu colonizarea așa-zișilor „oaspeți”, coloniști germani. Literatură istorică datează colonizările în apropierea orașului înaintea mutării, între 1264 și 1289, a unor locuitori din zona Saschizului – adică din apropierea Sighișoarei – în zona Turzii. Este posibil, așadar, ca „oaspeții” să se fi așezat după începutul veacului XIII.

Încă de atunci profilul economic, meșteșugăresc-comercial de mai târziu al Sighișoarei începea să se contureze, dar așezarea își păstra și rolul de cetate, fapt confirmat nu numai de

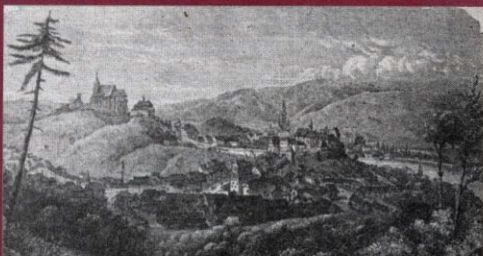
atestările documentare, ci și de data timpurie a executării unor fortificații zidite. În actul din 1280 se vorbea și despre „seniores de castro Sex”, ceea ce presupunea și o organizare, și o stratificare a locuitorilor.

Numărul populației se poate urmări din existența mănăstirii. La Sibiu, Bistrița și Brașov – orașe cu același profil dominant meșteșugăresc-comercial și situate, la fel ca Sighișoara, departe de centre ecleziastice – primul așezământ monastic a apărut atunci când așezările respective au avut 500-600 de locuitori. Mănăstirea Dominicanilor din Cetate înființându-se înaintea anului 1298, localitatea avea, probabil, spre sfârșitul secolului XIII, aproximativ 100 de gospodării. Procentul de creștere a populației față de situația de la

Sighișoara este al treilea oraș săsesc, la 8 mile de Sibiu. La răsărit, apus și miez-noapte se mărginește cu Țara Secuilor, spre miezăzi cu scaunul Mediașului, este așezată între văi frumoase. Cetatea este așezată pe un deal mare și întins. Pe platoul cel mai înalt al dealului cetății se află liceul și biserica principală, la care trebuie să te urci pe o scară lungă. În cetate nu se îngăduie încartiruirea nici unui principe. La poalele cetății se găsește un oraș mare, așezat pe râul Târnavă Mare, care izvorăște din Munții secuiești și e bogat în pește.

În anul 1662 a fost asediat în acel oraș actualul principe al Transilvaniei, Mihail Apafi, de către principele Ioan Kemény, dar a fost despresurat de către Kuciuk-Pașa, care l-a bătut pe Ioan Kemény la 24 ianuarie, lângă Selesul Mare, cu care prilej domnul Kemény a căzut de pe cal și a fost strivit de propria sa cavalerie.

Conrad Iacob Hiltbrandt
(1629-1679),
pastor german

Johann Jakob Hans Schöllenger, Sighișoara (Schessburg),
1666, dăltă

data așezării „oaspeților” este foarte plauzibil, cifra confirmându-se și prin modul încadrării așezământului în cartierul Cetate. Spațiul lui este foarte mic, ceea ce se poate explica și prin aceea că terenul construibil din zona fortificată fusese deja ocupat. Încă de la sfârșitul veacului XIII, în unele părți ale Cetății a apărut o rețea stradală închegată: străzi principale longitudinale, intersectate de multe ulițe secundare transversale.

Au existat în epocă și alte construcții importante: un donjon aflat în ruina fortificației de pe Dealul Școlii, actualul turn al Bisericii din Deal și, probabil, un turn locuit, aparținând liniei de apărare a cartierului Cetate, cunoscut ca Tumul Dogarilor. Ele au detalii romanice și gotice timpurii, ceea ce dovedește că au fost înălțate înainte de 1300. Locuințele curente erau însă – în acea perioadă – case cu

schelet de lemn și acoperiș de paie, precum și semibordeie sau bordeie. Din acea perioadă s-au mai păstrat pivnița unei case și un bordei, împărțit în două încăperi relativ mari.

Bresle, branșe și...

După 1300 Sighișoara crește continuu în importanță, ceea ce se vede concret în rolul ei în organizarea teritoriului. Dacă instituția teritorială ecleziastică, mai veche, capitulul (atestat documentar în 1309), a fost denumită după localitatea Saschiz, importantă pe atunci, instituția teritorială politică, scaunul (atestat documentar în 1337) a primit numele Sighișoarei. În 1367, localitatea a obținut calitatea de „civitas”, mai târziu decât alte centre transilvane. Un document din 1455 o menționa drept „cetatea orașului Sighișoara”, ceea ce dovedește că noțiunea de „oraș” nu s-a folosit doar pentru cartierul

Cetate, ci, în mod constant, pentru întreaga localitate. În 1435 documentele atestă la Sighișoara și funcționarea unei monetării a voievodului Vlad Dracul. În 1443 aceasta îi aparținea lui Iancu de Hunedoara.

Probabil încă din primele decenii ale veacului XIV, meșteșugarii s-au unit în bresle, iar în 1376 orașul era menționat printre cele patru centre meșteșugărești transilvănene (alături de Sibiu, Bistrița, Brașov). La data respectivă nu funcționau încă toate cele 19 corporații și 25 de branșe meșteșugărești, amintite ulterior într-un regulament-cadru. În veacul XV, vor fi amintite 8-10 bresle cu 18 branșe, iar între 1501-1520, 15 bresle cu 20 de branșe. Populația trebuia aprovizionată, astfel încât exista un circuit de desfacere a produselor, fapt atestat în 1453 (când este menționat comerțul cu sare) și în 1493 (dreptul așezării de a ține târg anual).

Obștea, bine organizată și cu o stratificare complexă, s-a impus treptat. Prin similitudine cu alte centre urbane transilvănene ale perioadei, în jurul anului 1350 Sighișoara trebuie să fi avut aproape 250 de familii. Decima din 1367, relativ mare, a Biertanului, oraș situat aproape de Sighișoara, arată că zona Târnavei Mari nu a suferit prea mult de pe urma mării epidemii de ciumă de la mijlocul veacului XIV. Spre sfârșitul secolului, populația ajunsese la aproape 400 de

C. Plustyne, Sighișoara, tipăritură de secol XIX

Nici unul nu se poate asemăna cu dânsul ca frumuseță a orânduiri, ca păstrare bună a străzilor și caselor de odinioară, ca liniște și curățenie în împrejurimile de astăzi. Copaci deși, sămănați cu acoperișuri roșii de țigle, suie un deal ca o căpătână de zahăr. Trei turnuri mari de biserici străpung mulțimea caselor vechi, iar sus de tot pe vârful tuguului împădurit stă o biserică medievală, cinchită fricos, cu un turnuleț ce

cutează abia să privească. Intri peste un pod cu obișnuitele taxe de trecere și de „floașter“, te înfunzi din dosul culmii aceleia a cetății, printre casele curate ale unor „Maieri“, ai la dreapta o biserică românească, și ea din alte vremuri, și se răsfrîă acum în toate părțile ulicioare de tot strâmte, în care oamenii se lipesc de părete când trece cu sunet și răsunet cupeaua [...] Casele, mari, păstrează toată înfățișarea înaltei lor vechimi, în acoperișurile clădite foarte sus, în fereștile mici, în bolțile de poartă și în umbroasele curți pietruite. Din toate părțile scările de piatră duc la cetate, ca în orașele Italiei sau ale Dalmației, săpate în stâncă. Apoi, când te-ai descurcat din hudicioarele bătrâne ale acestui Nürnberg, te afli într-o stradă largă, cu case modernizate, cu prăvălii strălucitoare, care taie întreg orașul, încheindu-se de o parte în buruienile de către gară, iar de alta într-una din cele mai frumoase piețe din Ardeal. De aici începe sușul de căpetenie către biserică, apoi către gimnaziu și casa nouă a comitatului [...]

Imagine din Sighișoara, tipar colorat de mână, secolul XIX

Nicolae Iorga
Priveliști din țară

familii, în 1488 existau deja aproximativ 640, iar în 1587 – 850.

Catastrofele nu au lipsit, însă una dintre ele a distrus în decurs de câteva ore munca perseverentă a unor întregi decenii. De aceasta ne putem da seama citind descrierea de către un contemporan a unui incendiu „groaznic și jalnic, care s-a abătut peste orașul nenorocit Sighișoara, care a început și a avut loc în anul 1676 în 30 aprilie, la ora 10 înainte de masă, în strada Bayer [azi 1 Decembrie 1918], în sus de Cele Două Cuptoare (cum se obișnuiește să se spună), la o căsuță de lemn

acoperită cu paie, pe șirul cel mai de sus [...] Și, deși cetățenii s-au străduit foarte mult să stăvilească focul, totul a fost în zadar – mai ales, fiindcă în toată țara a suflat un vânt neobișnuit, care a dat focului o asemenea tărie, încât, dacă cetățenii s-au străduit să opună rezistență focului la o casă sau alta, vântul a dus focul 10 case mai departe. Cum focul s-a răspândit foarte repede, cu mare putere, [...] se poate deduce – cu suspin – pedeapsa Domnului. Deoarece vântul îngrozitor a dus focul înspre Cetate, aceasta s-a aprins în mai multe locuri [...] În consecință, a ars toată Ceta-

tea cu pertinențele ei: Casa dragă a Domnului, frumosul Turn cu Ceas, alături două biserici, denumite Bisericile Călugărițelor, împreună cu grâul din interiorul lor și rezervele de bumbac ale orașului [...] Celelalte turnuri au fost distruse groaznic de pulberea depozitată, stricându-se și muniția, ca în Turnul Croitorilor [...] Deci, în Cetate nu a rămas acoperiș întreg nici cât o masă de lat, în afară de Biserica Mare, Școala, Primăria și cinci turnuri [...] În plus s-au aprins și au ars și sub Cetate [spre vest de ea] multe grădini cu pomii lor, maierii [...] împreună cu câteva șuri

[de case la Córnești] sub Turnulețul la Chip“.

...legenda

Locuitorii au avut grijă ca voievozii sau principii să nu se implice prea mult în treburile interne ale urbei. În 1636, când principele Gheorghe Rákóczi I a cerut să i se îngăduie „realizarea unei construcții mici în Grădina Școlarilor“, asumându-și în schimb obligația fortificării puternice a localității, i s-a respins această cerere, localnicii temându-se de o mutare aici a curții princiare.

Orașele ardelenese au fost totuși locuri sigure, de bunăstare. Ele au servit și ca puncte de refugiu unor voievozi ai Țării Românești, care în perioade politice tulburi sau în cazul unor incursiuni otomane s-au retras aici. Astfel, și voievodul de mai târziu Vlad Dracul a stat între anii 1431-1435 la Sighișoara, fiind în relații bune cu orașul și cetățenii lui, astfel încât jurații din Sighișoara au protestat când voievodul muntean preconiza, în anul 1435, să mute monetăria sa la Brașov.

La inițiativa regelui Sigismund de Luxemburg, voievodul de mai târziu al Țării Românești a fost primit în anul 1431 în Ordinul Dragonului, ceea ce i-a adus numele „Dracul“ sau „Drăculea“, cu varianta „Dracula“, pe care

Gheorghe Rákóczi I, gravură colorată de mână, avându-l ca autor pe L. Rohbock

legendele ulterioare, amplificate până în zilele noastre, au aplicat-o fiului său, Vlad Tepeș.

În schimb, nu știm nimic despre o ședere mai îndelungată a lui Vlad Tepeș la Sighișoara. Oricât de bune ar fi fost relațiile între Vlad Dracul și sighișoreni, similar cu raporturile generale tensionate ale comercianților sași cu Vlad Tepeș, trebuie să presupunem relații dificile și între comercianții orașului și domnul Țării Românești.

Din 1448 acesta din urmă a încercat să se impună ca domn față de Vladislav II, ceea ce a atras după sine campanii ale lui Vladislav în sudul Transilvaniei. În vederea sprijinirii comercianților munteni, Vlad Tepeș, la rândul lui, ajuns domn al Țării Românești, a întreprins o serie de acțiuni împotriva comercianților orașelor săsești din sudul Transilvaniei, astfel încât relațiile erau departe de a fi ideale. Povestirile săsești au reliefat mai ales cruzimea lui deosebită.

Personalitatea lui Vlad Tepeș era foarte complexă, puternică și oarecum contradictorie. Dincolo de severitatea lui, prezentată uneori în sensul tendinței satisfacerii unor instincte de o cruzime bolnăvicioasă, există alte tradiții care-l laudau lupta pentru întronarea dreptății, precum și vitejia pusă în slujba idealului politic al luptei antiotomane. De unii a fost considerat ca „unul din cei mai mari căpitani ai secolului său“, de alții ca un tiran crud și sângeros.

Romanul lui Bram Stoker,

de la sfârșitul secolului XIX, completat de creații mai recente, a impus în conștiința marelui public neavizat din întreaga lume legenda privitoare la contele vampir, ce nu are nici o legătură cu realitatea istorică. ■

VIDEOCASETE CULTURALE ROMÂNEȘTI

Versiuni: română, engleză, franceză

- IMAGINI PENTRU ISTORIA ROMÂNIEI
- CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ
- MIHAI EMINESCU ■ CASTELUL PELEȘ
- VALORI ALE PATRIMONIULUI ROMÂNESC
- GALERIA CU ARTIȘTI PLASTICI
- GEORGE ENESCU ■ PODUL LUI APOLLADOR
- ICOANE ROMÂNEȘTI ■ CONSTANTIN BRÂNCUȘI
- UN VEAC DE LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ

ZEPHYR STUDIO distribuție culturală
O.P. 82 - C.P. 110 BUCUREȘTI
E-mail: studio@k.ro; Tel. 095.423.644

și multe altele...

www.videocasete.go.ro

DOAMNA ENGELS CUCEREȘTE EUROPA

„Intrați în luptă, românii au dat probă de o vitejie singulară, de o valoare tactică puțin comună și noi, italienii, trebuie să salutăm cu sinceră bucurie deșteptarea unui popor de care suntem apropiați prin legături de rudenie atât de strânse“ (Il Dover); „Principatul român poate, pe bună dreptate, să s-arate mândru d-acea mică armată a cărei bravură și disciplină au întrecut cu mult așteptările celor mai buni amici ai naționalității române“ (Le Temps).

Nu numai asemenea notații din presa vremii au făcut cunoscută Europei vitejia oștenilor români de pe câmpurile de luptă de la Plevna, Smârdan sau Rahova. O ingenioasă modistă a avut o idee cu care a cucerit Parisul.

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Chapeau Griwitz la Paris, Pălăria dorobanșul la București – două denumiri pentru unul și același obiect vestimentar. El era izvorât din inspirația unei modiste de pe malurile Dâmboviței. Ziarul *Dorobanșul* din 16 decembrie 1877 și din zilele următoare anunța că „Pălăria dorobanșul pentru dame, inventată de d-na Aneta Engels, se fabrică și se găsește de gata la magazinul său din strada Nouă nr. 10“. Amănunte lămuritoare ne va da, peste câțiva ani, E. Baican, într-o broșură intitulată *Moda. Culegeri istorice despre îmbrăcămintea antică*. Iată ce scria: „După ce românii luau Grivița din mâinile turcilor nu vedeai, la Paris chiar, decât pălării pentru dame, așa-numite Grivița, după forma căciulelor dorobanșilor români, iar după

luarea Plevnei, tot în acel an, nu se mai auzea altă modă de pălărie pentru dame (și chiar pentru copiii mici), decât pălării cu pană de curcan în toată Europa (Paris, Berlin, Londra, Constantinopol, Petersburg, București, Iași...), încât era mai efțină carnea decât penele de curcan.“

Cu certitudine se crease o mare vogă în jurul căciulii dorobanșilor dacă ajunsese să fie purtată chiar și în capitala Imperiului otoman cu care ne aflam în conflict – probabil nu de femeile musulmane, ci de elegatele din înalta societate franceză din Pera.

Aneta Engels, inspirată modistă, își făcea o asiduă reclamă în presă. Pentru a atrage clientela dornică de noutăți, dedicase modelul doamnei țării, principesa Elisabeta. Este posibil să fi

apărut și unele imitații din moment ce modista atrăgea atenția, printr-o suită de anunțuri, că numai ea poseda modelul original.

Reclamele ei insistente au avut ecou deosebit, ziarul *Resboiul* menționând încă din prima săptămână a lunii decembrie că „multe doamne și domnișoare române, chiar străine, își fac o deosebită onoare a purta pălării în forma căciulelor dorobanților cu pene de curcan”.

În ianuarie 1878, cu prilejul întoarcerii la Iași a gloriosului Regiment 13 Dorobanți, orașul a fost pavoazat și s-a ridicat un arc de triumf, iar la gară s-a adunat o multime entuziasă. „În public se aflau și dame multe, chiar din societatea cea mai înaltă; mai toate purtau căciuli dorobănești, numite a la Grivița, împodobite cu pene de curcan.”

Aneta Engels a revenit cu noi anunțuri în presă spre finele lunii februarie 1878, arătând că „acum este sezonul pălăriei noi *dorobanțul*”, asigurând că aceasta dădea „doamnelor ce-o poartă un genial aer de distincțiune”, într-atâta încât pălăria fusese bine primită și la Paris, Berlin și în Rusia, iar din Transilvania îi soseau numeroase cereri. Ardelencele erau foarte mândre să poarte acest acoperământ pe cap, prin care își exprimau bucuria pentru succesele fraților de peste munți: „De vreo câteva zile se văd prin străzile Sibiului dame române purtând «pălăria dorobanțul», o căciuliță de astrahan a la Mihai [Viteazul] eroul, în dreapta cu o cocardă în tricoloru național și cu o pană scurtă de curcan. Putem asigura pe doamnele noastre că această îmbrăcăminte le șade foarte bine și moda nicidecum n-a creat o formă mai potrivită decât «pălăria dorobanțul». Ea dă purtătoarei un aer rezolut și energic, care armoniză în mod încântător cu așezarea cochetă a acestei pălării. Vitejii «curcani» trebuie să fie mândri de simpatiile vii ce le păstrează surorile lor de dincoace de Carpați!”

Din păcate, nu s-au păstrat portrete de doamne purtând această căciulă. Cu mare dificultate, în Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României, am depistat o fotografie a Aureliei Constantin din Brăila, executată în atelierul Josef Kozmata din acel oraș, îmbrăcată în palton, cu manșon de astrahan exact ca și căciulița de pe cap, care avea o mică pană albă prinsă însă nu cu o cocardă tricoloră, ci cu o mare fundă de mătase neagră, la fel ca blănița.

Moda acestei căciuli de damă a avut o existență efemeră, ca orice modă; trecând iarna,

ea a ieșit din uz. Dar Aneta Engels se obișnuise cu succesul, așa că, pentru sezonul cald, a creat un nou model, de data aceasta inspirat de pălăria vânătorilor pedestri, pe care a dedicat-o Mariei C.A. Rosetti, al cărei fiu, Vintilă, era sergent voluntar în Batalionul 1 Vânători. Iată cum anunța presa apariția noului model: „Încuragiată de frumosul succes dobândind de «pălăria dorobanțul» și ca omagiu pentru vitejii vânători, care la asaltul Griviței au luat un stindard mare din mâinile turcilor, d-na Aneta Engels din București a transformat pălăria vânătorilor într-o gentilă pălărie de vară pentru doamne. Această nouă pălărie poartă numele locului unde se-ndeplini cel dintâi fapt de arme prin care românimea făcu să dispară calomniile injurioase care o arătau ca lipsită de curaj: «pălăria Grivița».”

Trebuie să spunem că la fel de semnificativ ni se pare și faptul că, tot atunci, un creator francez de parfumuri a avut ideea să producă o esență specială numită *Bouquet de Plewna*, căreia i se făcea reclamă în paginile ziarului *Resboiul* din 30 mai 1878. Probabil că nu vom ști niciodată ce miros avea acel parfum, dar motivele care dictaseră producerea sa erau laudabile, iar aroma lui se potrivea, desigur, cu podoaba de cap a doamnelor române. ■

Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, București, Tel.: (01) 402 26 30, E-mail: comenzi@alma.ro

EDITURA **ALMA** VĂ RECOMANDĂ

Din colecția LUMEA ÎN CARE TRĂIM

F.B.I.

Autor: Ronald Kessler

Preț: 179.000 lei

**În inima
legiunii
străine**

Autor: John Parker

Preț: 119.000 lei

**Istorie adevărată, realitățile lumii
de ieri și de azi, în care trăim și care
ne determină existența, într-o colecție
coordonată de cunoscutul istoric
și om de televiziune Victor Ionescu.**

ALBUM ISTORIC

Bucuria Învierii și tradiționala atmosferă a Sfintelor Paști l-au însoțit pe român dintotdeauna. Astăzi transmitem celor apropiați mesajul mării sărbători la telefon sau prin poșta electronică, prin felicitări sau cărți poștale ilustrate. Cândva, la începutul veacului trecut, bunicii noștri se felicitau mai ales prin minunate cărți poștale, cu imagini calde, duioase chiar, purtătoare ale mesajului lor de bucurie pentru adevărul luminii primăvăratece a firii.

Prilej pentru noi să urăm cititorilor revistei, prin imaginile puse la dispoziție de colaboratorul nostru Cezar Mihai Săvulescu, Hristos a înviat!

Christos a Inviat

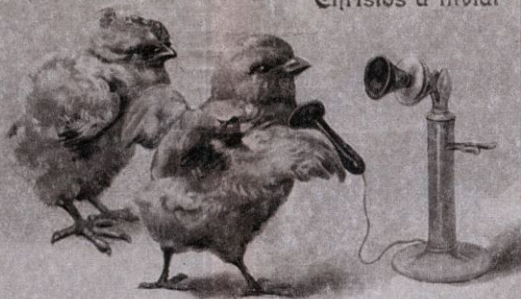

*Christos
a Inviat*

*Christos
a Inviat*

Christos a inviat

CHRISTOS
A INVIAT

Christos a inviat.

L-AM CUNOSCU PE RAYMOND ARON

Se împlinesc în 2003 20' de ani de la moartea marelui sociolog, filosof și politolog francez Raymond Aron, și faima lui, în loc să pălească cu vremea, crește mereu. Neascultat în timpul vieții, e astăzi privit de mulți ca unul din cei mai de seamă gânditori ai veacului XX.

Întâmplarea care face să fiu azi în România unul din rarii (oare chiar singurul?) care să-l fi cunoscut personal îmi impune datoria de a evoca aici impresiile pe care le-am păstrat din întâlnirile mele cu el și, poate, și câteva aprecieri asupra unei opere cu care m-am familiarizat ani de-a rândul. În mod fatal stăruie teama ca, vorbind despre el, să trebuiască să vorbesc și despre mine, riscând să adevăresc și eu celebrele versuri ale lui Eminescu: „Iar deasupra tuturor va vorbi vre-un mititel/ Nu slăvindu-te pe tine, – lustruindu-se pe el“... Voi încerca să ocolesc capcana...

NEAGU DJUVARA

Autorul, pe vremea când începuse studii de filosofie la Sorbona, cu Wendy, fosta soție a lui Constantin Noica, și cei doi copii ai lor; băiatul, Răzvan, este acum părintele Rafail, într-o mănăstire ortodoxă din Marea Britanie

Din 1948 în 1952 urmasem la Sorbona cursurile de licență în filosofie – cam pe apucate, căci mă ocupam de refugiații români în sânul Comitetului de ajutorare pe care-l înființaserăm noi, un grup de exilați români de la Paris, împreună cu Nicolae Caranfil (fost ministru sub Carol II, omul căruia Bucureștii îi datorează asanarea lacurilor) – și timpul liber mi-era măsurat. Eram, dinainte de război, doctor în drept și licențiat în litere (istorie), dar, obsedat de gândul de a încerca o filosofie a istoriei, simțeam nevoia unor cunoștințe filosofice mai sistematice decât cele căpătate din lecturi de autodidact, cum mă sfătuisese Dinu Noica.

În al patrulea an de frecvență îndrăznisem să-i cer titularului catedrei de Logică, René Poirier, să-mi accepte înscrierea la un doctorat de stat (echivalentul docenței la germani și la noi) cu o teză asupra monumentalei încercări a lui Arnold Toynbee de interpretare a istoriei, operă care era atunci în plină „vogă”. Poirier a acceptat, cunoscându-mă, de-acum, de trei ani; cu oarecare reticență însă, zicând că era incompetent în materie – așa că, atunci când, în 1955, Raymond Aron a izbutit să fie ales și el profesor la Sorbona, Poirier s-a grăbit să mă „paseze” lui Aron, considerat specialist în filosofia istoriei.

În 1939, în timpul războiului ciudat, cu doi prieteni, Lucien și Georges Vidal-Naquet

Semnalez aici, în paranteză, că Raymond Aron, care apare azi ca o somitate a intelectualității franceze postbelice, fusese „trântit” de domnii de la Sorbona cu câțiva ani înainte, în 1948, când își pusese prima oară candidatura la o catedră! Din cauza activității sale în timpul războiului și imediat după, oponenții lui, comuniști, „progresiști” și mediocrități „titulare”, ziceau că-i ziarist și om politic, nu filosof. Mai contribuisese la îndârjirea adversarilor săi și apariția, cu puțin înainte, a cărții sale *L'opium des intellectuels*, adevărat pamflet împotriva stângiștilor, majoritari în „intelighenția” franceză a epocii. La alegeri, de data aceasta, a ieșit Aron, cu abia un vot majoritate împotriva tânărului contracandidat ce i se opunea. El avea acum 50 de ani.

Am urmat câteva din primele sale cursuri, consacrate societății industriale în ambele sale forme extreme: capitalistă și marxistă. Erau admirabile. Un discurs limpede, convingător, spus uitându-se în ochii ascultătorilor, cu rare ochiri spre note, cu o voce de bariton. Mie-mi plăceau. Mă întrista însă faptul că amfiteatrul era pe trei sferturi gol... Tineretul din facultățile umaniste, majoritar stângist, ocolea cursurile clare, documentate, incisive, ale unuia reputat de-acum anti-marxist (cu toate că fusese socialist în tinerețe!), pentru a se extazia în schimb la orice manifestare extravagantă a fostului condiscipol al lui Aron la Școala Normală Superioară, Jean-Paul Sartre.

Pe acesta îl întâlneam eu din când în când în cartierul Saint-Germain-de-Pres, atunci la modă, căci ședeam la câteva sute de metri unul de altul. Și întrucât aveam pentru omul ăsta, scund, urât, sașiu și cu ochelari cât lupa, o antipatie viscerală, mă întrebam mereu prin ce farmece diabolice putea acest broscu să încante tineretul, ba să aibă, zice-se, și răsunătoare succese feminine (e drept că femeile au asupra noastră, bărbaților, prețioasa superioritate de a nu avea nevoie de a fi atrase de frumusețea fizică a „adversarului”!).

Disputele publice dintre cei doi foști colegi au luat în Franța, vreme de zeci de ani, o semnificație aproape simbolică. Sartre, „tovarăș de drum” al comuniștilor, s-a înșelat mereu, în toate comentariile sau prezițiunile sale din sfera politică, dar era admirat, adulat, preaslăvit de o vastă clientelă politică și mediatică. E

drept că avea un mare talent literar și, de asemenea, un incontestabil talent de „regizor” al propriei sale imagini. În contrast, Aron era sobru, discret și chiar – cel puțin aparent – oarecum distant.

O dramă groaznică se petrecuse în familia lui cu puțini ani înainte de venirea sa la Sorbona: în vara lui 1950 se născuse o a treia fetiță, dar era atinsă de mongolism, iar câteva luni mai târziu a doua fată, frumoasă și deșteaptă, murea în câteva zile, la vârsta de 6 ani, dintr-o leucemie fulgerătoare. Omul, se zice, ar fi fost un timp dărâmat de această îndoită încercare a soartei. Poate intrarea în Universitate și noile obligații pe care le avea de-acum să-l fi ajutat să depășească acel moment dureros. Când l-am cunoscut, părea un om senin – poate doar, de-atunci, acea cută de amărăciune la colțul buzelor ...

Aron aparținea unei familii evreiești din Lorena, atestată de la mijlocul veacului XVIII. Se definește el însuși în *Memoriile* lui, ca fiind „din burghezia medie a iudaismului francez”. Bunicul făcuse o avere frumușică în industria textilelor, iar tatăl, părăsind afacerile, devenise universitar în domeniul Dreptului. Interesant – pentru istoria mediului universitar francez – e de a afla rudenția lui Raymond Aron cu doi din corifeii școlii sociologice franceze: Emile Durkheim și Marcel Mauss! El însuși era crescut creștin și căsătorit cu o catolică.

Patriotismul lui francez a fost nu numai mereu afirmat, dar și trăit. Îmi aduc însă aminte, odată – trebuie să fi fost pe la sfârșitul „domniei” generalului de Gaulle, când acesta a luat atitudine destul de categorică împotriva politicii duse de statul Israel – că Aron, întrebat de un ziarist care i-ar fi atitudinea în caz de conflict între Franța și Israel, a răspuns că ar lua partea Israelului. Am fost atunci destul de mirat, aproape șocat, de răspunsul lui; îl consider acum mai mult ca o butadă și ca un acces de iritare împotriva lui de Gaulle, pe care nu l-a urmat întotdeauna, cu toate că după prăbușirea Franței, în iunie 1940, fugise în Anglia pentru a se înrola în mica armată franceză pe care generalul încerca să o reorganizeze în afara granițelor.

Aron, de statură destul de mică și părând subțirel, era de fapt foarte sportiv, practicând

Cu Eugen Ionesco, în 1976

tenisul de competiție. Bineînțeles, la Londra, din cauza capacităților sale intelectuale și talentului său de vorbitor, nu i s-a permis simplului soldat să dea dovadă de bărbăție pe front, ci a fost folosit, tot timpul războiului, ca redactor al unei reviste a Rezistenței și eventual conferențiar la „Vocea Franței libere”.

Ceea ce făcuse întâi reputația lui Aron fusese teza sa de doctorat, apărută la prestigioasa Editură Gallimard în 1938, *Introducere în filosofia istoriei* (acum apărută și în versiune românească la Humanitas, 1997). Interesante sunt atât originea subiectului ales, cât și reacțiile pe care lucrarea le suscitase la apariția ei. N-a plăcut nici filosofilor oficiali, rămași în majoritate fideli pozitivismului din veacul XIX, și nici istoricilor care, în reacțiile lor – chiar a unora atât de deschiși problemelor de metodă și epistemologie ca Marc Bloch sau Lucien Febvre – n-au înțeles demersul lui Aron. În comentariile lor parcă se întrebau: „Ce caută în istorie filosoful ăsta care habar nu are de meseria noastră?”... E adevărat că în voluminoasa teză în care sunt abordate critic toate fețele istoriografiei se simte lipsa de „meserie istorică” a autorului, care se abține aproape total de la exemple concrete, menținându-se în sfera analizelor abstracte. În legătură cu această observație nu e lipsit de interes să semnaliez că prima adevărată carte de istorie a lui Raymond Aron (*République impériale. Les Etats-Unis dans le monde 1945-1972*) nu apare decât 35 de ani mai târziu, în 1973 – chiar un timp după ce-mi fusese director de teză!

Subiectul tezei sale nu era din cele care să-l fi preocupat în cursul aprofundatelor și strălucitelor sale studii. Îi fusese inspirat mai

târziu, pe când era lector de franceză în Germania. Într-adevăr, doi ani după ce ieșise șef de promoție la concursul de „agregațiune” în filosofie și după ce făcuse un lung și plicticos serviciu militar, Aron acceptase un post de lector la Universitatea din Köln. Vorbea bine nemțește și în cursul studiilor sale de filosofie citise în original pe mai toți marii filosofi germani. Dar iată că la Köln face descoperiri care-i deschid orizonturi noi și-i stârnesc chiar un fel de entuziasm. Descoperă fenomenologia lui Husserl și existențialismul lui Heidegger, care beneficiază deja de un renume internațional.

Dar, mai cu seamă, am impresia că descoperă, atunci pe mai puțin „mediatizații” inventatori ai filosofiei critice a istoriei, de la mijlocul veacului XIX până în vremea lui, de la Dilthey la Max Weber. Și aceștia sunt cei care provoacă la el un fel de declic: a găsit calea în care va aduce ceva nou în gândirea filosofică franceză. După ce a asimilat, a armonizat cugetarea unui șir întreg de gânditori germani asupra istoriografiei, va prezenta cu claritate „carteziană” o sinteză a acestor reflecțiuni, ba va găsi pentru prima dată și un nume pentru această disciplină, pentru această relativ nouă bransă a filosofiei, „filosofia critică a istoriei”.

În această primă mare lucrare, Aron își dovedea cele două calități majore: o măiestrie în puterea de analiză (dacă suntem răutăcioși, am putea spune chiar „în arta de a tăia firul în patru” – ceea ce ar putea fi considerat de geneticieni ca o moștenire atavică a veacuri de exegeză rabinică) și o remarcabilă claritate în exprimare.

Cu Henry Kissinger, în iunie 1983 ...

Asupra acestui al doilea punct țin minte o întâmplare pe care mi-a povestit-o Ștefan Lupașcu. Acesta se afla la un simpozion filosofic unde se discuta despre o recentă lucrare a lui, foarte contestată de reprezentanții filosofiei mai clasice. Discuțiile erau atât de aprinse încât Lupașcu, el însuși, ajunsese să fie depășit și în incapacitate de a restabili situația în favoarea lui. Se ridică atunci Raymond Aron și spune ceva de felul: „Iată ce a vrut să vă spună domnul Lupașcu...” și începe o expunere de vreo zece minute, în care prezintă cu atâta claritate și acuratețe esențialul tezei lui Lupașcu, încât autorul însuși rămâne uimit.

Acesta era omul. O capacitate extraordinară de a „înțelege” gândirea celuilalt și un talent deosebit de a expune lucrurile în chip luminos. Această facilitate se regăsea și în lucrările lui – și mă întreb acum dacă ușurința de a redacta nu l-a împins a scrie prea mult; de la sfârșitul războiului și până la moartea lui peste 35 de titluri, aproape unul pe an, afară de articole aproape zilnice în ziar. (Cioran, prețiosul făur de stil, care scria greu și rar, mi-a spus odată: „Toți scriu prea mult... Și Shakespeare a scris prea mult...”).

În ce privește articolele de politică externă publicate în *Le Figaro*, le citeam cu cel mai viu interes, dar mărturisesc că eram uneori nedumerit. Subtilitatea analizelor sale, cuplate cu evidentă dorință de a fi cât mai obiectiv, deci de a dezvolta pe rând și imparțial toate argumentele *pro* și toate argumentele *contra* în problema care se punea, făceau să te întrebi uneori: oare la care concluzie a ajuns autorul? Și un asemenea rafinament era probabil mai presus de intelectul cititorului de rând.

Unii critici merg azi și mai departe și se întreabă dacă în afara luptei conjuncturale pe care a dus-o în apărarea idealului liberal, în comentarea și propovăduirea unor opere uitate sau insuficient cunoscute ca, de pildă, a lui Montesquieu sau Alexis de Tocqueville sau a lui Clausewitz, Raymond Aron a fost un autor original, creatorul unei proprii construcții teoretice originale.

Aron a putut avea până la bătrânețe impresia dureroasă că lupta lui neabătută împotriva ideilor dominante era zadarnică – mi-aduc aminte de concertul de indignări în presa

franceză de stânga, după ce Aron scrisese într-un articol că, dacă minciuna a fost folosită dintotdeauna în politică, niciodată în Istorie nu fusese folosită în mod atât de sistematic și total ca în regimul sovietic! – adevăr, azi, unanim recunoscut, dar atunci o blasfemie în ochii „intelighenței” franceze. În ultimii ani ai vieții sale s-ar fi zis că renumele-i crescuse în sfârșit la nivel național și voluminoasele sale *Memorii (Mémoires. Cinquante ans de réflexion politique)*, apărute în 1983, vor avea un imens succes. Dar va fi și anul morții sale.

De prisos să spun că la prima mea întâlnire cu el eram intimidat. Teza lui, *Introducere la filosofia istoriei* îmi era „carte de căpătâi” de ani de zile și, poate tocmai de aceea, fiindcă mă simțeam copleșit de subtilitatea și complexitatea gândirii lui, eram mai timorat. I-am expus pe lung planul meu, critica mea a principalelor teze ale lui Toynbee... Când m-am oprit, mi-a spus în esență: „Lasă-l pe Toynbee și expune propriile dumitale teze”. M-am apucat așadar de redactare, cu încetineala care mă caracterizează și continuând în același timp o vastă lectură în două direcții: pentru miezul tezei mele, în istoria universală, prin lucrările cele mai temeinice în istoriografia internațională; pentru *Introducerea* în care îndrăzneam să mă aventurez în domeniul lui Aron, al filosofiei critice a istoriei, prin cercetarea bibliografiei din afara sferei filosofiei germane, în special în lumea anglo-saxonă.

Incetineala s-a agravat în 1961, când hazardul m-a propulsat în Africa subsahariană. Și totuși, cu toate că piedicile ridicate de distanță și de clima nemiloasă erau mari, am continuat să redactez și să trimit lui Raymond Aron capitolele unul după altul, apoi, în timpul vacanțelor anuale, să am cu el discuții asupra textelor trimise. Lucrarea isprăvită, prezentată în două tomuri voluminoase, grosolan șapirografiate, am trimis-o lui Aron în decembrie 1970. Trebuie să spun că s-a purtat cât se poate de corect; la numai trei luni după aceea și-a dat în scris acordul pentru susținerea tezei la Sorbona. Ceilalți trei membri ai juriului erau aleși – și cel puțin doi dintre ei erau cei mai distinși universitari francezi competenți în domeniu, Henri Irénée Marrou și Alphonse Dupront.

...și François Mitterrand, în 1981

Acesta din urmă (care fusese înainte de război, timp de șapte ani, directorul Institutului francez de la București) era, din nefericire, numit de curând președinte al Universității Paris-Sorbona, în ambianța haoticei „revoluții” studentești din mai 1968, așa că n-a fost gata să participe la juriu decât după 14 luni, care mi s-au părut o veșnicie – dar și critica lucrării mele pe care a prezentat-o la ședința solemnă într-unul din amfiteatrele Sorbonei, critică axată exclusiv pe partea de filosofie critică, a fost excepțional de amănunțită și subtilă (Lupașcu, care asista în sală, mi-a spus pe urmă că fusese impresionat).

Interesant, fie zis în treacăt, este că Raymond Aron a fost cel mai critic dintre cei patru „judecători” ai mei. Nu accepta construcția mea speculativă a istoriei universale. Nu admitea, în principiu, nici o posibilitate de a descoperi, în desfășurarea evoluției umane, nici legi, nici repetiții, nici „tipare” de dezvoltare – ceea ce nu l-a împiedicat, bineînțeles, odată cu ceilalți trei membri, să-mi acorde mult râvnitul titlu de „Doctor de Stat în Litere”.

Altceva însă m-a dezamăgit mai tare, anume că nu mi-a dat o mână de ajutor ca să-mi public lucrarea – or, o carte nepublicată, simplu, *nu există*. În anii precedenți, în mai multe rânduri, când discutam cu el, îmi spusese fextual despre teza mea: „Te voi ajuta s-o publici”, iar acum se deroba. Ce s-o fi întâmplat? Acel pas înapoi putea să aibă diverse cauze și mă chinuia gândul să debuiască adevărata pricină: cea mai elementară (o încercasem deja cu un mare scriitor care mi-era prieten) era că-l „luase gura pe dinainte” făcându-mi acea făgăduială, apoi se răzgândise, fiindcă știut este că autorii, chiar cei mai „editați”, n-au nici o priză asupra editurilor și dacă intervin pentru altul se tem

că ar fi în dauna șansei de a-și mai publica o nouă lucrare a lor! Am avut apoi alte două presupuneri, dar le păstrez pentru mine, căci cu presupuneri nu faci istorie. Îi sunt însă recunoscător pentru faptul că atunci când doi ani mai târziu mi-am găsit singur o cale la marea Editură Mouton (Paris-Haga), Raymond Aron, întrebat fiind telefonic de directorul editurii dacă lucrarea mea merită să fie publicată, a dat un aviz favorabil, care va fi fost, probabil, hotărâtor – și la câteva luni după apariția cărții, obțineam un premiu de istorie al Academiei Franceze.

Cu toate că nu mai aveam vreun interes imediat, m-am dus și în anii următori să-l văd de fiecare dată când veneam în vacanță din Africa. Era de-acum profesor la College de France, cea mai înaltă treaptă, mai mult onorifică, a „piramidei” universitare franceze, dar dirija și o secție a Școlii de înalte studii sociale, instituție care se instalase într-un imobil ultramodern de pe Boulevard Raspail. Acolo primea. Îmi plăcea să discut cu el despre problemele de politică în general și despre problemele „lumii a treia” în particular, deoarece pe acolo îmi exercitam activitatea. Cred că l-am văzut ultima oară în vara lui 1982. Aflasem din presă că avusese un infarct. Se vindecase, dar l-am găsit slăbit și îmbătrânit. Țin minte un amănunt al conversației noastre de atunci: îmi vorbise de amicul său André Fontaine, fostul director al marelui cotidian de seară *Le Monde* și distins istoric al contemporaneității; îl critica pentru luările sale de poziție prea necondiționate favorabile tezelor apărătorilor „Lumii a treia...” „Mă întreb ce atitudine ar lua acum în disputa cu „anti-globalizarea”...”

Ultima apariție publică a lui Raymond Aron a fost în ziua de 17 octombrie 1983, când s-a dus să depună în favoarea scriitorului Bertrand

Jucându-se cu Dominique, una dintre cele trei fiice (născută în 1934)

de Jouvenel într-un proces care-l opunea pe acesta scriitorului israelian Zeev Sternhell care, într-o carte intitulată *Nici dreapta nici stânga*, publicată la Editura pariziană Le Seuil, îl calificase pe Jouvenel de „fascist” și „pro-nazist”. Aici să-mi fie îngăduit să deschid o scurtă paranteză. Pe Bertrand de Jouvenel am avut prilejul să-l cunosc personal. Era un om de o inteligență și de o cultură excepționale. (Adaug, pentru „mica istorie”, că tatăl său, Henri de

Jouvenel, distins ziarist ca și el, fusese marea – poate chiar singura adevărată dragoste – a Marthei Bibescu!) În anii precedând al doilea război mondial, Bertrand de Jouvenel, în calitate de ziarist la un săptămânal francez de dreapta, luase un interviu lui Hitler (ceea ce îi va fi reproșat mai târziu). Interesant pentru noi românii e că venise și la București ca să-l intervieveze pe Codreanu – și țin minte încă acum, după 65 de ani, aproape textual, prima frază a articolului: „Fac profesiunea de a intervieve pe mai marii lumii, nici unul nu mi-a făcut impresia pe care mi-a făcut-o Corneliu Codreanu...” Jouvenel la acea epocă aderase la mișcarea de extremă dreaptă a fostului socialist Jacques Doriot. Dar, după ce izbucnise războiul și se prăbușise Franța, optase categoric și cu riscul vieții pentru rezistența anti-germană, așa încât acuza lui Zeev Sternhell de pro-nazist era pură calomnie. Raymond Aron a venit la Tribunal și cu autoritatea și talentul lui l-a apărat pe Jouvenel și a înfierat metoda de amalgam politic a lui Sternhell.

La ieșirea din Palatul de Justiție din Paris a fost văzut coborând încet scările și urcând în mașina lui care trăsese la scară – s-a așezat și i-a căzut capul. Murise de un stop cardiac.

Mai frumoasă, moarte pentru un om care luptase toată viața pentru dreptate și adevăr nici că se putea închipui. ■

Colaboratorul nostru, director al Centrului de Studii Transilvane din Cluj, ne prezintă, în continuarea episodului din numărul trecut, istoria românilor ardeleni și a raporturilor lor cu cuceritorii unguri.

AUTONOMII ȘI INSTITUȚII ROMÂNEȘTI ÎN TRANSILVANIA EVULUI MEDIU

IOAN-AUREL POP

În celelalte regiuni ale Transilvaniei voievodale, ale Banatului și Crișanei (mai ales în zonele de câmpie și de podiș), unde stăpânirea străină s-a impus mai de timpuriu și mai direct, vechile structuri economico-sociale și politice autohtone, fără să poată fi vreodată complet eludate sau desființate, au fost mult stânjenite în dezvoltarea lor, coborâte din rosturile lor cele vechi, ignorate și diminuate.

Banatul gravitează și el în aceeași arie de civilizație românească. În ciuda transformării de timpuriu a unora din regiunile sale, mai ales a celor de câmpie, dinspre vest și nord-vest, în comitate, zonele de deal și de munte, vecine cu Hațegul și cu Țara Românească, și-au păstrat organizarea tradițională în cnezate, voievodate sau jupanate (jupe). Pe cele mai multe dintre acestea, documentele latine le

numesc districte și le evidențiază individualitatea. Fără să facă parte din Transilvania voievodală, Banatul și-a consolidat rânduiala proprie, în menținerea căreia un rol important l-au avut lupta cnezilor și voievozilor bănățeni, eforturile lor militare

pentru stăvilirea înaintării otomane, legăturile cu Țara Românească și organizarea Banatului Severinului, pe care l-a stăpânit o vreme Țara Românească. Obligați uneori să însoțească expedițiile regale maghiare spre Bulgaria și Țara Românească, dar mai ales trecând din proprie inițiativă mereu munții, cnezii bănățeni i-au cunoscut pe românii de la sud de Carpați și, adesea, s-au

Un colț din Transilvania, gravură de epocă

solidarizat cu aceștia, punându-se în slujba domnilor munteni. Același efect au avut și trecerile acestor voievozi cu oastea peste munți, în strădania lor de eliminare a suzeranității Ungariei. Pe baza acestor intense legături și a virtuților militare dovedite cu ocazia atacurilor otomane, tot mai numeroase în secolul XV, cnezii și nobilii români au conservat individualitatea unei mari părți a Banatului și au obținut recunoașteri scrise ale vechii lor autonomii.

Două versante, aceeași civilizație

Maramureșul a beneficiat de o organizare românească sta-torică și compactă, sub forma instituției superioare a voievo-datului (desprins probabil din vechiul voievodat româno-slav al Transilvaniei propriu-zise), până târziu, în secolul al XIV-lea. Cuprinzând vreo șapte cnezate de vale, formate fiecare din mai multe cnezate de sat, țara Maramureșului rămâne un model de structură so-cial-economică și politică ro-mânească, păstrată și după su-prapune-rea comi-tatului. Tocmai această su-prapunere a unor insti-tuții străi-ne, alături de coloni-zarea unor

„oaspeți“ (*hospites*) de către regalitate, i-a determinat pe unii cnezi maramureșeni, reduși în stăpânirile și prerogativele lor și conduși de voievodul Bogdan de Cuhă, să se răzvrătescă și, după circa 20 de ani de rezis-tență, să-și găsească refugiu într-o altă țară românească, la răsărit de Carpați. Prin aceasta, se întăresc legăturile interromă-nești și se evidențiază, ca și în cazul Hațegului, Banatului sau Făgărașului, unitatea de civili-zație de pe cele două versante ale Carpaților.

Asemenia structuri auto-nome s-au conservat și în jurul Sibiului (în țara Amlășului și în „Margine“) și tot în legătură cu Țara Românească, sau pe valea Crișului Alb, în Zarand, ori în țara Beiușului. Același lucru se poate spune despre regiunile românești vecine cu Maramu-reșul înspre apus și despre „dis-trictele“ Dobrei, Streiului, Devei și Hunedoarei, despre ținutul Chioarului, ca și despre țara Năsăudului sau despre districtul cetății Medieș etc.

În aceste regiuni deschise ale Transilvaniei se află cele mai multe posesiuni de origine donativă, pe care regii le-au încredințat ca feude nobililor ma-ghiari, în asemenea zone (inclusiv colțul sud-estic al Transilvaniei) s-au dăruit teritorii com-pacte unor populații străine și, ca urmare, tocmai aici feudalitatea românească în formare suferă cea mai gravă decădere în statutul său, iar poporul de rând este în întregime supus, chiar iobăgit în cea mai mare parte, după obiceiul apusean.

Feudalitatea românească

În asemenea împrejurări, nu este de mirare că modul de organizare a românilor nu mai este receptat, că structurile lor feudale sau pe cale de feuda-lizare sunt înlocuite cu altele, că românii înșiși din aceste ținuturi răzbat tot mai greu în actul scris, ce s-a păstrat până la noi. În ciuda acestui fapt, și românii de aici și-au menținut propriile instituții ale statului a-servit și organizat pe mai departe pe baze comunitare. Juzii și cnezii, deveniți intermediari între oamenii lor și noii stăpâni, și-au mai păstrat mult timp calitatea de fruntași ai românilor. Ei prezidau scaunele de judecată sătești împreună cu „oamenii buni și bătrâni“ și împărțeau dreptatea între săteni după principiile dreptului românesc, organizau munca, strângeau dările sau vegheau la strângerea lor. Câteodată se ridicau în numele oamenilor lor, protes-

Femeie valahă în costum de iarnă...

... țăran român din Transilvania...

tând pentru încălcarea tot mai frecventă și mai apăsătoare a vechilor libertăți.

Cu totul alta era situația „țărilor” și districtelor românești rămase mai multă vreme pe așa-numitul domeniu regal și care nu au intrat decât parțial și periferic în fondul de dăni sub formă de feude către nobilimea maghiară. În

aceste regiuni, pe locul vechilor cetăți ale românilor din secolele IX-XIII sau în vechi așezări cu rol economic, politic sau religios, regalitatea și reprezentanții săi, voievozii Transilvaniei, au ridicat noi fortificații, încadrând unitățile politico-administrative ale românilor în domeniile acestor cetăți. Deși regii și reprezentanții lor (voievozii, castelanii etc.) jucau și aici

rol de feudali, era totuși un feudalism *sui generis*, „de stat”, mai îndepărtat, care nu afecta decât într-o oarecare măsură, mai ales la început, structura

roadele muncii supușilor lor direcți către stat.

Stavropighie a Patriarhiei constantinopolitane

Dar un asemenea mod de exploatare patriarhală a societății românești

în aceste ținuturi din partea regalității n-a durat mult.

Implantarea unor grupuri de străini (*hospites*) în secolele XIII-XIV în

sânul comunităților rela-

tiv compacte românești din

țara Hațegului (la Hațeg și Sântămărie Orlea), Maramureș (la

Teceu, Câmpulung, Sighet), Banat, Făgăraș etc. a

deschis calea imixtiunilor directe. Unii nobili maghiari din

vecinătate ori mari feudali din anturajul regelui sau

voievodului au reușit să obțină

documente de dănie pentru moșii (chiar și în aceste zone)

care aparținuseră din vechime cnezilor și pentru care

aceștia, evident, nu aveau act de donație. De aceea,

[Transilvania] este locuită de „trei națiuni”: secuii, ungurii, sașii. Aș adăuga totuși și pe români, care, deși îi ajung ușor la număr [pe ceilalți], totuși nu au nici o libertate, nici o nobilime, nici un drept al lor în afară de un număr mic locuind în districtul Hațeg, în care se crede că a fost capitala lui Decebal și care pe vremea lui Ioan de Hunedoara, băstinaș de acolo, a dobândit noblețea pentru că întotdeauna au luat parte neobosit la lupta împotriva turcilor. Ceilalți toți sunt oameni de rând, iobagi ai ungurilor și fără așezări ale lor, răspândiți pretutindeni, prin toată țara, locuind arareori în locuri deschise, de cele mai multe ori retrași prin păduri și ei împreună cu turmele lor duc o viață nenorocită.

Anton Verancsics (1504-1543),
arhiepiscop de Strigoniu și vicerege al Ungariei

societății feudale locale. În aceste zone, enumerate mai sus, feudalitatea românească și-a putut conserva vechile cnezate.

La început, aceasta s-a făcut în virtutea tradiției, cnezii și voievozii percepând în mod obișnuit cotele părți patrimoniale din munca supușilor lor, îndeplinindu-și obligațiile militare față de suzeran (prin intermediul cetății regale la care

fuseseră arondați) și vân-

sând o cantitate anume din

... preot român,...

... româncă de la oraș,...

cnezimea se angajează într-adevărată campanie de recunoaștere a calității sale de feudal, adică de stăpân de pământ și de oameni. Pentru aceasta, este nevoie să recurgă la o serie de sacrificii, cum ar fi sprijinirea regalității în politica sa de centralizare și de combatere a tendințelor centrifuge ale marii nobilimi, angajarea în apărarea cu arma a țării în fața atacurilor otomane etc. Este ceea ce în limbajul feudo-vasalic înseamnă „credincioase slujbe”. Cu alte cuvinte, cnezimea românească își făurește „merite” în ochii oficialității spre a rămâne, de drept, stăpână acolo unde era stăpână de fapt, evitând astfel uzurpările.

În urma unor reușite parțiale în acest sens, pentru a favoriza noi reușite și a-și consolida situația, feudalitatea românească din aceste regiuni s-a solidarizat, uneori chiar în nume etnic (*nobiles Valachi*), perpetuându-și instituții proprii, evident tot de tip feudal. În primul rând, s-a diferențiat de restul feudalilor regalului prin calitatea, recunoscută o vreme chiar de către

oficialitate, de cnezi și nobili *români* sau de *boieri* (ca și la sud sau la răsărit de Carpați) și a continuat să stăpânească pământul într-un mod specific districtelor românești (chiar dacă aceasta implica anumite condiții și servituți față de cetate sau puterea centrală). A cerut și a obținut adesea, sub forma unor privilegii (lumii medievale în ansamblu i se potrivește noțiunea de *privilegii* în locul celei de *drepturi*), recunoașterea unor vechi forme de organizare tradiționale din partea puterii centrale a Transilvaniei sau Ungariei, ori din partea stăpânului feudal suprapus (cazul Beiușului, Făgărașului, domeniul Hunedoarei etc.). A apărut *legea românească* sau *legea țării românești*, împărțind dreptatea după principiile acestei legi. Și-a construit lăcașuri de cult tip capelă de curte sau destinate întregului sat, respectând modelul răsăritean și împodobindu-le cu pictură de inspirație bizantină.

Pe multe din tablourile votive ale acestor monume, ctitorii sunt înfățișați cu macheta bisericii în mâini, înveșmântați în costume de ceremonie, aidoma boierilor din Țara Românească și Moldova. Chiar dacă acești cnezi ajung recunoscuți ca nobili, lăcașurile lor de cult rămân multă vreme ortodoxe, cum se întâmplă cu Drăgoșștii maramureșeni (care obțin

rang de stavropighie de la Patriarhia constantinopolitană pentru mănăstirea lor din Peri) sau cu familia Căndeștilor din Râu de Mori.

Altfel decât am crezut

Cnezii și nobilii români întrețin, de asemenea, în „țările” lor, și o ierarhie ortodoxă, care merge adesea până la nivel de protopopiat, iar uneori până la rangul de episcopie de model răsăritean (beneficiu, în acest sens, și de sprijinul domnilor extracarpatici). Aidoma întregii feudalități românești din Evul Mediu, cnezii și nobilii români din Transilvania au ca limbă tradițională a culturii scrise limba slavonă. În această limbă își scriu pisanile ctitorilor lor și alte inscripții adiacente picturii murale sau de pe icoane și tot în această limbă ori în românește cu chirilice, cei din Hațeg și din Banat fac însemnări pe verso-urile unor documente pe care oficialitatea le redactase în latinește în veacurile XV, respectiv XVI.

Este o feudalitate care-și mai botează copiii cu nume românești sau alese din

calendarul răsăritean, care se-nâlnește cu boierii de la sud și est de Carpați, cu diferite prilejuri. Pentru conservarea tuturor acestor instituții și datini, fundamentală a fost solidaritatea acestei feudalități românești în Evul Mediu, solidaritate care depășea uneori interesele stricte ale elitei, cuprinzându-i și pe ceilalți români dintr-o

„țară“ anumită, sub semnul unei conștiințe românești comune. O marcă a acestei solidarități, născută și de pe urma acestei cunoștințe și menită apoi s-o întărească și să mărească, au fost adunările cneziale și nobiliare românești.

Astfel că, dincolo de elementele suprapuse, implantate de noii stăpânitori, multe dintre ele fără via-bilitate la

scara timpului istoric sau a „duratei lungi“, Transilvania se înfățișează în secolele XIV-XVI, aflate în atenție, ca o țară

Bekes [Gaspar Bekes, originar din Banat], român de neam mai de jos, dar de mare și prea frumos talent, măreț din fire, a fost dăruit de principe cu titlul de nobil, cu mari venituri și proprietăți, deoarece a îndeplinit în mai multe rânduri solii de încredere pe lângă marele sultan Soliman, spre deplina mulțumire a maiestății sale, și pe când trăia Selim a fost și pe la el și totdeauna a dobândit ceea ce dorea principele său. Este un mare prieten al italienilor, cu care se întreține în limba latină, pe care o cunoaște foarte bine.

Giovan Andrea Gromo (1518-după 1567), mercenar italian la curtea lui Ioan Sigismund

românească. Această individualitate – recunoscută și de Tripartitul lui Werböczy – a voievodatului la nivel global, prezentă și în regiunile românești ce gravitau spre el (Banatul, Crișana, Maramureșul) și care apropie ferm Transilvania de Țara Românească și Moldova, pe fondul structurii comune, străvechi, de civilizație românească, s-a aflat de mult timp,

cu rezultate notabile, în atenția cercetării istorice. Pe de altă parte, unele lucrări mai noi au adus serioase argumente privind conservarea autonomiilor românești locale, a solidarităților și specificităților vechilor „fări“, care concură toate la individualitatea țării celei mari, pregătind marea solidarizare românească de la 1600.

Se conturează astfel și în Transilvania medievală o forma mentis românească, nu numai la nivelul supușilor, ci mai ales în rândul elitei feudale românești, care, deși coborâtă în rosturile sale și subordonată de cele mai multe ori, nu renunță atât de ușor, cum s-a crezut cândva, la păstrarea valorilor etnice ale civilizației în cadrul căreia se născuse și pe care o reprezenta. ■

Țărăncă românească din sec. XIX

Român din Hațeg, gravură color, sec. XVIII

ZECE ANI LA CURTEA KAISERULUI

Cécile Lauru,
căsătorită Paleolog

Wilhelm II

Cécile Lauru, născută în orașul Nantes, în 1881 („tante Cécile“), era soția unchiului meu (fratele tatei, generalul de divizie Georgescu B. Gh. Paleolog – cavaler al Ordinului Mihai Viteazul), V.G. Paleolog, cunoscutul brâncușolog. În anul 1903 ea a răspuns dorinței Kaiserului de a fi guvernanta și profesoara

de limba franceză a fiicei lui, prințesa Victoria Luise de Prusia,

în vârstă de 10 ani. Între cele două tinere s-a stabilit o relație de suflet, ce va dăinui mulți ani. La curte, „tante Cécile“ a cunoscut îndeaproape întreaga familie imperială, pe care a însoțit-o în deplasările ei de la un castel la altul: Sans Souci, Wilhelmshöhe, Neues Palais, Wilhelmstahl etc. Micuța prințesă a învățat nu numai franceză, ci și să cânte la pian de la prietena ei.

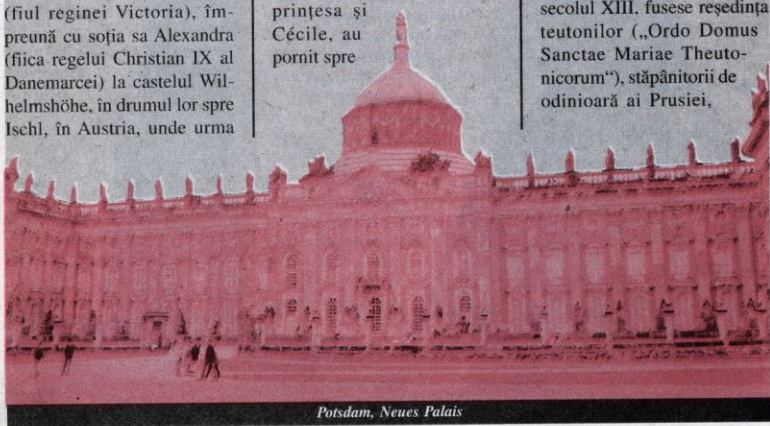
Cécile Lauru, care avea să moară la Paris, în 1958, într-un stupid accident de circulație, a lăsat memorii scrise de mână, în limba franceză. Pornind de la însemnările ei, să refacem atmosfera de la curtea Kaiserului, la patru ani de la sosirea mătușii mele în Prusia, când ea se simțea deja în largul ei și avea ochi să observe multe. Cu respectul convenit unei case imperiale.

SANDA GEORGESCU

În 1907 a avut loc o vizită neoficială a unchiului Kaiserului, Eduard VII al Angliei (fiul reginei Victoria), împreună cu soția sa Alexandra (fiica regelui Christian IX al Danemarcei) la castelul Wilhelmshöhe, în drumul lor spre Ischl, în Austria, unde urma

să-l întâlnească pe împăratul Franz Joseph. Toamna, pe rechea imperială cu suita, prințesa și Cécile, au pornit spre

Rominten, pentru vânătoria de cerbi a Kaiserului. De acolo spre Marienburg, care, în secolul XIII, fusese reședința teutonilor („Ordo Domus Sanctae Mariae Theutonorum“), stăpânitorii de odinioară ai Prusiei,

Potsdam, Neues Palais

unde au vizitat castelul lor fortificat.

Drumul a continuat cu o oprire în Danzig-Langfuhr, unde Kaiserul a vizitat cazinoul „husarilor morții” (al căror însemn era un cap de mort pe căciula de husar). Împărăteasa și suita au asistat la o „retragere” a acestora, care lui Cécile i s-a părut interesantă, fără alte comentarii. S-au îndreptat apoi cu toții cu trenul imperial spre Berlin.

Ca un atac de cavalerie

La începutul anului 1908 Cécile l-a vizitat pe ambasadorul Franței, dl. Jules Cambon, în vederea creării unui „home” pentru studentele franceze din Berlin. În luna mai, prințesa Victoria Luise a mers pentru prima oară la Viena, cu părinții, cu ocazia sărbătoririi a 60 de ani de domnie a împăratului Franz Joseph. Victoria Luise avea să-l viziteze de mai multe ori pe bătrânul împărat, mai ales la Ischl, unde își avea reședința de vânătoare.

Prințesa i-a însoțit pe părinții ei (care în intimitate îi spuneau Sissy, în amintirea nefericitei soții a lui Franz Joseph) în insula Corfu, unde Kaiserul cumpărase o casă, care chiar aparținuse împărătesei Elisabeth (Sissy), din familia de Wittelsbach, asasinată în 1898.

La 13 septembrie 1908 prințesa Victoria Luise a împlinit 17 ani. Auguștii ei părinți au hotărât ca domnișoara să înceapă instruirea în vederea confirmării (die Konfirmation), instruire de care urma să se

ocupe un pastor de la Nikolai Kirche din Berlin.

Cécile s-a gândit să-i ofere elevei sale o carte despre amiralul Gaspard Coligny (ucis în masacrul din noaptea Sfântului Bartolomeu), deoarece Wilhelm II amintea uneori că fiica acestuia (scăpată printr-un miracol cu viață) se căsătorise cu un prinț de Orania și că o străbună a sa pusese să fie ridicată statuia lui Coligny în fața uneia din porțile palatului de la Berlin.

Anul 1909 avea să fie bogat în evenimente. Au sosit în vizită oficială la Berlin regele Eduard VII (cu un an înaintea morții), însoțit de regina Alexandra, cu o suită impresionantă. A fost primit cu multă pompă de nepotul său, Wilhelm II. Die Kaiserin i-a prezentat reginei Angliei pe guvernanta de limbă engleză, și, mai târziu, în drum spre masa de gală, și pe Cécile, care a făcut o adâncă reverență, regina spunându-i în engleză două cuvinte.

În anul acela berlinezii priveau cu uimire Zeppelinul pe cerul orașului lor. Kaiserul îl sărbătorește și-l felicitase pe bătrânul conte Ferdinand von Zeppelin (1838-1917). La 1 octombrie, die Kaiserin a luat cu ea doamnele de onoare care nu văzuseră avionul pilotat de Orville Wright (adică pe contesele Theresa Brockdorf, von Ranzau, pe Cécile și

pe miss Tophan), iar Wright a zburat în fața lor un sfert de oră, după care ele au examinat îndeaproape aparatul, supranumit de berlinezi „Aviatiker”.

La 18 octombrie a avut loc la Potsdam, în biserica Friedenskirche, ceremonia confirmării prințesei Victoria Luise, la care au asistat rudele prințare și frații prințesei. Când toți s-au așezat, a apărut prințul Adalbert, conducând-o pe marea ducesă Luise de Baden (fiica unică a lui Wilhelm I), „die grosse Tante”, pe care Victoria Luise o iubea foarte mult. Împărăteasa a condus-o pe fiica ei la altar, iar în spatele ei a urcat singur Kaiserul, apoi doamnele de onoare de serviciu, von Gersdorff și von Saldern. Predicatorul Curții, pastorul Dryander, a ținut o predică – ne spune Cécile –, iar prințesa a rostit cu voce fermă crezul, scris de mână ei, cum obișnuiseră și ceilalți prinți să o

Tarul Nicolae II

Regele Eduard VII

facă. După aceea Kaiserul constata cu mândrie că prințesa citise crezul cu același curaj cu care ar fi comandat un atac de cavalerie!

Întrucât cu această ceremonie se încheia educația prințesei, Kaiserul a mulțumit guvernantelor imperiale și le-a dăruit câte o broșă de aur cu însemnele sale în briliante. Lui Cécile i-a spus textual: „sper că o veți purta în Franța, fără să vă compromiteți”. Die Kaiserin i-a dăruit un inel cu safir, pe care și l-a scos de pe deget. Cât despre prințesă, ea primise de la părinții ei, în dar, o diademă, pe care urma să o poarte la ceremoniile mai importante.

Mateiu Caragiale, copilul genial

La câteva zile după confirmare, la 22 octombrie, de ziua de naștere a împărătesei

comandând apoi brigada husarilor morții.

În 1912 Cécile a cunoscut o familie de români, prin doamna Ulla Bardeleben. Aceasta dădea lecții de germană unui tânăr „uimitor de inteligent”, care putea recita o poezie în limba franceză sau germană la cinci minute după ce o auzea (era vorba despre Mateiu, fiul lui Ion Luca Caragiale). Cécile ne spune că a luat masa cu scriitorul român. El le-a povestit anecdote amuzante, cu multă vervă. Cunoșcuse, de asemenea, pe doamna Delavrancea, „profesoara de matematică”, directoarea liceului de fete Maria Brâncoveanu (Școala Centrală).

Câteva zile mai târziu Cécile a asistat la concertul Cellei Delavrancea, iar a doua zi după concert, povestea prințesei Victoria Luise (pe care continua să o vadă) despre buclele lungi și îmbrăcămintea

originală a tinerei pianiste. La rândul ei, prințesa relata împărătesei cele spuse de Cécile și aceasta îi transmitea – prin Clara von Gersdorff – dorința ca tânăra româncă să concerteze la Potsdam. Avea să asiste și Kronprințul la această serată muzicală, oferită de Cella Delavrancea la Neues Palais. Mai târziu, Cécile ne povestește cu tristețe despre moartea subită la Berlin a scriitorului român Ion Luca Caragiale.

Tot în acest an prințesa Victoria Luise, însoțită de fratele ei August Wilhelm, a mers împreună cu Kaiserul în insula Corfu. Înapoiindu-se la Homburg vor der Höhe, unde se afla împărăteasa, au primit vestea accidentului mortal al prințului Wilhelm Georg de Hanovra, în timpul călătoriei sale spre Danemarca. Deoarece acesta decedase pe teritoriul Brandenburgului (anexat la Prusia din 1866), Kaiserul a dispus ca un escadron din Zietenhusaren, împreună cu doi dintre fiii săi, să însoțească cortegiul până la Gmunden, unde locuiau părinții prințului decedat, și, totodată, să exprime condoleanțe din partea Kaiserului familiei îndoliate.

Între Prusia și familia welfă a lui Ernst August de Cumberland, prințul régent al Hanovrei, relațiile erau rupte: în 1884, când murise ultimul duce de Brandenburg fără urmași, dreptul de moștenire asupra ducatului revenise liniei colaterale, reprezentată de prințul Ernst August de Cumberland și duce de

Prințesa de Prusia, Victoria Luise, în costum de husar

Braunschweig și Lüneburg, prinț regent al Hanovrei, căruia Prusia nu-i acordase dreptul asupra ducatului Branden-burgului.

Pentru a mulțumi Kaiserului pentru condoleanțele transmise cu ocazia morții fiului său cel mare, prințul de Cumberland l-a delegat pe cel de-al doilea băiat, Ernst August (se numea ca tatăl său) să se prezinte la Potsdam. Se împliniseră 50 de ani de când nici un membru din familia welfă nu mai vizitase Prusia. Tânărul Ernst August a făcut o bună impresie familiei imperiale, iar prințesa Victoria Luise s-a îndrăgostit de acest tânăr. După multe tratative politice între Prusia și Hanovra, prințul de Cumberland și-a dat consimțământul ca fiul său să ia în căsătorie pe prințesa de Prusia. Cécile a însoțit-o deseori pe doamna de Beaulieu la cumpărăturile pentru trusoul prințesei, urmărind progresele făcute de brodeuzele rochiei de „drap d'argent“, care avea o trenă de 4 metri, brodată cu fir de argint. Cécile a brodat și ea

un „tapis de table“, pe care, mulți ani mai târziu, Victoria Luise avea delicata atenție să-l pună pe masa din camera în care o găzduia pe Cécile, când aceasta o vizita la Gmunden an Traunsee.

O nuntă ca în povești

Înainte a ceremoniei de nuntă a prințesei, fixată pentru 24 mai 1913, au sosit din toate părțile Europei regi, prinți și altețe, cum berlinezii nu mai văzuseră vreodată și nici nu mai aveau să vadă după aceea. Au sosit nașii și unchiul tinerei, regele George V al Angliei cu soția sa Mary, țarul Rusiei Nicolae II (văr cu regele Angliei și semănând izbitor cu acesta), cu soția sa Alix von Hesse (fiica ducelui de Hesse, Ludovic IV), devenită țarina Alexandra Feodorovna. Au fost prezenți părinții mirelui, ducele de Cumberland Ernst August, cu soția sa Thyra (fiica regelui Christian IX al Danemarcei).

În ziua căsătoriei Cécile a venit de vreme la palat, ca să asiste la îmbrăcarea prințesei, deoarece contesa von Saldern, care urma să facă parte din cortegiu, rămăsese acasă să îmbrace la rândul ei toaleta de rigoare. Cu ajutorul unei prietene din copilărie a prințesei, Cécile a pătruns, printr-o ușă laterală, în capelă, având astfel ocazia să-privască pe cei care soseau.

Cortegiul nupțial era precedat de doi heraldi de la Curte și șambelani, în spatele cărora urma tânără pereche. Patru doamne de onoare purtau trena

prințesei. Veneau apoi Kaiserul cu ducesa de Cumberland, împărăteasa cu ducele de Cumberland, țarul Rusiei cu regina Angliei și regele Angliei cu Kronprințesa. După ceremonia religioasă, cortegiul s-a deplasat spre Sala albă, unde a avut loc defilarea demnitarilor în fața tinerilor căsătoriți, urcați pe treptele tronului și înconjurați de maiestrăți și altețe cu suitele lor.

La ora 7 s-a servit masa în Sala cavalerilor, la care au participat numai oaspeții imperiali și regali, împreună cu familia imperială. Lui Cécile i s-a povestit că Victoria Luise, așezată între nașii ei, regele George V al Angliei și țarul Nicolae II, a vorbit cinci minute cu vecinul de masă, crezând că era unchiul George și nu și-a dat seama decât după semi-muțenia lui că era țarul Nicolae II (așa de mult semăna). Conversația se purtase în limba engleză.

Faimosul dans al făciilor a avut în seara aceea o strălucire

Împărăteasa Augusta Victoria, cu fiica sa, Victoria Luise

deosebită. La primul tur, tânăra ducesă Victoria Luise a înaintat conducându-l pe tatăl său Kaiserul și pe socrul său, ducele de Cumberland. Au urmat-o soțul ei, Ernst August de Hanovra, cu înfrățita sa și ducesă de Cumberland. La a doua tură, mireasa ținea de mâini pe regele Angliei și împăratul Indiilor, George V, și pe țarul tuturor Rusiilor, Nicolae II.

După ce suveranii s-au retras, Cécile a mers în micul salon, unde, după tradiție, s-a împărțit „jartiera miresei”, panglica albă cu însemnele aurite ale prințesei. Mai târziu, ea a aflat că Wilhelm II răsuflase ușurat când i s-a adus

vestea că țarul trecuse fără neazuri granița spre Rusia. De-a lungul parcurului până la granița al trenului imperial fuseseră înșiruiți soldați înarmați din 10 în 10 metri, cu spatele către tren. Vărul George V a plecat după 2 zile.

Înapoiată în căminul studentelor franceze, după ceremonia nunții prințesei, Cécile, încă în toaletă de gală, s-a văzut înconjurată de tinerele averse de detalii. La întrebările lor, nu a reușit să răspundă nimic, ci a început să plângă. O parte din viața și din tinerețea ei luase sfârșit: în 1903 sosise la Cadinen, în 1913 prințesa ei se căsătorise și devenise ducesă de Hanovra,

unde avea să locuiască până la sfârșitul primului război mondial.

*
* *

Correspondența între ducesă de Hanovra, fosta prințesă de Prusia, și Cécile a continuat până când ultima și-a sfârșit zilele, la Paris. Ele s-au revăzut după 1930 la Berlin și la Gmunden, Cécile revenind între 1930 și 1939 în capitala Germaniei cu cei trei fii ai săi, pentru studiile acestora. În februarie 1914, ea s-a căsătorit la Londra cu tânărul V.G. Paleolog, un român pe care îl cunoscuse la Paris, la o serată, în casa părinților. ■

Eveniment

CÂT NE PREȚUIM ÎNAINȚAȘII?

Casa memorială „Nicolae Titulescu”, din comuna cu același nume, județul Olt, ar putea deveni un centru internațional de studii, un loc în care să se organizeze reuniuni științifice și seminarii pe teme ale politicii internaționale de astăzi, sub patronajul spiritual al marelui diplomat român, de la a cărui naștere aniversăm 120 ani. Sugestia a fost formulată de dr. Ioan Oprea, secretar de stat în Ministerul Culturii și Cultelor, în cadrul simpozionului găzduit de clădirea recent renovată.

Creдем că Fundația „Nicolae Titulescu” s-ar putea asocia și ea acestei idei generoase. Cu sprijinul guvernului României și prin atragerea unor finanțări în cadrul diverselor programe ale Uniunii Europene, Casa memorială „Nicolae Titulescu” ar putea deveni locul de întâlnire al unor tineri din toată Europa, dar și sediul unor reuniuni organizate de Ministerul Afacerilor Externe. Numele lui Titulescu are încă suficientă rezonanță în lumea diplomației internaționale.

Deocamdată, casa memorială a găzduit o nouă manifestare din ciclul *Zilelor Nicolae Titulescu*. Aflate la cea de a XII-a ediție, ele au

debutat sâmbătă, 15 martie, la Slatina, cu vernisarea unei expoziții consacrate lui Titulescu, în holul de onoare al Muzeului Județean Olt și cu lansarea unor lucrări consacrate aceleiași personalități. A urmat o masă rotundă, cu tema *Contemporaneitatea lui Nicolae Titulescu*.

Simpozionul de a doua zi, din casa memorială, a permis cercetătorilor prezenți să aducă la lumină o serie de elemente mai puțin cunoscute din viața și activitatea celui omagiat. Contribuțiile au fost strânse, ca de obicei, într-un caiet pus la dispoziția tuturor participanților.

Organizată sub patronajul Ministerului Afacerilor Externe, Direcția Arhivelor Diplomatice, Ministerului Culturii și Cultelor, Consiliului Județean Olt și Muzeului Județean Olt, și ediția din acest an a arătat că munca cu pasiune, hrănită din iubirea și prețuirea pentru marele înaintaș, poate învinge orice obstacol. Să sperăm că prin dăruire și pasiune se va putea materializa și ideea cu care deschideam această prezentare.

Marian ȘTEFAN

RUGĂCIUNE PENTRU PAȘNICA EUROPEĂ

Nicolae I. Cilibiu (Moșu Colae, cum îi spune nepotul său, Gheorghe Păsărin, cel care i-a transcris acest text de pe carnetele personale și ni l-a adus la redacție), a plecat la război în august 1916, imediat după ce România a intrat în conflict. Îl așteptau doi ani de suferințe, cu front, prizonierat și boală, la care putem fi și noi martori, pentru că Nicolae Cilibiu și-a făcut aproape zilnic însemnări.

Este un om pașnic, cu frica lui Dumnezeu și cu capul plin de casa, soția și fetițele lui, pe care – parcă pentru a-și ostoi dorul – le visează adesea. Asistăm la frământările și grijile unui om simplu, ce ar fi putut fi, la fel de real, bunicul cuiva care are astăzi 50-60 de ani.

Regii și marii comandanți s-au aflat la cârmă, la loc de decizie. Pentru patria în primejdie viața și-au jertfit-o eroii necunoscuți, „talpa țării”. Nicolae I. Cilibiu, sergent în armata română, născut în comuna Bălteni, județul Gorj, unde a trăit și s-a sfârșit, a fost unul dintre aceștia. Să urmărim câteva fragmente din notațiile sale zilnice.

NICOLAE CILIBIU

Eu am fost mobilizat și m-am prezentat la Regimentul 1 Vânători la Craiova, pe ziua de 20 august 1916. Pe 25 august am fost numit în garda poliției, ca șef de post. Pe 1 septembrie am fost numit în gardă la conacul Ișalnița, la ofițerii prizonieri unguri, unde am avut în primire 21 ofițeri și 7 ordonanțe, total 28. Acolo am șezut până la 8 septembrie, în ziua de Sfânta Maria, și a venit ordin să-i ducem la Vaslui, la Regimentul 25 Rahova.

Tot în ziua de 8 septembrie a venit Lina pe la mine, că i-am trimis scrisoare că sunt bolnav. Nu am fost bolnav, dar știam că mă trimite pe front și am zis să

mai vie și ea pe la mine. Eu am plecat cu prizonierii la Vaslui, iar Lina acasă. Am ajuns pe 12 septembrie, i-am predat, am luat dovadă de primirea lor și am plecat la Craiova. Pe 28 septembrie m-au trimis la Ciresu, în județul Mehedinți. Acolo mi-am găsit regimentul, că era pe front, în Gorj, la Muntele Muncel. Apoi am plecat la Căineni de Argeș.

În Divizia 11, a generalului Cocorăsen

În ziua de 14 octombrie, Vinerea Mare, am făcut o rugă

cu un soldat, fost cântăreț, și, după ce am făcut ruga, am început lupta la locul numit Muntele Mormântu, pe la ora 8, și a ținut până pe 15 octombrie. Am șezut în tranșee pe 16 și 17 octombrie și pe 18 am început lupta, care a ținut și noaptea, și în ziua de 19 până pe 20 octombrie. La ora 8 din zi m-au rănit în mâna stângă. Acolo pe front m-a pansat un caporal sanitar și am plecat la postul de ajutor, unde am fost pansat a doua oară. Pe 21 octombrie m-au mână la infermelie. Acolo m-au pansat și am dormit acolo până dimineață, în școala numită „Ion C. Brătianu”, că acolo era infermelia.

Prizonieri de război români la Căineni

Am plecat pe jos până la Curtea de Argeș și acolo am ajuns seara. M-au pus în tren și m-au dus la Pitești în cazărțile 6 artilerie, căci acolo era spitalul. M-au băgat în spital pe ziua de 22 octombrie și am șezut până în 31. În timpul acela a venit pe la mine și Grigore a lui Costică a lui Luța și mi-a dat 6 mere și a venit și Grigore a lui Giurgioiu. Pe ziua de 31 octombrie am ieșit la raport la domnul medic maior, ca să mă evacueze în spitalul de la Târgu-Jiu. Mi-au dat drumul cu bileț din spital și am plecat pe ziua de 1 noiembrie din Pitești, iar pe ziua de 2 noiembrie am ajuns la gara Bărbătești și de acolo nu a mai mers trenul, din cauză că ocupase inamicul gara Cărbunești.

M-am înapoiat la Craiova, m-am prezentat la un spital, unde am fost pansat și am dormit până dimineața. Dimineața m-a trimis domnul medic la Slatina. M-am dus la Comenduire în Craiova și mi-au vizat bilețul de spital. Acolo m-am întâlnit cu nașu Costică (din familia deputatului boier dinaintea primului război mondial Dincă Schileru - n. Gh. P.), cu Aristica și cu cumnatul Mitru, la spital. Era rănit la mâna dreaptă. Am

vorbit cu ei și am plecat la tren și am ajuns la Slatina în ziua de 5 noiembrie. Acolo m-am prezentat la domnul plutonier Stania Ion, cu bilețul de spital, și m-au trimis la infirmelie. Acolo m-au pansat, că încă nu-mi trecuse bine, și am stat la infirmelie până la 12 noiembrie.

Regimentul nostru făcea parte din Divizia 11, comandată de domnul general Cocorăscu. Și am plecat din Ploiești pe ziua de 20 noiembrie, am mers înainte până la un sat numit Cocie în jud. Ilfov. Acolo am fost în avanposturi în noaptea de 22 spre 23 noiembrie, iar dimineața am plecat până la un sat Tâncăbești. Acolo noaptea ne-am pomenit că inamicul ne înconjurase de toate părțile și a început să tragă cu mitralierele și cu tunurile în noi și ne-au prins prizonier [Aici lipsesc trei pagini de jurnal]. Pe ziua de 26 februarie 1917 a venit un prinț german, Prințul Derois al 6-lea de Saxonia.

Săcuilul Polinei

Pe 15 martie 1917 am făcut baie. Pe 16 martie am avut vizita medicului german, iar pe 18 martie, sâmbătă, am plecat din Pitești la Moreni, în județul

Prahova, la sondele de păcură. Luni dimineața am ajuns la gara din Băicoi, cu trenul, și ne-am dat jos și am mers 20 kilometri pe jos, iar pe la ora 12 din zi am ajuns la Moreni. Era luni 20 martie 1917.

Au venit două femei din satul Edera și au cerut voie la sentinelele germane ca să ne aducă ceva de mâncare și au adus câte o felie de mămăligă și câte un fir de praz, pe care ni le-au dat. În pădure, la 4 km de Moreni, am avut o mare bucurie când am auzit cucul cântând, ce nu credeam să-l mai aud prin câte greutăți am trecut, dar numai singurul Dumnezeu mi-a fost de ajutor ca să trăiesc până în timpul de față și mă rog lui Dumnezeu că cum m-a păzit de gloanțe, așa să mă păzească și de moarte năpraznică, ca să mai văd și eu fetițele mele și nevasta mea, pe care le-am lăsat plângând când am plecat din ochii lor.

Și am cules puține urzici în săcuilul bieteii Polina și m-am uitat la numele ei scris pe săcuil. M-au trecut lacrimile și l-am sărutat și m-am rugat la Dumnezeu ca să-mi dea sănătate și mie și lor ca să mai vorbesc o dată cu ele și să mor, căci mi-am adus aminte când era libertate cum aducea ele fel de fel de flori, și mi le da și mie: na, tata, și mata flori de mieroasă, că sunt foarte frumoase.

La 2 aprilie 1917, de Sfintele Paște, au venit țârcovnici din Moreni și ne-au dat și nouă la toți Paști. În lagăr a venit și primarul comunei, cu un cârciu-mar cu o căruță cu pâine și cu două coșuri cu ouă și ne-a dat și nouă de om câte o pâine și un ou și am zis bogdaproste și Doamne ajută la toată lumea, ajută și nouă ca să scăpăm de această pedeapsă dumnezeiască, că în timp de 8 luni de zile n-am mâncat nici un ou

până în ziua de 2 aprilie 1917, Sfintele Paște. Ajută-ne și nouă Doamne... Și m-am gândit și la bietele fete, că o suferi și ele ca și mine foame și de toate.

Astăzi, 29 iunie 1917, Sfântul Petru, această zi sfântă este și ziua nașterii mele, în care împlinesc 39 de ani, pornesc pe 40. Să știu minte unde am fost ursat să împlinesc această etate de ani, în comuna Moreni, județul Prahova, prizonier.

Astăzi, 2 iulie 1917, duminică, am fost la biserica din Moreni. Am fost 30 români și 10 ruși. Și rușii au făcut mai multe rugăciuni în cor, toți ca cântăreți și se închinău și ei ca și noi. Dar sunt un fel de tătări de nu se închină la fel și nu merg la biserică, sunt turci.

Vise cu cei dragi

Azi, 3 august 1917 a dat Dumnezeu o ploaie foarte mare, a dărâmat pruni și a doborât și o sondă din pământ și a fost și prizonieri în ea la scuteală și a lovit pe unul foarte rău. Când a căzut l-au dus cu carul la spital. Și eu am rămas de post și am intrat în cancelaria nemților și acolo m-au chemat înăuntru și mi-au dat o țigare de am fumat până a trecut ploaia.

Podul de peste Olt, aruncat în aer

Azi, duminică, 24 septembrie 1917, am visat un vis foarte frumos. Culcându-mă pe la ceasul 1 după 12 și adormind m-am visat că veneam acasă și prin dreptul lui nenea Codin m-am uitat acasă și am văzut pe Polina și cu Lina venind de prin grădina din vale cu o cotariță în cap și Polina, când m-a văzut, a zis: mama, uite vine tatăl meu. Și, lăsând haina din brațe-la pod acasă, a strigat: Aneta, vine tata, și au dat fuga la mine plângând de bucurie și eu am luat-o în brațe și am pupat-o. Și vine și Aneta iar asemenea plângând și o iau și pe ea în brațe și o pupai. Și ele veneau plângând și ținându-mă de manta prin dreptul bunarului și Lina se dea la pod acasă și

se uita la fete cum vin cu mine și n-am apucat să ajung la pod la Lina și m-am deșteptat.

Cu Lina n-am vorbit și mi-a părut foarte rău că m-am deșteptat, că dacă nu mă deșteptam mai vorbeam și eu cu fetele, că ele nu spuneau nimic, că nu puteau de plâns și eu când m-am deșteptat, m-am deșteptat suspinând de bucurie că mai văzusem bietele fetițe și pe Lina în ochii mei. Dar pe Ioana n-am văzut-o de fel, că n-apucase să iasă din curte afară. Și acest vis frumos l-am visat pentru că m-am culcat cu gândul acasă la fete și la tot. A venit nevasta lui Manciu din Brănești și mi-a spus că pe la ei este bine, dar este rău de noi.

Azi 2 octombrie, luni, 1917, a venit nevasta domnului Costică lăutaru și mi-a adus o pâine de casă și mai multe bucăți de carne de porc și de trandafir și am mâncat și eu ca în timpurile bune, că de 11 luni de zile n-am gustat carne de porc, decât de vacă, de oaie și de cal am mâncat în ziua de Crăciun, în loc de carne de porc. Dar mi-a părut foarte bine când am primit scrisorile din partea fetelor, mai cu seamă a Anetei, că au fost scrise foarte pe scurt și cu înțeles. Când am terminat cu cititul, m-au trecut

După bătălia de la Argeș

Viața de tranșee era de preferat celei de prizonier; în imagine o cazemată

lăcrimile, că au scris foarte bine.

Azi 1 decembrie 1917, 15 ani de când m-am însurat. Ce zi fericită era atunci, cum petreceam de bine și acum sunt în Moreni jud. Prahova, foarte trist, prizonier năcăjit și amărât.

Azi 12 decembrie, a fost Crăciunul nemților și am avut și noi repaus.

Azi 17 decembrie, ne-au dat și nouă câte 5 kilograme de făină de om și tot astăzi mi-au dat cisme.

Azi 19 decembrie 1917, am avut repaus că a fost Anul Nou pe nemțește, adică 1 ianuarie 1918, și a avut sărbătoare Sfântul Vasile.

Azi 25 decembrie 1917, Sfânta Naștere a Domnului Nostri Iisus Christos, Crăciunul. Ce zile triste... că mă gândesc că și al doilea Crăciun îl petrecem tot în mizeria de prizonier. Doamne Iisuse Christoase, scapă-ne și pe noi de această pedeapsă Dumnezeiască, care este pornită asupra noastră pentru păcatele noastre. Iartă-ne și fă pace. Doamne, să ne ducem și noi la casele noastre și la copilașii noștri care au rămas plângând și suspinând și neștiind nimic de soarta noastră, cum nu știm

nici noi de ei că mai trăiesc sau nu, că nu i-am văzut de un an, una lună și 23 de zile, adică de la 2 noiembrie 1916, de când am fost pe acasă rănit la mâna stângă și am plecat noaptea și am lăsat bietele fetei plângând și eu am plecat tot plângând, de mila lor, că rămân fără tată. Doamne, ai grijă și de ele și de nevasta mea, căci este foarte necăjită și tristă, căci a rămas toată sarcina asupra ei. Că s-o gândi și ea că este Crăciun și n-o fi având nici porc, nici haine, nici încălțăminte, ca să poată umbla, să-și câștige și ea hrana pentru ea și pentru bietele fetei. Doamne ai grijă și de ele, Doamne, Amin.

Acasă

Azi, 31 decembrie 1917, am avut vizita medicului german, vizita corporală. Această vizită am avut-o de patru ori pe lună până acum. Doamne, auzi-ne și pe noi ca anul nou 1918, de mâine, să vină cu pace și cu bucurii în toată Europa.

Azi, Sfântul Vasile, Anul Nou, adică anul 1918, ianuarie 1. Am avut repaus. Au venit patru doamne de la Crucea Roșie la noi și ne-au dat câte o pâine și tutun, câte un pachet

de om și l-am dat la un soldat și mi-a dat 1 leu.

Azi, 22 aprilie 1918, Sfintele Paște, le-am petrecut tot la Moreni, prizonier.

Azi 13 mai 1918, noi toți prizonierii români am adunat de la toți câte 1 leu, 50 bani, 25 bani, care cum a putut să dea, și am adunat 50 lei și i-am dat la doi prizonieri francezi, adică 25 lei de om. I-am întrebat unde au fost prinși prizonieri și au spus că unu a fost prins la Verdun și celălalt a fost prins în Belgia. Au fost răniți și i-au băgat nemții în spital și i-au trecut la noi în România.

Azi, 20 mai, am luat solda 5 lei și tot azi am făcut baie cu etuva. Tot azi ne-au făcut vaccinare la mâna stângă și azi ne-a spus că ne dă drumul la 50 prizonieri, între care am fost și eu.

Azi, 21 mai 1918, Sfântul Constantin și Elena. Am plecat la Câmpina, ne-am pus în tren de la Moreni și am mers până la Băicoi și ne-am dat jos și am mers pe jos până la Câmpina. Am avut 13 kilometri și am ajuns la ceasul patru și mi-au dat 87 lei și ausvais și foaie de tren pe Târgu-Jiu. Și ne-am pus în tren de la Câmpina, noaptea la ceasul 12, și am plecat spre București.

Pe ziua de 23 mai 1918, la ceasul 3, am ajuns la Fîlășii. La 5 am plecat din Fîlășii, iar la 7 am ajuns la Bărbătești și ne-am dat jos și am luat-o peste deal. Am ieșit la Ticleni cu Gheban Ion. Când a scăpătat soarele am ajuns la Ticleni și la 24 am ajuns acasă.

Azi 29 iunie 1918, Sfântul Petru, ziua nașterii mele, care împlinesc 40 ani pe care i-am împlinit acasă, liber din pedeapsa războiului, ceea ce nu mai credeam că mai ajung să mai împlinesc această etate, prin câte greutăți am trecut. ■

PODUL DE CĂRȚI

Am descoperit, la târgurile de carte sau în rafturile librăriilor, cărți tipărite în condiții grafice identice cu cele din Occident, purtând marca Editurii Litera Internațional. Aceeași casă editorială oferă cititorilor și foarte multe volume pe suport electronic, fiind una dintre puținele care au o politică coerentă și susținută în acest domeniu de avangardă încă în România.

Iată de ce am simțit nevoia unui dialog cu domnul Dan Vidrașcu, directorul acestei edituri.

– Să începem cu un scurt istoric al editurii dumneavoastră.

– Editura Litera Internațional din București s-a născut ca reprezentantă a Editurii Litera din Chișinău, care funcționează de peste 10 ani. Acum cinci ani, când m-am stabilit la București, am hotărât să creăm noua editură. Unul dintre motive l-a constituit situația economică tot mai grea din Republica Moldova. Noi scoteam titluri într-un ritm mult prea rapid, iar piața de carte se dovedea mult prea mică. Unica soluție a fost să ne orientăm către piața de carte din România. Deși cartea se vinde destul de greu și aici, ea este mult mai mare. Șansa noastră era să ne facem cunoscuți în România. Dar de tipărit am continuat să tipărim cărțile la Chișinău, chiar și pe cele redactate la București, pentru că acolo costurile erau mai mici. În România difuzăm 95% din tirajul cărților pe care le tipărim.

Cea mai importantă colecție a editurii noastre este „Biblioteca școlarului”. În cadrul ei au apărut peste 300 titluri și este colecția cu care ne-am impus în România. În anul acesta am reluat colecția într-un format nou, cu o hârtie mult mai bună.

– În ce măsură se găsește carte românească la Chișinău?

– Există carte în limba română, sunt edituri care tipăresc carte românească. Noi avem o librărie în centrul orașului, aducem și carte românească din țară, de aici. Dar situația economică precară, salariile foarte mici nu permit oamenilor să mai cumpere cărți, ziare sau reviste. Rușii își permit să scoată tiraje foarte mari, pentru că au o piață imensă și deci prețul de vânzare este mai mic. În Republica Moldova ajung donații importante. Statul rus se implică puternic. Donațiile de carte în limba rusă făcute în Republica Moldova anul trecut s-au ridicat la 1,5 milioane de dolari. O donație de asemenea

dimensiuni într-o țară cum este Republica Moldova se simte.

– Care sunt proiectele dumneavoastră de viitor?

– Anul acesta ne-am propus să reușim 10-15 apariții pe lună în cadrul „Bibliotecii școlarului”. Acoperim tot ce înseamnă literatură română clasică și literatură universală ce se studiază în școală.

Am lansat și colecția „Cartea pentru o seară”, în cadrul căreia tipărim volume care nu depășesc 100 pagini. Este o idee preluată de la o editură din Italia. Sunt cărți menite să înlocuiască orele petrecute seara în fața televizorului. În 1998 am pornit o altă colecție: „Biblioteca de Aur”. Am tipărit până acum zece volume și vrem ca în final să ajungem la 1 000 titluri, 200 din literatura română și 800 dintre cele mai bune traduceri din literatura universală.

Ne pregătim să sporim și producția de carte de istorie. Chiar în aceste zile pregătim o *Istorie a neamului românesc din Basarabia*, scrisă de Nicolae Dabija.

– Sunteți printre puținii editori care s-au orientat către cartea electronică.

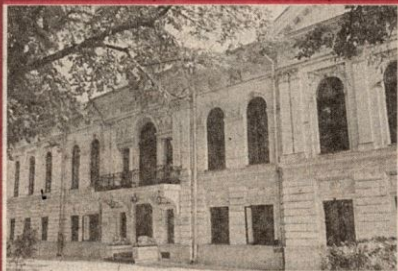
– Într-adevăr, este o direcție nouă în activitatea de editare. Am creat anul trecut un departament de soft educațional și carte electronică. Am realizat o antologie a literaturii române pe CD-Rom, ce cuprinde 104 titluri publicate anterior în cadrul „Bibliotecii școlarului”, însumând 30 000 de pagini.

Încurajați în acest prim succes, am inițiat o serie de dicționare în format electronic. Ele sunt astfel alcătuite încât atunci când cauți într-unul definiția unui cuvânt, o poți citi simultan în toate celelalte dicționare pe care le ai. În câteva luni va apărea și o antologie a poeziei române pe CD-Rom.

– Vă dorim mult succes.

A consemnat Dorin MATEI

PALATUL „DE LA COLENTINA-TEI“

Grigore Ghica, domnul Țării
Românești (1822-1828)

IONEL ZĂNESCU, CAMELIA ENE

Puțini dintre cei care străbăteam astăzi Bucureștii cunoaștem istoria străzilor și a caselor ce ni se perindă prin fața ochilor. Grăbiți, tot timpul în criză de timp, privirea noastră zăbovește prea rar pe o clădire veche care ne atrage atenția prin „ceva“. Poate fi arhitectura, culoarea sau o placă memorială ce amintește că acolo s-a petrecut un eveniment important sau a locuit un personaj istoric.

Între două ape

Zona de sud-est a Capitalei, ce constituie un minunat cadru natural datorită lacurilor Plumbuita și Tei, a oferit în trecut teren propice pentru ridicarea unor ansambluri arhitecturale deosebite. Între acestea se află și reședința domnească de vară, zidită la 1822 de Grigore IV Ghica (1822-1828), primul domn pământean după epoca fanariotă.

Ansamblul cuprinde palatul domnesc, corpul de gardă și o biserică, adevărată necropolă a familiei Ghica. Se află pe strada Doamna Ghica nr. 5, situată între râul Colentina și Lacul Tei, pe un promontoriu.

Informații prețioase despre zonă ne oferă călătorul și memorialistul otoman Evliya

Celebi, care, la invitația lui Grigore Ghica (1660-1664; 1672-1673), face o vizită la curțile domnitorului de la Colentina. „Într-o zi – scrie el – încălecând pe cai, cu beyul și cu mai multe mii de ostași și privind într-o parte și în alta am mers spre răsărit cale de un ceas și am ajuns pe malul râului Colentina. Nu este o apă mare. Izvorând din partea de nord, din munți, izvorul său este foarte aproape. Pe malul acestui râu se află un chioșc mare pentru bey făcut în întregime din lut. Toți petrec și se distrează aici împreună cu doamnele și boierii, vameșii și logofeții lor“.

Descrierea lui Evliya Celebi arată că, încă de la jumătatea secolului XVII, zona Colentinei era preferată ca loc de petrecere și agrement și, de aceea, atât boierii Văcărești, cât și Ghiculeștii și-au ales acolo locul de construcție pentru casele lor.

Prima mențiune documentară a frumoaselor case de la Colentina o avem abia în 1792, când Mihai Vodă Suțu fuge de ciumă din București în casele marelui ban Ghica, ce fusese complet devastate în timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792. Doi ani mai târziu, în aceleași case a fost găzduit John Morritz of Rokeby, călător englez.

Ultimul eveniment important pe care l-au trăit vechile case este cel legat de frământările de la 1821, când aici și-a stabilit cartierul prințul A. Ipsilanti, unul dintre conducătorii mișcării eteriste. Ion Dârzeanu, scriitor din cancelaria lui Tudor, ne spune că „au cunoscut prințul Ipsilanti la Colentina în casele dumnealui banului Grigore Ghica, unde au mers dumnealor boierii ce mai rămăseseră în București de s-au plâns împotriva lui Tudor“.

În aprilie 1821, în aceleași case, a avut loc a doua întrevedere între Tudor și Ipsilanti. Numai după ce Bimbașa-Sava i-a fost predat ca ostatec, Tudor consimte să-l vadă pe Ipsilanti la Colentina, fiind însoțit de episcopul Ilarion, de patru polcovnici și vreo 50 de panduri. Se pare că unul dintre generali lui Ipsilanti, C. Duca, ar fi intenționat să-l atace pe Tudor cu un corp de oameni aleși, dar Ipsilanti s-a opus, sperând să-l câștige de partea sa. N. Iorga arată că „în 28 mai Ordia (turcească) de la Colentina a plecat la Târgoviște în urmărirea eteriștilor lui Ipsilanti. După plecarea lor, o mulțime de oameni morți s-au găsit prin Heleşteu, iar un puț al lui Grigore Ghica de la casele de la Colentina a fost plin cu trupuri moarte“.

„Falnică locuință de vară“

După înfrângerea lui Tudor și a Eteriei, Poarta hotărăște să restabilească vechile domnii pământene și numește în Țara Românească pe Grigore Dimitrie Ghica. Având în vedere că vechile case suferiseră foarte mult de pe urma eteriștilor și turcilor, Grigore Ghica le demolează și ridică în locul lor actualul palat, construit în conformitate cu gustul și tendința de occidentalizare a boierimii române, atât de accentuată la începutul secolului XIX.

Inscripția săpată într-o placă de marmură prinsă pe unul dintre cei doi stâlpi ai intrării ne

înfățișează actul de naștere al palatului: „Zidit din temelie de către voievodul Gr. Ghica IV, domn al Țării Românești, pe moșia sa domnească Colentina în anul 1822. Aici fu odinioară falnica sa locuință de vară, alături de care, spre dreapta cuviință, a înălțat apoi în slava și pomenirea Domnului Dumnezeu biserica familiei cu hramul Înălțarea Domnului și a împodobit-o cu frumoase daruri prin înalta și statornica sa voință“.

Palatul, denumit și „De la Colentina-Tei“, a fost realizat în stil neoclasic italian ce s-a manifestat la noi adesea încă din secolul XVII, atât în construcțiile civile mai importante, cât și în cele cu caracter religios. Caracteristica sa o reprezintă volumul foarte bine echilibrat, ce dă o puternică impresie de stabilitate. Palatul este unic prin acuratețea fațadelor, prin contrastul dintre cele două registre ritmate prin bosaje și arcaturi, prin echilibrul spațiilor și rafinamentul decorăției exterioare.

Pe fațada dinspre lac a palatului se află o terasă largă cu trepte ce coboară în grădină, cu vedere spre Plumbuita. Parterul clădirii cuprinde încăperi modeste ca decorăție, în general stucături, el fiind destinat unor întâlniri și întruniri mai puțin oficiale. Intrarea se face printr-un hol care cuprinde o scară dublă din stejar ce duce spre etaj și este sprijinită pe coloane.

La etaj, holul este acoperit cu o boltă în leagăn ce mai păstrează pictura originală, compusă din motive romantice, realizată de un pictor italian, Giacometti. Repertoriul ornamental este variat, cuprinzând scene mitologice, decor floral și zoomorf, medalioane cu amorași și figuri umane, coloane în stil ionic și corintic.

În salonul central sau de „vânătoare“ bolta păstrează un bogat decor vegetal. Și celelalte încăperi ale palatului abundă în peisaje romantice.

Comandantul oștenilor de pază la curtea domnitorului; acuarela de C. Stöckler, cca 1840

Jocul sabinelor, pictură de Giacometti

—Incinta palatului este separată în trei curți delimitate de ziduri: curtea principală, curtea princiară și curtea gărzii. Curtea principală de acces în palat are o poartă centrală flancată de doi stâlpi bogat ornamentați cu scene de vânătoare, elemente decorative florale și doi vulturi, componentă a blazonului de familie a Ghiculeștilor.

Tradiția spune că vechile case, ca și palatul, erau legate printr-un tunel secret cu mănăstirea Plumbuita pe o distanță de aproximativ 1 km. Despre existența acestui culoar secret amintește și publicistul colonel Popescu-Lumină în lucrarea sa *Bucureștii din trecut și de astăzi*.

Baluri de altădată

La 1827, Ioan Ghica, în scrisorile sale către Vasile Alecsandri, descrie un bal la palat. Astfel, aflăm că domnitorul, îmbrăcat cu giubea albă, hanger cu briliante la brâu, ședea pe sofa, rezemat de perne, cu gugiومانul de samur cu fundă albă. Mai încolo, pe alte sofale, ședea câteva cucoane mari ale boierilor. Dincolo, în altă sală, câțiva lăutari cântau arii de joc și de lume.

Când dansul începea, boierii cei tineri alergau de luau fetele și cucoanele la joc. Cucoanele cele tinere se purtau legate la cap cu turban de tulpă, zăbranic sau marabu meșteșugit adus cu coadele cu panglice împănate cu stele și fulii de diamant, rochie de mătase, marțelin sau poplină fără cute, mâneci cu bufanturi, ciupag scurt. Cucoanele mai în vârstă aveau fes alb legat cu testemul cu bibiluri, paftale de aur cu pietre scumpe și cu șal pe spate.

Într-un salon, separat de sala de bal, era întinsă o masă mare plină cu tot felul de zaharicale, acadele, cofeturi, praline, caramelle. Bufe-

tul era veșnic plin de mușterii, mai ales coconet. Pe lângă aceste zaharicale, se serveau băuturi răcoritoare, limonadă, oranjadă,

vișină, pun-ciuri, cafea și ciubucuri. Arnăuții, feciorii de curte ai domnitorului serveau cafea gingirile cu caimac în cești de argint și pe tăvi din același metal. De la masa domnească erau nelipsite sosurile, mâncărurile de clapon, zacuscă, opt sau zece feluri de mezelicuri, stridii de la Constanța și Constantinopol, cașcavalurile de Valahia, cegile și morunul de Dunăre, icrele negre de Adrianopol, posmagii de Brașov și plătica de Snagov. Dintre băuturile care însoțeau aceste mâncăruri alese amintim votca, țuica de prune, vinurile cele mai renumite din podgoriile românești și vișinata.

La încheierea balului, târziu de tot, îmbulzeala era mare la scară, toți invitații își strigau feciorii și butcile, care veneau la scară fiecare cu masalagiul său, adică cel ce purta făclia. Ulițele se luminau în toate părțile. Apoi, pe când cocoșii începeau să cânte, Bucureștii își reliau tăcerea.

În stânga palatului, închisă într-o curte proprie și străjuită spre răsărit de un masiv și proporționat turn clopotniță, se află Biserica Tei, fostul paraclis al curții. Edificiul, înconjurat de arbori, a fost construit, în 1833, de meșterul Weltz, în stil neoclasic italian. El se află în apropierea vechilor fundații ale unei biserici ridicate în secolul XVIII de vistierul Barbu Văcărescu.

Dintre mormintele membrilor familiei Ghica se detașează cel al ctitorului, înhumat aici în 1835. În epitaful compus din patru versuri sunt lăudate faptele lui.

După moartea lui Gr. Ghica, palatul de la Colentina a servit ca reședință de vară fratelui său Alexandru Ghica, domn al Țării Românești (1834-1842), cel care în iulie 1859 va fi numit de Poartă caimacam în Muntenia.

După aprecierea cunoscutului arhitect Gh. M. Cantacuzino, palatul de la Colentina reprezintă „tendința și dorința de occidentalizare a generațiilor de la începutul veacului trecut, tendința de a orienta țara spre căi care nu mai duceau neapărat spre Tarigrad”. ■

Decorațiuni interioare ale palatului

Reverberații

EVANTAIUL ÎN COREEA

EMILIA URIAN

Articolul Adiere de evantai (Magazin istoric, nr. 9/2001) mi-a dat ideea prezentării unor detalii mai puțin cunoscute din istoria folosirii evantaiului în Peninsula Coreeană.

Prin tradiție, în Coreea medievală evantaiul era un simbol și făcea parte din însemnele persoanelor aparținând înaltei societăți. Astfel, dacă într-o pictură sau în grafica coreeană vei vedea un om cu un evantai în mână odihnindu-se pe o rogojină, el va fi, neapărat, un aristocrat sau un cărturar.

În timpul vizitelor sau al întâlnirilor amoroase, atât bărbații, cât și doamnele și fetele aveau, neapărat, un evantai cu care își acopereau fața, aceasta în semn de respect față de partener. Au existat și excepții. Astfel, într-un tablou al renumitului pictor Shin Yun-bok (1758-?), putem vedea un învățat al Curții cu un evantai în mână, „aruncând” peste el o privire lăcomă la o femeie care face baie într-un râu. În acele timpuri, onoarea și reputația bărbaților cereau ca ei să nu se uite în „grădina” altuia și să aibă tot timpul „mâinile ocupate”.

În procesiunile de nuntă, mirele purta în mână un evantai albastru. Interesant este faptul că, într-un sat de munte poate fi auzită, chiar și în zilele noastre, o veche melodie despre fetele (florile) dintr-o tavernă, care deplâng căsătoria unui tânăr client îndrăgit: „Pleacă evantaiul albastru/ Privind lung la floarea pe care-o părasea/ Floare nu fi supărată/ La primăvară el vine înapoi, de-ndată.”

Evantaiele pliabile, executate din hârtie de orze și având până la 50 de nervuri subțiri din bambus, erau deosebit de apreciate pentru frumusețea lor. Cărturarii și nobilii coreeni purtau evantaie speciale, decorate cu picturi tradiționale (cascade, munți acoperiți de zăpadă, pini, bambus, flori, fluturi, păsări) și caligrafii, realizate de mari artiști ai vremii. Se spune că pe un evantai s-a găsit chiar și un poem de dragoste scris

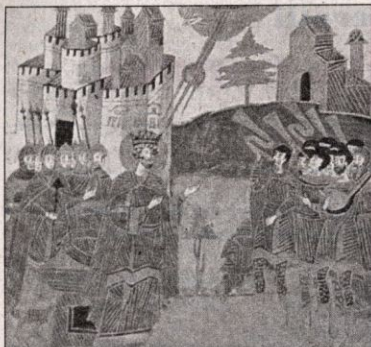
de poetul Im Che (1549-1587) iubite sale, poetă și artistă.

Din multitudinea de tipuri de evantaie, cele făcute din bambus împletit au devenit deosebit de populare. Erau ieftine, foarte rezistente, se puteau folosi și ca „pernă”, când se

ședea pe podea, iar în sezonul calduros se băgau sub îmbrăcăminte, pentru a facilita circulația aerului și a da o senzație de răcoare.

Evantaiul a fost și este nelipsit și de pe scenă. Astfel, în *Dansul aristocratului*, interpretat de un bărbat, în dansurile cu măști în care sunt satirizate cei bogați, în dansurile care simbolizează dragostea de viață și în multe altele, se folosesc evantaie pliabile, viu colorate, cu ilustrații. Evantaiele pliabile erau atât de mult apreciate, încât figurau pe lista obiectelor ce se dădeau tribut anual regelor, se trimiteau altor curți regale și se ofereau cadou emisarilor străini. Cronici coreene consemnează faptul că, în anul 918, fondatorul Dinastiei Koryo a primit cadou, cu prilejul încoronării sale, un frumos evantai cu pene de fazan, chiar de la principalul rival la tron. Tot din cronici aflăm că, în anul 1410, curtea regală coreeană a oferit cadou curții Ming din China 100 de evantaie albe, iar în anul 1468, alte 103 evantaie pliabile.

Ceremonia de primire de către rege a evantaielei avea loc în fața palatului, în a cincea zi a celei de a cincea luni a anului lunar, în timpul festivalului „Tano”. După primirea lor, regele le prezenta Curții sale. Din secolul XV, s-a împământinit obiceiul ca, primăvara, cei apropiați să-și ofere, reciproc, drept cadou, câte un evantai. Obiceiul s-a păstrat până în zilele noastre, ceea ce face ca primăvara industria evantaielei să cunoască o adevărată explozie. ■

David rugându-se acompaniat de muzicanti.
miniatură de Anastasie Crinca

Avanpremieră editorială

Să-i urmărim în continuare pe domnitorii români în momentele de răgaz. În episodul trecut i-am lăsat „preuimblându-se“ în grădinile lor à l'italienne, pe la moșii și pe la vii, cu tot alaiul Curții.

VOIEVODUL DINCOLO DE SALA TRONULUI

DAN HORIA MAZILU

Programele de destindere își aveau locul (și timpul) lor în viața unei curți domnești. Ele trebuia să se încadreze într-o „măsură“, asupra căreia „ochiul public“ veghea. Dacă momentele de delectare deveneau excesive (ca frecvență, ca durată și ca diversitate), domnul care le patrona (ca Aron Vodă, căruia istoria i-a zis Tiranul, iar Ureche, raportor al faptelor, îi spune „cel Cumplit“, pentru că era un mare amator de petreceri desăntate, căci „nu se sătura de curvie, de jocuri, de cimpoiași, carii îi ținea de măs-cării“) putea fi sigur – scrie cronicarul – că își agonisea un „nume rău“.

Pehlivăniile

Lungile ospete erau pigmentate adesea cu momente muzicale și coregrafice, „cu dănuitori de meșteșug – zice Nicolae Iorga –, cari veniră împreună cu lăutarii lor obișnuiți“, care, ca și aparițiile „menestrelilor“, chemați să interpreteze cântecele epice (de care vorbea, de pildă, Nicolae Costin), întrerupeau din

vreme în vreme monocorda psalmodiere bizantină.

Oaspeții, adesea ambasadori străini, erau distrați cu „pehlivăanii“, fie pentru a li se ușura călătoriile („după-amiază – își amintea un sol polon, poposit lângă Galați – un panglicar a venit în tabără și a arătat diferite scamatorii, între care și aceasta: ținea pe nas un băț înalt, pe care se afla cumpănit un ulcior cu apă și astfel juca, sau, ținând o piatră între dinți și așezând un lemn mare pe cap, zvârlea lemnul cu ajutorul pietrei“), fie pentru a li se face șederea mai suportabilă în Cetățile de Scaun.

Pastorul Conrad Iacob Hildebrandt își amintește că, după ce au fost găzduiți „în cvartirul ce ni s-a atribuit, i s-a înfățișat acolo domnului sol un fel de joc. Era un cerb, în care se ascundea un om. Un ștrengar dănuia cu el și apoi culca cerbul la pământ cu o săgeată. Cu aceasta s-a terminat jocul, pentru care cei ce au jucat au primit bacșiș“.

De aceste producții ale „zăbavei“ (Paul de Alep povestește că „a doua zi de Bobotează,

toți măscăricii și scamatorii, cu tobele, fluie-rele, timpanele și trompetele, cântăreți turci și români se duceau prin toate casele celor bo-gați, îi înveseleau cu jocurile și cu instru-mentele lor și felițau pe domnul nostru patriarh cu prilejul sărbătoarei și făceau urări mari pentru el“) aveau nevoie mai ales nuntașii, acei petrecăreți pe care nunțile dom-nești, ce se întindeau pe mai multe săptămâni („trăgându-se veselii câteva săptămâni“ – zicea Miron Costin despre nunta domniței Maria a lui Vasile Lupu; și nunta unei fete a lui Gheorghe Duca a ținut două săptămâni; „s-au veselit două săptămâni“ – Ion Neculce), îi proiectau într-o „lume“ a eforturilor pre-supuse de îngurgitarea unor cantități im-portante de mâncare și de consumul mare de băuturi.

De aceea pauzele erau trebuincioase. Și ele erau mobilate cu exhibițiile unor artiști și ale saltimbancilor, „cu feliuri de feliuri de muzică și de jocuri și pelivani și de puști“ – cum spune Ion Neculce despre abia pomenita nuntă de la curtea lui Duca Vodă. Socrii domnești făceau, desigur, eforturi pentru asi-gurarea distracției.

Strădaniile lui Vasile Lupu, voievodul cu „hire mai-mulț împărătească“, de a transforma căsătoria fiicei sale, Maria, cu prințul lituanian Janusz Radziwill („unire“ ce nu-și ascundea deloc țința politică) într-un spectacol impunător (căci nunta, ca și botezul ori înmormântarea, era – zicea un învățat francez – o expunere în public a vieții private și, ca atare, se cuvenea să impresioneze) au fost observate și de Miron Costin, inscriptor atent al evenimentelor („N-au lipsitu nemică den podoabe, câte

trebuia la o veselie ca aceea, cu atât de domni și oameni mari den țări streine. Meșteri de bu-cate, aduși dentr-alte țări, dzicători, jocuri, și de țară și streine...“), și de nobilul maghiar Janosz Kemény, reprezentant la Iași al voie-vodului Transilvaniei: „Erau apoi fel de fel de muzici, măscărici, acrobați și saltimbanci și oameni cu fel de fel de măiestrii, vrednici de admirat“.

O întreagă colecție de dansuri

Dintre acești profesioniști ai divertisment-ului, numiți în texte „harapi“, „pehlivani“, „hindii“ (care erau „jucători“ și „zicători“, se adresau, deci, privirii și auzului), atleți, saltim-banci, scamatorii sau abilitați în exercițiile extreme, nu trebuie să-i excludem pe autohtoni. Ei comunicau cu „mediul“, rostind uneori – spunea Iorga – niște vorbe „de care se putea înroși oricine nu știa că la o zi mare se iartă și prostii de astea“.

Cei mai mulți însă erau aduși de la Stanbul (cum va face și Nicolae Mavrocordat, când își va mărita o fată care avea doar 13 ani: „au trimis domnul în Țarigrad, de au adus jucători și zicători, și au făcut feli de feli de jocuri și pe pământ, și pă funii, mese mari în opt zile, tot cu zicături și cu tunuri“) ori din alte locuri (de acolo veneau, poate, și fiarele sălbatice, puse să se lupte spre înfiorarea multimei), pe unde ajungeau emisarii domnilor români și erau răsplătiți cu bani și daruri scumpe.

La nunta voievodului muntean Constantin Șerban, Paul de Alep a participat la o „repre-zențație de acrobație făcută de o femeie

Curtea domnească din Brâncoveni, reconstituire

Războiul lui Saul cu David: Anastasie Crimea plasează o scenă cu subiect biblic în decorul Moldovei pe care o știa

indiană, de o dibăcie de-a dreptul drăcească, căci nu am văzut nimic care să-i stea alături până acum: mergea pe frânghie cu capul [în jos] și cu picioarele aruncate în aer; [apoi] înfigea câteva săbii cu ascuțișul gol într-o tobă rotundă și, băgându-și capul între ele, stătea în cap și începea să se încovoie de jur împrejur; și toba, fiind prevăzută cu un arc, se învârtea datorită jocului ei uimitor de dibaci“.

Și în *Istoriile domnilor Țării Rumânești* avem descrierea unui program aproape complet („jocuri minunate și nevăzute până la locurile noastre“), susținut de un „pehlivan hindiu harap“ la petrecerea prilejuită de logodna (fastuoasă, „să potrivea cu o nuntă domnească, iar nu logodnă“, ținută sub corturi „în deal dăspre Mihai-vodă, în drumul Cotrăcenilor“) lui Ștefan, fiul voievodului Radu' Leon, cu Catrina, fata lui Gheorghe Duca, domn pe atunci în Moldova: „Lângă altele, dă nu le putem lungi, făcea acéstea mai ciudat: pune a de rând 8 bivoli, și să răpăzia iute, și, sărind peste ei, să da în văzduh peste cap și cădea în picioare dă ceia parte; alta: un cal domnescu, gras, mare, își lega chica dă coadă-i, și-l bătea comișăul cât putea, și nu putea să-l miște de loc; alta, un copaci mare den pădure adusese, neted și înfip: s-au suit pă dânsul că o mai-muță; decî, după multe jocuri, ce-au făcut sus în vârfu-i, s-au slobozit de acolo cu capul în jos, și au dat în picioare. Ca aceștea multe făcea, care nu le ținem minte...“.

„Regizorii“ nunților brâncovenești par a fi fost ceva mai inventivi, capabili oricum să transforme sala băncetului (mă gândesc la nunta Ilincăi, fiică a voievodului, cu Scarlat Mavrocordat) într-o „sală de spectacol“. A fost de față atunci, în 1697, la Curtea domnească de la București și sticlărușul ceh Georg Franz Kreybich, de la care Brâncoveanu cum-părase pahare de 200 de taleri. El a fost po-tit la nuntă (mai târziu, când își va nota im-presiile, va fi convins că a participat la nunta lui Constantin, fiul cel mare al domnului) și va fi încântat de dansurile „turcești, arăbești, chinezești, tătărești, franțuzești, spaniole și leșești“ („colecție“ absolut remarcabilă), pe care le-a văzut, precum și de celelalte „jocuri“ prezentate. Kreybich s-a numărat printre spectatorii aceluia „asiediu de carton“, montat în sala de oaspeți și pe care îl va povesti apoi: „în aceeași sală în care se prânzise, a fost ridicată o cetate împresurată de turci, iar în cetate erau nemți. Turcii băteau cetatea cu tunuri și bombarde și-i sileau să se predea și să ceară pace. Era un război mimat, din cele care făceau deliciul curții imperiale de la Stanbul, iar cetatea în miniatură trebuie să fi fost închipuită de acel Grigore Cornescu (el își zicea Gligorie), mare meșter în alcătuirea machetelor (făcuse, zice Neculce, în 1672, din ceară „chipul“ cetății Cămănița, supărător de rezistent: „Împărăția Turcului au trimis poroncă la Duca-vodă să-i trimiță chip și sta-rea cetății Cămăniții, să vadă ce loc și ce țarie ar avé. Duca-vodă au trimiis pe un nemiș din ținutul Hotinului, anume Gligorie Cornescu, ce era foarte meșter de scrisori și de săpături la pietre și la alte lucruri, de au făcut chip cetății Cămăniții de ceară, cu toate tocmelele ei dinlăuntru și denafară“).

Între cei care petreceau la Curtea dom-nească la nunta Ilincăi s-a aflat, cu siguranță, și Radu Greceanu. El n-a băgat însă de seamă „asiediu imagină“, „jocul de-a războiul“, oricum spectaculos, descris de Kreybich, cu folosirea unei machete meșteșugit făcute, cum se întâlneau și în Apus.

Pentru cronicar, îns parcimonios, neatent la unele „amănunte“ și atras mai ales de ca-

racterizările globale, ceea ce s-a întâmplat atunci la Curte a însemnat doar „veselie foarte mare și cu cinste domnească”.

Cu sulița la halca

În vreme de pace, educația militară pe care voievodul o primise, ca și deprinderile războinice nu puteau găsi forme de manifestare decât în „sporturile” ce împrumutau în mișcările lor elementele ale competiției „armate”. „Antrenamentele”, veritabile „turniruri”, organizate cu prilejul marilor sărbători religioase, îi păstrau în formă pe participanți și ofereau spectacole gustate de public. Spațiul consacrat întrecerii era ales în apropierea Cetății de Scaun și trebuia să aibă dimensiuni apreciabile, căci, de pildă, la jocul numit „gerid” („gered”) lua parte peste o sută de călăreți. Jocul își trage numele de la cuvântul arăbesc *djerida*, ce desemna o creangă de palmier, fără frunze. Ciridul era o suliță fără vârf, folosită pentru antrenamentul călăreților. În timpul jocului, doi sau mai mulți jucători (la Istanbul, pajii sultanului erau împărțiți în două echipe), încercau să se lovească cu aceste lăncii boante, zvârlite cu forță. Jucătorii aveau și un băț cu un capăt îndoit, cu care puteau recupera lănciile aruncate de adversari. Jocul a fost interzis în Imperiul otoman în vremea sultanului Mahmud II (1808-1839), după desființarea corpului ienicerilor.

Terenul – o câmpie întinsă, în nici un caz grădina palatului – era marcat și păzit („Se alege un loc frumos unde garda face un dublu cordon și închide arene”), fiindcă, de obicei, voievodul și curtenii erau de față („Domnul încalecă împreună cu boierii, iar garda îl urmează pe jos”).

Nu o dată odraslele domnești se aflau printre cei angrenați în întrecere. În Bogdan, fiul lui Alexandru Lăpușneanu (Bogdan IV), cel neatent la sfatul bătrânilor și adept imatur – vrea să zică letopisețul – al petrecerii timpului („iubiia glumile și măscăriile și jocuri copilărești”), Grigore Ureche vede un posibil campion al jocurilor „militare”: „la sulița la halca nu pre lesne vrea avea potrivnic, a săgita din arc tare nu putea fi mai bine”.

Jocul *halcalei* – adesea confundat cu cel numit în cronici „gerid” – a fost unul cu o lungă existență. Competitorii încercau să treacă din goana calului sulițele printr-un inel sau o verigă de metal (*halca*, în turcește) sau să o agațe cu sulița și să o ducă domnului. După ce, în veacul XVI, îl practicase Bogdan Lăpușneanu, în secolul XVII îl pomenea Mihail Moxa („jucași bine astăzi și vârtjeși bine calul la alca”); auzise de el și mitropolitul Varlaam („Alerga voinicii unii la halca, alții la săgeată”). Această competiție cu lancea interesa încă în veacul XVIII. Voievozii ieșeau în câmp deschis să „facă halca” sau să supravegheze desfășurarea „turnirului”. Logofătul Gheorgachi, autor al unei interesante *Condici de ceremonial*, este un martor credibil: „Să sloboziră cu sulița asupra halcalii și care lua halcau în repeciunea calului, venea de se închina Domnului”.

Acest joc trebuie să fi fost cel văzut (și descris) de secretarul francez De la Croix a doua zi de Paști, în a doua jumătate a secolului XVII: „în mijlocul căreia [al arenei – D.H.M] se împlântă un par cu o bară de care atârna un inel. Se îngăduie oricăruia să ia parte la întrecere. Lancea este un băț de patru brațe, ferecat la capăt, care se ține sub braț. Cursa este lungă și cei care iau inelul se înfățișează domnului, care le răsplătește îndemânarea”.

În vremea lui Grigore II Ghica, o întrecere constând în săgetarea unei căciuli zvârlite în sus (precum aceea văzută de De la Croix, cu câteva bune decenii în urmă: „Ei mai au și alt

Tobe, cobze și buciume, instrumente din aceeași
Moldovă a lui Crimca

joc care nu cere mai puțină îndemânare. Se aruncă o căciulă în aer, care trebuie străpunsă cu săgeata din fuga calului înainte de a cădea la pământ”) n-ar mai fi putut fi rezervată decât vulgului. Acum elitele trăgeau cu pușca, iar vodă dovedea abilități remarcabile în acest sens.

S-ar zice că Neculce, povestind domnia acestui reprezentant al unei dinastii ambițioase, a scormonit destul în căutarea acestei îndemânări la tir („cu pușca da prea bine”), pentru că, în rest, trăsăturile „negative” par a covârși.

Om „cu toane”, Grigore II Ghica „la unele se arăta pre harnic, bun și vrednic, milostiv și răbdătoriu”, dar în fapt era un iubitor incontinent de petreceri și „primblări” și de o moralitate cel puțin neconcludentă („Multe țiitori fete mari ținē și apoi le îndzăștra și le mărita, cu haine, cu odoară, ca pre niște fete de boier”), întreținând – prin silnicii – un fast al Curții supărător, superficial în formularea verdictelor, împărțitor de bacșisuri pe seama „săracilor, ostentativ până la exagerare în aparițiile publice, protector iritant al „grecilor” în detrimentul „boierilor din țară”. Priceperea de a trage cu pușca, vădită probabil la vânătoare, era complet anulată.

Vânătoarea

Într-un spațiu supraabundent populat cinegetic (cel puțin așa și-l amintea – am văzut –, către sfârșitul secolului XVI, genovezul Franco Sivori, secretarul voievodului Petru Cercel: „În această țară se găsesc multe animale sălbatice, ca iepuri, cerbi, căprioare, mistreți, vulpi, lupi și urși, se află potârnică, fazani, găini, găște și rațe sălbatice, turturile, prepele și sturzi și alte păsări mici în mare număr”; un inventar asemănător, tot pentru Țara Românească, întocmea, peste un veac și ceva, Anton Maria del Chiaro: „Cei ce îndrăgesc vânătoarea își pot împlini pofta în țara aceasta, unde se găsesc din belșug mistreți, capre sălbatice, cerbi, căprioare, lupi, urși, vulpi etc., sunt apoi o mulțime de păsări, atât sălbatice, cât și domestice”), marile expediții vânătoarești erau apanajul exclusiv al Curții domnești.

Cina cea de taină. frescă din biserica mănăstirii Arnota

Vânătoarea era socotită o ocupație bărbătească, demnă să înlocuiască luptele de pe câmpul lui Marte și de aceea, în vremurile vechi, „domnii – zice Iorga – când nu aveau război, străbăteau, cu ostașii, țara în lung și în lat, prigonind dobitoacele și miluind cu dreptate bună pe oameni”. Apoi ieșirile domnești după vânat s-au statornicit – spune același Nicolae Iorga – înaintea celor patru mari posturi ale anului, convocându-i în cohorte cinegetice pe toți marii boieri, precizând și izolând perimetrele de vânătoare și adunând, ca gonăci, „mii de țărani” și mulți oșteni. Și, desigur, haitele de câini, dresați pentru a urmări și încolți vânatul.

Pentru îngrijirea lor curțile domnești aveau „copoiari” și „ogărari”, care își primeau „bacșisurile” de Sf. Vasile – e drept că doar câte o jumătate de taler – la rând cu ceilalți slujitori ai aulei voievodale. Paul de Alep, care aflase de „obiceiul străvechi” de a se organiza vânători (doar în Ajunul Crăciunului și în Sămbăta Luminață, enumeră forțele participante: „Erau peste zece mii de oșteni aleși dintre cei mai viteji și mai neînfricați: sârbi, bulgari, albanezi, greci, unguri, turci, munteni” – la o vânătoare pusă la cale de Matei Basarab și constată (la fel ca Sivori cândva) mulțimea și varietatea „dobândeii”: „În spatele trăsuri domnești veneau care încărcate cu vânat: mistreți, iepuri, vulpi și urși pentru petrecere, apoi păsări sălbatice: cocori, găini sălbatice, porumbei și altele”, menite să alimenteze cuhniile domnești, căci ospețele ce urmau trebuia să valorifice rezultatele îndemânării vânătorilor. ■

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● Keith Hitchins – AFIRMAREA NAȚIUNII: MIȘCAREA NAȚIONALĂ ROMÂNESCĂ DIN TRANSILVANIA, 1860-1914.

Editura Enciclopedică, București, 2000, 391 pp.

● LAUREAȚII NOBEL ÎN ECONOMIE. DISCURSURI DE RECEPȚIE ÎN MEMORIA LUI ALFRED NOBEL. VOLUMUL I (volum îngrijit de prof. univ. dr. Gheorghe Dolgu; consultant științific: acad. Viorel Barbu).

Editura Expert, București, 2001, 349 pp.

● Petre Pandrea – REEDUCAREA DE LA AIUD (ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea).

Editura Vremea, București, 2000, 576 pp.

● Petre Pandrea – HELVETIZAREA ROMÂNIEI (JURNAL INTIM, 1947) (ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea).

Editura Vremea, București, 2001, 336 pp.

● Petre Pandrea – GARDA DE FIER. JURNAL DE FILOSOFIE POLITICĂ, MEMORII, PENITENCIARE (ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea).

Editura Vremea, București, 2001, 639 pp.

● Marian Stroia – ROMÂNII, MARILE PUTERI ȘI SUD-ESTUL EUROPEI (1800-1830) (Prefață de Florin Constantiniu).

Editura Semne, București, 2002, 249 pp.

● STRATEGIA DE SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI. MESAȘUL PRESEDINTELUI ROMÂNIEI, ION ILIESCU.

București, 2001, 32 pp.

● PROBLEMA IUGOSLAVĂ. STUDII ȘI MARGINALII (coordonator Silviu B. Moldovan).

Editura Meridian 21 Delta, Timișoara, 1998, 280 pp.

● Matti Klinge – PRIVIRE ASUPRA ISTORIEI FINLANDEI.

Editura Otava, Helsinki, 2001, 173 pp.

● Alexandru Singer – IMPRESII DIN TRECUT PENTRU O EUROPA VIITOARE. OAMENI ȘI ÎNTÂMPĂRI.

București, 1999, 119 pp.

● Ioan Scurtu – VIATA COTIDIANĂ A ROMÂNILOR ÎN PERIOADA INTERBELICĂ.

Editura RAO, București, 2001, 280 pp.

● ÎMPĂRAȚII ROMANI. 55 DE PORȚRETE DE LA CAESAR LA IUSTINIAN EDITATE DE MANFRED CLAUS (traducere din limba germană și note de f. Adolf Armbruster).

Editura Enciclopedică, București, 2001, 595 pp.

FLORAR

3

1809. Moare Joseph Haydn (n. 1732), celebrul compozitor și dirijor austriac. Cu patru ani în urmă, în Franța se răspândise vestea decesului său. Iubitorii muzicii lui au organizat atunci o adunare comemorativă de doliu. Haydn a aflat și s-a grăbit să le trimită un mesaj: „Vă sunt nespus de recunoscător pentru organizarea adunării consacrate sfârșitului meu lumesc. Regret că nu pot participa personal și dirija un marș funebru pentru odihna sufletului meu.”

10

1465. „După Orléans, am traversat Cléry, Blois și Tours. Trecerea noastră prin orașe îmbracă un aer sărbătoresc. Clopotele sună, oamenii ne aclamă și ne oferă pâine, prăjituri sau minunatul lor vin de Touraine, care înveselește sufletul pelerinului. Acum îmi cunosc deja mulți dintre tovarășii de drum. Mă amuză să-i întreb ce i-a îndemnat să pornească spre Santiago de Compostella. Răspunsurile lor mă uluiesc. Mulți și-au luat toiagul de pelerin dintr-un mare elan de credință. Dar există și alții, ale căror motive sunt – aș îndrăzni să spun – mai puțin... catolice. Mi-au mărturisit că numai plăcerea călătoriei i-a mânat să devină pelerini. Alții nu sunt cu noi decât pentru a scăpa, fie și câteva luni, de o nevastă cicălitoare. Ba unii speră să întâlnească în această Spanie cu femei frumoase și focoase – se spune – perechea pentru tot restul vieții. Există și dintre aceia care fac acest pelerinaj ca pe o penitență; religioși sau laici, au fost condamnați de un tribunal ecleziastic să meargă pe jos până la Compostella, pentru a primi acolo iertarea greșelilor lor. (Din jurnalul unui pelerin)

10

1940. Un moment decisiv al celui de-al doilea război mondial: diviziile blindate ale generalului german Guderian rup frontul franco-englez; după trei zile trec râul Meuse, la Sedan. Într-o săptămână, primele tancuri germane ajung pe coasta Mării Mânecii, izolând armatele Aliatilor aflate în Belgia. Celebra Linie Maginot nu a folosit la nimic. Avertismentele tânărului colonel tanchist, Charles de Gaulle, nu au fost luate în seamă. Dezastrul se soldează cu căderea Franței. Anglia rămâne singură în fața lui Hitler.

18

1940. În S.U.A. se pun în vânzare primii ciorapi de nylon. Firmele producătoare au încheiat între ele un acord ca toate să înceapă comercializarea noii mărfi în aceeași zi.

18

1903. Lângă Piața Universității se dezvelește statuia lui I.C.Brătianu, operă a sculptorului francez Ernest Dubois. Cu mâna dreaptă, creatorul Partidului Național Liberal parcă își sublinia cuvintele favorite: „Voește și vei putea! Cu Dumnezeu înainte!”

23

1964. În timpul unui meci de fotbal desfășurat la Lima între echipele naționale din Peru și Argentina mor 320 de oameni și alți 1.000 sunt răniți. Motivul? Ciocnirile violente între suporterii, declanșate de peruani, după ce arbitrul nu a validat golul egalizator marcat de jucătorii naționalei lor.

29

1453. Asfințitul zilei de luni, 28 mai, fusese unul frumos pentru apărătorii Constantinopolului. Dar după ce s-a întunecat, a început ploaia. Ea nu i-a împiedicat pe otomani să continue pregătirile pentru asaltul final. Pe la unu și jumătate noaptea, santinelele au dat alarma. Bisericile de lângă ziduri au început să tragă clopotele, apoi, din biserică în biserică, dangătul a ajuns până la Sf. Sofia.

Cu puțin înainte de răsăritul soarelui, un foc tras dintr-o culevrină l-a izbit în piept pe căpetenia genezeșilor sosiți în ajutorul asediaților, Giustiniani. I-a străpuns platoșa și l-a rănit grav. El a cerut să părăsească orașul printr-o mică poartă. Oștenii genezezi, prinzând de veste, au crezut că bălălia era pierdută și s-au repezit pe urmele lui. Cineva, înspăimântat, a strigat că dușmanul a intrat în cetate. Panica și asaltul ienicerilor au venit de hac fostei capitale a Imperiului bizantin.

Editura Vremea are în pregătire un nou volum din scrierile lui Petre Pandrea, jurist, avocat, înzestrat cu darul, profeției. Titlul lui este în umbra turnului de ivoriu și va fi îngrijit cu aceeași exemplară devoțiune de fiica sa,

Nadia Marcu-Pandrea, care ne-a pus la dispoziție în avanpremieră aceste pagini, ca și pe cele din numărul trecut al revistei.

Carol II și Elena Lupescu

De data aceasta, Petre Pandrea, intelectualul luminat, care a cunoscut rigorile închisorilor, întâi în epoca antonesciană, apoi în cea de sub dictatura camarazilor săi de idei (1948-1952 și 1958-

1964) pătrunde cu aceeași pană înmuiață în acid în lumea politicianilor și camarilei regale din deceniul 1930-1940.

CRONICĂ VALAHĂ CU INGINERUL MALAXA

PETRE PANDREA

Inginerul N. Malaxa nici nu e inginer propriu-zis, ci e chimist-doctor. Tatăl, un ofițer mort tânăr. Feciorul a făcut studii în Germania întreținut cu acul de maica și sora lui. Sora mare a ajuns croitoreasă de lux în epoca 1920-1930, părăsindu-și meseria rentabilă după ce *boierul* a ajuns rapid miliardar în California postbelică valahă. O altă soră, studentă, dădea lecții, ca să-i trimită bănuți studentului în străinătate. A fost produsul acestor trei femei. Este, deci, copilul mamei: bolnăvicios, sensibil, cu harțag, subtil, cicălit.

S-a căsătorit fără voia lor cu o femeie divorțată de un armean bogat, tovarășul său de prime afaceri falimentare. A intrat la C.F.R. în calitate de chimist, uzurpând cu succes locul de inginer constructor, intrând pe sub pielea directorului general Al. Cottescu, gaga și prieten al Brătienilor. Traia în 1918, la Iași, din leață

și afaceri cu struguri. Leață mică și câștiguri mici. După armistițiul viticol 1918-1919, demisionează de la C.F.R. și face un atelier de reparații de vagoane și locomotive.

Parcul deteriorărilor unei ocupații sălbatice nemțești, cu pradă părăsită în grabă, este imens. Eram copil de 15 ani. Când s-au volatilizat nemții?

N. Malaxa

Trecusem de la Iași spre Craiova, străpungând frontul în armistițiu, cu primele trenuri pentru civili refugiați, terciuți în vagoane de vite. Înveșmântat în pelerina de cadet și cu chipul cu pampon, zgribulit într-un colț, cu bocanci franțuzești, mereu văcsuiți, distonam în zdrențele generale, forfotind de păduchi.

Mă duceam acasă, la mama și la tata, după doi ani de absență. Santinelele germane din gări, unde trenul cu refugiați staționa interminabil, parcurgând distanța Iași - P. Olt în două săptămâni, se purtau amabil cu minorul-cadet, care luase primele noțiuni de prezentare militară de la un căpitan de la Berlin - Lichterfeld, tratându-l cu pesmeți fazi și ceai cald. Mizeria era generală și circulația feroviară detestabilă.

Chimistul Malaxa de la C.F.R. a intervenit cu talentul său organizatoric, recuperând

la prețuri fabuloase parcul de vagoane și locomotive ruginite. A șters rugina cu procedee chimice imbatabile, le-a uns cu gaz lampant, din trei vagoane părăginite scotea, fără cheltuieli mari, un vagon nou-nouț, pe care-l vindea la preț înzecit! Afacere simplă ca oul lui Columb. Dar trebuie să fii Columb pentru a turli oul.

Înfolit în șaluri, privegheat de două telefoane și patru femei (două surori, mereu în preajmă, au rămas necăsătorite), ieșit pe teren în dandy, *Boierul* (cum i se spunea acasă) acumula afacere după afacere, pe liziera falimentului și a îmbogățirii. Când a acumulat suficient pentru un secol de trai tihnit, familial, având în vedere sănătatea-i firavă, cele patru zâne coalizate l-au invitat imperios să plece la odihnă.

Boierul a refuzat net:

- Așa suntem noi românii! E greu până ne apucăm de treabă, că de lăsat de ea ne lăsăm ușor.

Inginerul Malaxa nu s-a lăsat de afaceri industriale. A perseverat diabolic, mereu în preajma Coroanei, de unde veneau numirile directorilor la C.F.R. (împărțirea bugetului era fixată în birourile sale) și puterea politică. De ce puterea politică era necesară magnatului în ascensiune? Îi trebuia credite la Creditul Industrial. Guvernul numea guvernatorul și vice-guvernatorul la B.N.R., iar B.N.R. dădea bani cu hurta Creditului Industrial și Creditul Industrial cu lopata inginerului Malaxa.

Circuitul trebuia supravegheat. S-a postat între 1930-1940 în anticamera doamnei Elena Lupescu, iar Elena Lupescu era musafira cea mai

de preț și unică a familiei Malaxa. Surioarele și mama nu mai aveau nici o căutare. Nu le-a părăsit. A intrat pe fir soția risipitoare și ex-divorțată, ținută strâns în materie financiară, maltratată la inteligență și frivolitate înăscută, strâns ținută cu cnutul, devenită rapid amica de

Două triumvirate la vremuri de mascarade și ambele guvernate de moravurile vicioase

preț a inestimabilei domnițe și metrese regale.

Au pus la cale și o încuscrire între inginerul Lupescu, nepotul domniței, cu nepoata ei Crăiescu din Bârlad. S-a întâmplat și un pocinog. Domnița a plecat în croazieră cu Carol II de la Constanța spre Istanbul, pe iahtul regal *Luceafărul*. A crezut de cuviință să-și aducă o suită feminină formată din d-ra Malaxa (o fecioară) și d-na Max Auschnit (o vampă). S-a pierdut fecioria pe *Luceafărul* și vampa a devenit dușmanca

Țară de flecari și mahalagii, dar desfrâul de pe iahtul regal nu îl știu decât cei care îl practică

de moarte, domnița fiind obligată să-și pună soțul în fiare. Aici este geneza faimosului proces înscenat lui Max Auschnit. Vampa ardeleancă Pordea (soția lui Max Auschnit) a vrut să-și sufle domniței pe Carol II în

croaziera pe *Luceafărul*. Între un whisky și o țuică de Văleni, minotaurul evolua satisfăcut și beat, între vechea sa amantă, între vampă și fecioara deflorată. Aprôdul Urdăreanu, insultat de vampă, a fost reabilitat pe vapor de domniță.

Afaceri de bețivi și îmbuibăți. Inginerul Malaxa, fără scrupul și morală în afaceri, și-a retras brusc odrasla din acest mediu sardanapalic, expediind-o la Paris, spre terminarea studiilor, însoțită de sora lui, profesoară severă de matematici și de severă moralitate. I-a găsit, apoi, un soț convenabil și tânăr,

pentru a o vindeca de amintirea minotaurului regal și de ambiția de a-și pune coroană pe creștet.

Din scandalul iscat între vampă și Lupeasca pentru Ernest Urdăreanu (devenit pe iaht amantul domniței, secretar de rege și puitor de coarne pe fruntea minotaurului), inginerul Malaxa a profitat, înălăturându-se cel mai redutabil concurent industrial și partenerul de bridge și poker din Aleea Vulpache. Lupeasca îngăduie lui Vodă Carol II - voevodul culturii: după pecetea

lui Condeescu, Arghezi și Rosețti - oricâte incartade. Îl chema la miezul nopții, telefonic, în engleză:

- I love you! I love you, my darling! [Te iubesc! Te iubesc, dragul meu!]

În jurul ei era o sarabandă cu Foaia, Wieder și Gheorghiu.

Dacă spunea yes, le făcea semn să o steargă. Dacă spunea no, chefel și braziliana continuau fortissimo. La final sosea Urdăreanu cu un cuvânt de scuză și promisiunea de la Vodă, trecând locțiitor în patul metresei.

Aușnit la proces

Livia Aușnit

A știut Carol II de ceea ce făcea Urdăreanu cu Lupeasca? Ce știe satul nu știe bărbatul. Vodă se purta în soț față de domniță: deci nu știa. Se păstrau aparențele. Minotaurul evolua inconștient și bovin, purtând coarne pe unde se întâmpla și unde-i plăcea. Revenea la femeia fatală, femeia patului său, fericită că n-o părăsește, zeloasă, care acumula cadouri după cadouri, diamante după diamante, depozite după depozite în străinătate. Cercul era intim. Nu s-au dat în bășcălie. Au păstrat aparențele, cât au putut, într-o țară de mahalagii și oameni flecari.

Marea flecăreală a început-o chiar omul cel mai auster al bisericii catolice în România, Iuliu Maniu, care ataca pe numita doamnă Lupeasca în discursuri publice memorabile, în numele moralei creștine, câștigându-și o popularitate fantastică în pofida unei guvernări falimentare. Dușmăniile s-au precizat, fiecare continuându-și jocul. Lupeasca, Malaxa și

Carol II au jefuit țara, liberalii au guvernat, țărăniștii au lătrat.

Personajele centrale în epoca 1930-1940 au fost Elena Lupescu și N. Malaxa (prin soția sa încuscrită prin Crăiasca cu inginerul Lupeșcu). Acesta era cercul restrâns aulic. Lupeasca și M-me Malaxa erau vecine, cuscre și conduceau balul, Carol II și inginerul Malaxa având

Boierul chimist încheie afacere după afacere, la granița între bancrută și inavuțire

toate prerogativele patriarhatului și ale aparenței. N. Malaxa își detesta soția, anexă a unei metrese frivole. Concepțiile lui despre căsătorie erau puritane și tradiționale. A suportat promiscuitatea, a oftat și a încasat. A suportat chiar deflorarea fetei liceene de 17 ani, de către minotaur, în escapadă marină, sub ochii îngăduitori ai bătrânei me-

trese, care se consola cu aghiotantul-lacheu, spre răzbunare și echilibru. Cu Ernest, Elena a luat în antrepriză pe fleacul de Carol II, până când au făcut Frontul Renașterii Naționale și chiar Partidul Națiunii, punând mare cancelar pe Urdăreanu (fiindcă Urdăreanu și-a schimbat numele de urdă în armenescul elegant Urdarian).

Mascarada din 1930-1940 a avut echivalent în mascarada din 1948-1950, exact un deceniu mai târziu, când s-a instaurat triumviratul cu noua Lupească a regimului, cu Ana Pauker, așa-zisul trio feudal Luca, Pauker și Georgescu. Elena era Ana. Luca era Carol II. Teohari era Urdăreanu. Am avut guvernarea reginei Ana și a regelui Laszlo I. Cu cât se schimbă lucrurile la suprafață, cu atât este același lucru în străfunduri, fiindcă schimbarea firmelor nu schimbă cutumele. Mai presus de vopseaua legilor este puterea cutumelor. ■

Înceiem prezentarea documentului din fondul Nicolae Caranfil, Cutia nr. 7, începută în numărul din luna ianuarie al revistei Magazin istoric. Este vorba de un fragment din transcrierea unei ședințe de judecată, în cursul căreia sunt invocate diferite documente oficiale ale unor agenții ale guvernului S.U.A. Așa cum cititorii ziarelor bucureștene au putut constata, faptele cuprinse aici continuă să facă obiectul unor senzaționale descoperiri, pe baza recenziilor apărute în presa italiană a cărții lui Peter Grosel, Operațiunea Rollback. Războiul secret al Americii în spatele Cortinei de Fier.

DOCUMENTE DESPRE „CAZUL MALAXA”

LAURA COSOVANU

Secret

11 mai 1948

Memorandum pentru Directorul Biroului Federal de Investigații

În atenția: dr. D.M. Ladd

Subiect: Nicolae Malaxa, grupul emigrație

1. Această Agenție a aflat că Nicolae Malaxa, un industriaș român care se află în Statele Unite, are anumite relații financiare și de afaceri cu persoane care ar putea fi contactate în legătură cu programul înfățișat în actul nostru SODB8815. Informațiile privind-l pe domnul Malaxa de care dispunem în dosarele noastre sunt prezentate mai jos.

2. Malaxa și-a început cariera în România; după ce a obținut diploma la Școala de ingineri civili din București, și-a deschis un mic atelier pentru repararea vagoanelor de cale ferată.

Prin mituirea unor oficiali de la căile ferate, a reușit să strângă o avere considerabilă, după care s-a apucat de producerea de arme și muniții.

În 1933 a început o campanie contra importurilor de material de război în România, cerând anularea contractelor încheiate cu uzinele Skoda din Cehoslovacia. S-a folosit de serviciile lui Puiu Dumitrescu, pe atunci secretar particular al regelui Carol. Mituindu-l pe Dumitrescu, a putut să stabilească relații cu Carol și cu Elena Lupeșcu. După înlăturarea lui Dumitrescu, Malaxa a stabilit relații similare cu succesorul acestuia, Ernest Urdăreanu. În perioada 1933-1940, Malaxa și-a folosit influența în cercurile Palatului pentru a-și

asigura numirea oamenilor săi în funcții precum director al C.F.R. și ministru al Comunicațiilor.

3. În anul 1937, Malaxa a început colaborarea cu regimul nazist din Germania. A stabilit relații strânse cu industriași germani, inclusiv cu Albert Göring, fratele lui Hermann Göring. Malaxa i-a dat lui Albert Göring o cotă parte în toate întreprinderile sale, inclusiv la uzinele metalurgice Reșița.

4. Tot în acea vreme subiectul nostru a început să subvenționeze Garda de Fier, o organizație fascistă. După abdicarea lui Carol, în septembrie 1940, Malaxa a stabilit relații și mai strânse cu Garda, care intrase în guvernul generalului Ion Antonescu. Când, în ianuarie 1941, Garda a organizat o rebeliune nereușită contra lui Antonescu, s-a descoperit că Malaxa procurase arme pentru ei. Garda își fortificase atât de puternic sediul, încât a fost nevoie de un bombardament de artilerie pentru a o cucerii.

După înfrângerea rebeliunii, subiectul a fost arestat. A fost închis pentru o scurtă perioadă și întreprinderile i-au fost confiscate. Cu ajutorul mitei, a obținut sprijinul lui Mihai Antonescu, vice-premier și ministru de Externe, prin care a fost eliberat din arestul la domiciliu. I s-au restituit câteva dintre întreprinderi și negocierile pentru restituirea altora erau aproape încheiate, când regimul Antonescu a fost răsturnat.

5. După lovitura de stat din 25 august 1944 [de fapt, 23 august], Malaxa a încercat să părăsească România, dar nu a fost capabil să obțină un pașaport. Totuși, în scurtă vreme, a stabilit bune relații cu comuniștii români și cu

autoritățile sovietice. A recăpătat trei dintre întreprinderile pe care regimul Antonescu nu i le restituise încă și a primit și despăgubiri însumând aproximativ o jumătate de milion de dolari, în contul profitului pe care l-ar fi putut obține în cei trei ani cât a fost lipsit de ele. Se spune că suma a fost împărțită cu Partidul Comunist Român. Autoritățile sovietice au cerut ca reparații o mare întreprindere de țevi deținută de Malaxa. Drept urmare, guvernul Groza, dominat de comuniști, i-a acordat subiectului o despăgubire de 2 400 000 dolari, despre care iarăși se spune (se pare cu temei) că a împărțit-o cu Partidul Comunist Român. Cum guvernul român nu a fost capabil să-i plătească suma în dolari, lui Malaxa i s-a permis să schimbe în dolari lei pe care i-a primit vânzându-i americanilor și prin exporturi. A obținut 2 000 000 dolari prin vânzarea leilor Comitetului de Ajutorare (Relief Committee) din New York și alți 400 000 dolari prin exporturi.

6. Potrivit unei surse demne de încredere, Malaxa era caracterizat de către colonelul Finogenov, șeful Misiunii economice sovietice din România, ca un om care era gata să vândă România U.R.S.S., dacă putea scoate un profit din tranzacție. Din acest motiv, ar fi spus colonelul Finogenov, Malaxa urma să primească sprijinul comuniștilor români.

7. După sosirea lui în Statele Unite, în octombrie 1946, subiectul a lucrat în strânsă legătură cu Mihai Ralea, ministrul României la Washington. Au reușit să obțină un împrumut comercial de 13 000 000 dolari. De asemenea, Malaxa a reușit să își deblocheze marile conturi bancare de la New York.

8. Se spune, din surse sigure, că toți oficialii din Legația României la Washington care îi pot servi scopurile sunt pe lista lui de plată, iar cei care refuză să colaboreze sunt amenințați cu rechemarea sau intimidăți pe alte căi. Remus Lula, atașatul comercial, nepot al primului ministru Groza, a fost amenințat – se spune – cu revocarea, la instigarea subiectului, pentru că a trimis în România cotații pentru echipament de foraj petrolier fără să îl fi informat pe Malaxa, care trimisese deja cotații mai mari la București.

9. La sfârșitul anului 1947 subiectul a fost informat prin propriile lui canale că întreprinderile sale din România ar putea fi preluate de către guvern. Era în legătură cu

Ralea, care a plecat în România în ianuarie

1948 și care i-a promis să examineze situația. Ralea i-a telegrafiat subiectului că situația era serioasă și l-a sfătuit să se întoarcă la București. În schimb, Malaxa și-a scos soția și băiatul din România (fica și ginecele, dr. Gheorghe Pallade, se află în prezent în Statele Unite).

10. Malaxa a înființat la New York o firmă cunoscută drept „Corporația economică româno-americană”. Între membrii Board-ului de directori se numără Viorel Tilea, fostul ministru al României la Londra, și Grigore Gafencu, fost ministru de Externe. Brutus Coste, un fost diplomat român și un asociat apropiat al generalului Nicolae Rădescu, primește lunar câte 250 dolari de la această Corporație, sub motivația că pregătește rapoarte despre situația din România.

11. În prezent, Malaxa îl finanțează pe generalul Rădescu, care încearcă să organizeze propria sa mișcare de rezistență. În schimb, Rădescu a sprijinit cererea lui Malaxa pentru prelungirea vizei sale pentru Statele Unite. Sprijinitorii lui Rădescu, în special Coste, răspândesc zvonul că CIA a intervenit pe lângă Departamentul de Stat pentru a asigura prelungirea vizei lui Malaxa, iar în schimb Malaxa îi va furniza lui Rădescu 1 000 000 de dolari pentru a finanța o mișcare de rezistență. Această versiune a fost lansată de către Coste când a părăsit o reuniune socială ținută la locuința locotenent-colonelului David Scott Crist, din Armata S.U.A., 2501 Que Street, N.W., Washington, D.C., la 26 sau 27 aprilie.

12. Această tentativă de a implica CIA în afacerile lui Malaxa și Rădescu nu are nici un temei real. Rădescu a propus ca această organizație să transmită anumite fonduri, ridicându-se doar la câteva mii de dolari, către unii dintre aderentii săi din străinătate. Ținând cont de asocierea lui Rădescu cu Malaxa, propunerea lui a fost respinsă.

13. Această Agenție ar aprecia în mod deosebit să primească orice informație sau comentariu pe care Biroul le-ar putea avea în legătură cu trecutul și activitățile domnului Malaxa, în special legate de asocierea lui cu generalul Nicolae Rădescu.

Alan R. McCracken,
Adjunct al Directorului

CORUPȚIA ÎN FOTBALUL INTERBELIC

Federația română de Fotbal s-a înființat în 1930, odată cu prima participare la Campionatul Mondial de Fotbal din Uruguay. Inițial, statutul prevedea că doar echipele de amatori puteau participa la campionatul organizat de Federație. Drept urmare, o echipă de talia Ripensiei Timișoara nu putea juca în campionat pentru că era formată din profesioniști. În 1933 a apărut un „Brevet athletic”, care prevedea anumite cerințe fizice minimale pentru jucători. În 1932, accesul fotbalistilor profesioniști a fost permis, iar în 1937 Federația adopta așa-numitul „statut italian”, care nu mai făcea nici o distincție între amatori și profesioniști. Amănuntul nu este lipsit de importanță. Astfel devenea posibil transferul lui Covaci și al lui Bodola de la Clubul Athletic Oradea la Venus București pentru astronomica, la vremea aceea, sumă de un milion de lei. În fotbal începuseră să fie angrenați din ce în ce mai mulți bani și și-au făcut apariția protectori ai echipelor, oameni care învârteau mari sume.

ADRIAN DUMITRU

Echipa Venus București fusese înființată în 1915. În 1938 era una dintre echipele de marcă, una din puținele care reușise să sufle titlul național în fața mult mai valoroaselor formații din Ardeal cu nume ca Ripensia și Chinezul Timișoara, C.A. Oradea, A.N.E.F. Arad. Își inaugurase stadionul din Splaiul Independenței în 1931, iar în anii 1934-1939 în consiliul său de conducere s-au aflat inginerul Nicolaescu-Bălș, doctorul Gheorghe Drăghicescu, avocații Alexandru Eladescu și Mircea Apateanu, judecătorii Scondrescu și Preotescu. Dar cel mai important a fost generalul Gabriel Marinescu, prefectul Poliției Capitalei, unul dintre apropiații regelui Carol II.

Cum să minți un arbitru?

Au existat bănuieli că numeroasele succese ale echipei nu se datorau neapărat evoluției din teren. Astfel, în 1931-1932 Venus câștiga Campionatul Ligii de Sud. Inițial pe locul întâi se aflase Tricolorul Ploiești, dar în urma contestației făcute de Venus meciul direct dintre cele două aspirante la titlu s-a rejucat fiind câștigat de bucureșteni cu nu mai puțin de 9-0. E adevărat că în acea perioadă atacul număra cinci jucători iar apărarea doar doi, dar ambele echipe aveau și atac și apărare. Gurile rele ne-au transmis o anecdotă care ar putea avea un substrat real. Este vorba

Bodola în luptă cu portarul Endreff

de intimidarea arbitrilor, și a nu oricărui arbitru, ci a lui Denis Xifando. Nea Xifando, cum i se spunea, a rămas un etalon al corectitudinii în arbitraj, un adevărat „cavaler al fluierului”. Dar să revenim la anecdota de care vorbeam. În 1934 la un meci cu miză mare între Venus și Chinezul Timișoara, meci care ar fi trebuit să elucideze problema câștigătoarei primei serii, în timp ce Denis Xifando se afla la cabina arbitrilor, pe stadionul din Splai, ușa este deschisă brusc și un grup de indivizi pătrund și încep să măsoare cu o sfoară atât pe arbitru, cât și geamurile cabinei. Stupefiat, arbitrul îl întreabă pe unul dintre conducătorii Venusului, aflat și el acolo, care este rostul scenei. Răspunsul a fost șocant:

– Voiau să vadă dacă puteți fugi pe ferastră în caz că...

Rezultatul meciului a fost favorabil Venusului, dar Nea Xifando nu a ezitat să acorde un penalty în favoarea bănătenilor, ceea ce a uluit galeria bucureșteană. În iarna 1932-1933, în timpul unui meci Venus - CFR București, viitoarea echipă Rapid, la scorul de 1-0 pentru feroviari, fundașul alb-vișiniu Ujlaky (în alte versiuni Atila) comite un henț în propriul careu la șutul atacantului venusist Costică Stanciu. Din cauza ninsorii (care acoperise terenul făcându-l aproape impracticabil), Denis Xifando nu a putut vedea faza și a lăsat jocul să curgă. Intrigat de rumoarea din tribune, a oprit jocul, începând să-i chestioneze pe jucători ce se întâmplase. L-a întrebat pe Ujlaky:

- Ai comis henț în careu la faza cu Stanciu?
- Da, domnule arbitru.
- Pe cuvântul tău de onoare?
- Pe cuvântul meu de onoare!

Xifando a dictat executarea loviturii de pedeapsă, la aproape două minute de la săvârșirea infracțiunii – fapt nu tocmai conform cu litera și

spiritul regulamentului. Golul marcat astfel de Petea Vâlcov a restabilit egalitatea, rezultatul confruntării rămânând neschimbat până la sfârșit. După meci, admonestat de coechipierii săi, Ujlaky a răspuns:

– Cum era să-l mint pe Nea Xifando?

Astăzi este ziua ta...

În anii următori, cele două echipe și-au întărit forțele achiziționând piese grele din Transilvania, ca Juhasz sau Bodola pentru Venus sau Baraty, Auer și Raffinschi pentru Rapid.

Miza meciurilor devine din ce în ce mai mare, astfel încât, în 1938 s-a ajuns la o situație nemaîntâlnită. Meciul despre care vorbim conta pentru semifinala Cupei României, iar pentru Venus era o chestiune de prestigiu să câștige, pentru că în acel an ieșise campioană și ar fi reușit astfel marele event. În ceea ce o privea, Rapidul reușise să elimine în Cupa Europei Centrale pe Ujpest Budapesta (ceea ce era o mare performanță pentru că naționala Ungariei fusese vicecampioană mondială în 1934 pe osatura acestei echipe). Așadar, la 15 mai 1938 avea loc un meci al marilor orgolii, un meci încrâncenat, care s-a jucat pe muchie de cuțit până în ultima clipă. În minutul 118 era încă 1-1. Dar tocmai atunci... cursa irezistibilă a rapidistului Ionică Bogdan, centrare, Baraty preia din voleu, iar portarul venusist David se recunoaște învins. După victorie, jucătorii feroviari au debarcat direct în

fieful lor de la „Luther”, un restaurant de lângă Gara de Nord, unde a cântat un timp și Maria Tănase și unde se adunau mulți oameni de fotbal pentru „a-și depune bari” (după expresia lui Ionică Bogdan), taraful intonând cu patos *Glasul roșilor de tren* și *Du-mă*

Universitatea Cluj, formația care s-a calificat în finala Campionatului național, ediția 1932

acasă, măi tramvai, șlagărul anului... Pe la două noaptea, la spartul târgului, intervine răzbunarea lui „nea Gavrilă”, prefectul poliției. Duba oprește în fața cârciumii, ches-torul îi invită înăuntru pe cei patru eroi ai meciului – Baraty („minunea blondă”), Auer, Raffinschi și Vintilă – „pentru un control de rutină” – și au luat direcția unui loc nu foarte călduros...

A doua zi, conducătorul Rapidului, Bauer-Ardeleanu, solicită o audiență la Gabriel Marinescu și face o cerere de rejucare a meciului, pe motivul grotesc că arbitru a fost părtinitor. Nea Gavrilă îl felicită pe Bauer pentru fair-play, iar în ziua următoare cei patru sunt puși în libertate.

La 21 mai meciul este rejucat. În minutul 45 era 4-1 pentru Rapid. Vintilă îi pasează mingea lui ... Humis, centru înaintaș al Venusului, cu următoarea invitație:

– Dă și tu un gol, Costică, azi e ziua ta!

De data aceasta Nea Gavrilă a trebuit să accepte umilirea protejaților săi, iar Rapidul a câștigat în acel an Cupa învingând-o în finală pe divizionara B – C.A.M. Timișoara cu 3-2.

Săpături la bară

Nu a fost singura întâmplare de acest fel din campionatul interbelic. În timpul ediției de campionat 1940-1941, a trebuit refăcut la final clasamentul, pentru că Federația a decis că meciurile Ripensia-F.C. Ploiești (3-4) și Sportul Studentesc-Universitatea Sibiu (3-4) au fost aranjate. Scorurile reținute au fost de 0-3 în defavoarea tuturor celor patru echipe implicate, iar Sportul Studentesc și F.C. Ploiești au fost eliminate din campionat, în timp ce U Sibiu a fost suspendată pe două etape.

O încercare ratată de influențare a rezultatului s-a înregistrat în 1935, în

timpul luptei pentru evitarea retrogradării. Universitatea Cluj nu avea decât o singură variantă: victoria în toate meciurile pe care le susținea pe teren propriu. Unul dintre aceste jocuri urma să fie cu Juventus București, al cărui antrenor, Coloman Braun, era și mijlocas central. La ieșirea din hotel, Braun și cu conducătorul echipei, Emil Steiger, au fost acostați de un delegat al gazdelor care îi invita la un foarte apreciat restaurant al vremii. Cheful se prelungeste, nota se îngroașă tot mai mult. Dar nu mică a fost surpriza delegatului când îl vede a doua zi pe antrenorul Braun în ținută cât se poate de civilă. Jucătorul Braun era accidentat, ceea ce delegatul nu știa. U Cluj a pierdut pe teren propriu cu 1-0.

O altă întâmplare, nu mai puțin amuzantă, oferă o mostră de imaginație generată de dorința de victorie. Derby orădean în 1923, între Clubul Athletic (care alinia nume deja cunoscute, ca Bodola sau Juhasz) și Stăruința (unde îl găsim, de pildă, pe Baraty). Marea problemă a C.A.O. era că cinci dintre jucătorii de bază fuseseră chemați tocmai atunci în armată. În concluzie, în noaptea dinainte de meci, conducătorul clubului, Cruger, împreună cu secretarul Crișan modifică dimensiunea barelor porții, săpând la baza uneia dintre verticale pentru a o coborî cu vreo 5 cm.

A doua zi, la pauză, Stăruința conducea, după cum era de așteptat, cu 2-0. Prin urmare, Cruger îl abordează pe arbitru plângându-se că... una dintre barele porților este mai mică.

Evident, măsurătoarea confirmă reclamația, iar meciul, câștigat cu 3-1 de Stăruința,

va fi anulat două săptămâni mai târziu la masa verde. Cruger

trage sforile pentru a combina data rejucării meciului cu data la care cei cinci indisponibili puteau fi recuperați grație unei permisii.

Prin urmare, scorul final C.A.O. – Stăruința a fost de 4-1 pentru C.A.O. ■

Juventus-Rapid pe Giulești; dispută Baraty (în negru) – Cibi Braun

UN SANCTUAR DE ACUM 6 000 DE ANI

NICOLAE URSULESCU, VICU MERLAN

Munca arheologului este îngreunată de absența izvoarelor scrise. Ce se poate spune în fața unui obiect descoperit care nu e însoțit de un discurs explicativ? Cum să-l încadrezi într-un context? Cât anume este realitate în interpretare și cât anume e imaginație?

Profesorul Nicolae Ursulescu, de la Universitatea din Iași, împreună cu doctorandul Vicu Merlan, ne prezintă un punct de vedere privind cercetările pe care le efectuează la Isaiia, într-o așezare aparținând culturii Cucuteni.

Piese de cult (tabletă, măsuță-altar și vas de tip askos) descoperite lângă vatra primei construcții a sanctuarului

La începutul anilor '70, marele arheolog Vladimir Dumitrescu, publicând construcția de cult descoperită în așezarea de la Căscioarele (jud. Călărași), ridicată în vremea culturilor eneolitice din Muntenia, făcea o afirmație incitantă: „Din moment ce descoperirile dovedesc faptul că populațiile și triburile acestei epoci îndepărtate construiau chiar adevărate sanctuare, concepțiile lor magico-religioase trebuie să fi fost bine cristalizate și mai complexe decât suntem dispuși, în general, să admitem”.

Acum șase milenii

Într-adevăr, interpretarea corectă a descoperirilor arheologice, în corelație cu datele

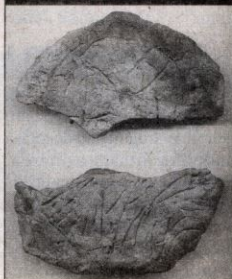
furnizate de etnologie și prin utilizarea analogiilor oferite de izvoarele scrise, ne permite să sesizăm, măcar parțial, câte ceva din complexitatea gândirii și spiritualității comunităților umane care au trăit cu milenii în urmă pe actualul teritoriu al României. Dintre acestea, un loc binemeritat și-au câștigat în cultura universală făuritorii marelui complex cultural Cucuteni, cu frumoasa sa ceramică pictată, răspândită pe o arie de circa 350 000 km², în Moldova, sud-estul Transilvaniei și vestul Ucrainei, până la Nipru. La baza acestei splendide civilizații s-au aflat comunitățile culturii Precucuteni (circa 4200-3700 î.Hr.), la care se găsesc, în fașă, elementele principale, aduse apoi la apogeu de urmașii cucutenieni (circa 3700-2700 î.Hr.).

Descoperiri recente au pus în evidență unul din aceste elemente, anume existența unor construcții de cult, veritabile sanctuare ale comunităților respective. Interpretarea obiectelor descoperite în aceste construcții ne-a permis să înțelegem și o serie de elemente ale credințelor magico-religioase

ale oamenilor ce au trăit cu circa șase milenii în urmă pe teritoriul Moldovei.

Cercetările arheologice de la Isaiia (com. Răducăneni), începute din 1996, au fost efectuate în locul numit „Balta Popii”, situat pe prima terasă neînundabilă de deasupra largii yâi pe care o creează, împreună, Prutul și Jijia, aproape de confluență. Sesizate încă din primul an de săpături, vestigiile construcției de cult de aici, ca și cele ale zonei adiacente, au putut fi dezvelite integral de abia prin cercetările din 2001, cu generoasă susținere financiară a Fundației culturale Mileniul III din București,

Cele două tablete de lut cu semne simbolice incizate, descoperite în sanctuarul de la Isaiia

Decor de semne simbolice, incizat pe spatele scăunelului de lut cu ornament spiral de puncte

reprezentată prin dr. Romeo Dumitrescu.

Așezarea de la Isaiia-Balta Popii, datorită condițiilor favorabile pe care le oferea, a cunoscut locuiri din diverse perioade: neolitic (cultura ceramicii liniare), eneolitic timpuriu (cultura Precucuteni), începutul primei perioade a epocii fierului (cultura hallstattiană timpurie, de tip Corlăteni: circa 1000 î.Hr.), secolul al IV-lea d.Hr. (cultura Sântana de Mureș), Evul Mediu timpuriu (secolul al X-lea) și perioada modernă. Dintre acestea, cele mai intense au fost, neîndoiește, urmele lăsate de cele două etape de locuire din faza a II-a a culturii Precucuteni.

Semne premergătoare seriei

De la început, cercetarea a fost concentrată spre partea centrală a locuirii, stabilită datorită celor două râpe care delimitau fragmentul de terasă unde era situată așezarea. Descoperirea construcției-sanctuar în această zonă ne-a confirmat ipoteza că în centrul așezărilor eneolitice se afla, de regulă, o clădire mai im-

portantă, unde se desfășurau ceremoniile comunității. Construcția a cunoscut o refacere totală, în urma unui incendiu, dar, deși se pare că noua clădire a fost de dimensiuni mai mari, totuși s-a păstrat același amplasament, deoarece un loc considerat sacru nu era abandonat. Aceeași situație a fost întâlnită și în cazul construcțiilor-sanctuar de la Căscioarele (jud. Călărași) și Parța (jud. Timiș). În interiorul construcției, în ambele faze de existență, au fost descoperite mai multe obiecte și complexe de cult, dintre care unele cu caracter de unicat. Acestea se grupau îndeosebi în zona vetrelor celor două construcții suprapuse, care au fost amplasate însă în colțuri diferite ale clădirilor. E de presupus că vetrele au avut, în vremurile preistorice, rolul de loc de cult, chiar și în locuințele obișnuite. Pretutindeni s-au găsit picioare de lut ale unor măsuțe-altar, pe care se depuneau ofrandele. Un asemenea altar, care a putut fi reconstituit, avea o formă circulară, cu marginea ușor înălțată și un diametru de 43 cm. Alte două altare (câte unul în fiecare fază de existență a sanctuarului), reconstituite doar parțial, aveau o formă rectangulară și se terminau printr-o cutie, ce se restrângea treptat spre gură.

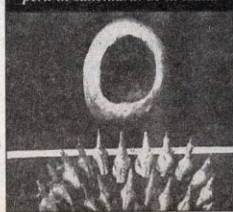
Atrag atenția și cele două tablete de lut, ambele rupte pe jumătate, acoperite pe una din fețe cu diverse linii incizate. Evident, ele aveau un rol simbolic. Cel care le-a creat (probabil șamanul comunității, care oficia în acest sanctuar) cunoștea valoarea magică a unor asemenea tablete, a căror

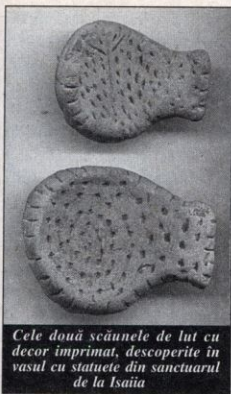
origine se afla în Mesopotamia și care s-au găsit în mai multe culturi neolitice din sud-estul Europei. Cele mai cunoscute sunt tabletele descoperite la Tărtăria, în cadrul culturii Turdaș, din sudul Transilvaniei, dar acolo tabletele erau acoperite cu semne și desene cu o evidentă semnificație simbolică, fiind considerate, de către unii cercetători, chiar un început de scriere (pictograme). În cazul pieselor de la Isaiia, cel ce le-a făcut a cunoscut doar valoarea lor de cult, dar, nemaștiind „alfabetul” de simboluri, le-a acoperit cu incizii. Descoperirea de la Isaiia înscrie astfel și cultura Precucuteni printre civilizațiile preistorice ale sud-estului european în care se observă tendința de întrebuintare a unui repertoriu de semne simbolice, premergătoare scrierii.

Magia numerelor

Descoperirea cea mai interesantă din acest sanctuar este, fără îndoială, complexul de statuete feminine și alte piese rituale, găsite într-un recipient de lut, cu o deschidere îngustă la partea superioară. Fiind vorba de un complex închis, în care nu s-a mai produs nici o intruziune din

Piese de cult din vasul descoperit în sanctuarul de la Isaiia

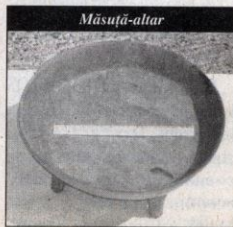
Cele două scăunele de lut cu decor imprimat, descoperite în vasul cu statuete din sanctuarul de la Isaiia

momentul distrugerii locuinței, descoperirea are o importanță deosebită, mai ales prin numărul pieselor conținute. Păstrarea pieselor într-un recipient arată că acestea erau utilizate numai la anumite ceremonii. În vas se găseau 21 de statuete feminine, 13 scăunele de lut (cele mai multe cu speteaza terminată prin mici proeminente, sugfând coar-nele), 21 de mici conuri de lut (perforate vertical, la partea superioară), 63 de biluțe de lut, dintre care 42 complet perforate (formând un colier de mărgel) și 21 străpunse doar pe o parte. Din primul moment ne-a atras atenția coincidența frapantă cu compoziția numerică a unui alt complex de cult, descoperit tot într-un recipient, lângă vatra unei locuințe din așezarea (datată, de asemenea, în faza a II-a a culturii Precucuteni) de la Poduri (lângă Moinești, jud. Bacău). Acolo fuseseră găsite în vas, la începutul anilor '80, tot 21 de statuete feminine și 13 scăunele de lut (de

asemenea, cu proeminente-cornite la partea superioară a spetezelor), precum și un con și o biluță de lut, ambele parțial perforate. Maniera de modelare și decorare a statuetelor de la Poduri și Isaiia a fost diferită (pictură la Poduri, incizii la Isaiia), dar numărul statuetelor decorate este același: 15. Și distanța dintre cele două așezări (peste 140 km în linie dreaptă) ne arată că nu poate fi vorba de același personaj care ar fi creat cele două complexe de cult contemporane și atât de omogene prin structură. Același număr de statuete și scăunele a apărut și într-o construcție de cult din așezarea precucuteniană (Tripolie A) de la Sabatinovka, în bazinul Bugului Sudic (Ucraina), dar aici ele au fost găsite în diverse puncte ale construcției, fiind vorba, probabil, de o ceremonie în curs de desfășurare, chiar în momentul distrugerii sanctuarului. Se pare că aceeași compoziție a avut-o și un complex descoperit sub o locuință precucuteniană de la Târpești (jud. Neamț).

Deci, în cadrul culturii Precucuteni, în patru așezări, situate la mare distanță între ele, s-au găsit complexe de cult cu o compoziție similară, în privința statuetelor feminine și a scăunelelor (în două cazuri sigur, prin descoperiri închise, iar în celelalte două doar probabil, datorită caracterului deschis al complexelor), dar cu deosebiri în ceea ce privește modelarea și decorul. Credem că din această stare a lucrurilor se poate constata existența unei credințe unitare despre va-

loarea magică a unor numere, la toate triburile culturii Precucuteni. Apelând la surse istorice mai târzii, credem că putem explica și semnificația simbolică a acestor numere. Se știe că sistemul numeric mesopotamian avea baza șase, amintirea acestui sistem păstrându-se și în zilele noastre (în modul de împărțire a timpului). Tot ceea ce depășea normalul, sugerând prezența divinității, a excepționalului, se exprima prin șapte. Chiar în *Geneza* biblică se afirmă că Dumnezeu a creat lumea în șase zile, iar cea de a șaptea a hărăzit-o pentru odihnă și pentru cinstirea sa, fapt reflectat și în structura zilelor săptămânii. Pe de altă parte, cifra trei simboliza prezența prin echilibru a divinității (treimea), iar 21 nu era altceva decât simbolul divinității omniprezente (7×3), venerată în diversele sale ipostaze. Această interpretare își găsește sprijin și în dimensiunile statuetelor din complexe de la Isaiia și Poduri, care pornesc de la ipostaza de „copilaș” (sub 2 cm înălțime), trec prin diferite stadii de maturizare, până la aspectul de „matroană” sau „zeitate primordială” (aproape 9 cm înălțime la Isaiia). Reține atenția și faptul

Fragment de tavă de lut, cu decor spiralic pictat, descoperit lângă vatra celei de a doua construcții a sanctuarului de la Isăia

că numai 13 din cele 21 de statuete aveau dreptul de a fi așezate pe scăunele (decî, de a „trona“), probabil cele care atinseseră treapta maturității, dând naștere vieții. Numărul 13 avea, de asemenea, o semnificație divină, deoarece se afla dincolo de 12 (dublul lui șase, numărul semnelor zodiacale, al lunilor anului ș.a.). Fără a mai intra în detalii, ne mulțumim a constata că încă din vremurile îndepărtate ale începuturilor eneolitice în spațiul carpatic se poate sesiza existența incipientă a unei magii a numerelor, care va fi perpetuată în Antichitate și, apoi, până în zilele noastre.

Pietrele vorbesc

Dar, complexul de cult de la Isăia ne mai relevă un aspect interesant. Desigur, că principala divinitate venerată de comunitățile agricole neolitice era Mărea Zeiță-Mamă a Pământului, izvorul

fertilității și al fecundității. Îndeplinirea acestei funcții esențiale pentru perpetuarea vieții și a surselor de hrană era posibilă, însă numai prin „căsătoria sacră“ (hierogamia) a „cuplului divin“. În această perioadă, partenerii masculini ai zeitelor sunt redați doar simbolic, prin imagini phallice sau prin coarne, așa cum apar și la Isăia sau Poduri. Astfel, dacă în privința coarnelor nu există nici un dubiu, în ceea ce privește simbolurile phallice credem că acestea erau formate prin reunirea, cu ajutorul unei mici tije de lemn, a conurilor și biluțelor de lut, parțial perforate.

În fine, o mențiune aparte merită și două dintre scăunelele de la Isăia, a căror suprafață este decorată integral cu împunsături. Într-un caz, acestea formează evident o spirală (simbol al vieții fără sfârșit), iar în altul decorul e împărțit în două metope, cu ajutorul unor linii incizate, care par să redea o siluetă umană. De asemenea, pe spatele scăunelui cu decor spiralic se află un ornament de linii incizate, având și el o evidentă valoare simbolică.

Rezervarea unei zone speciale în centrul așezării de la

Isăia este accentuată și de prezența unei construcții învecinate, în care s-au găsit, de asemenea, câteva complexe de cult, dar, din păcate, acestea a fost distrusă în mare parte de o construcție ulterioară, datând de la începutul Evului Mediu.

Recentele descoperiri de la Isăia, coroborate cu unele cercetări anterioare, demonstrează că multe din ideile și credințele pe care le vom găsi în Antichitatea clasică își au, de fapt, originea în timpurile îndepărtate ale eneolitului și eneolitului.

Câtă dreptate avea un pionier al arheologiei europene, Jacques Boucher de Perthes, când, pe la mijlocul secolului XIX, afirma: „Când izvoarele scrise lipsesc, pietrele vorbesc!“ ■

Editura **CORINT**

Tel.: 222.19.49; 223.19.28
Fax: 222.40.34;
e-mail: corint@dnt.ro

vă semnalează
noile apariții
în colecțiile:

Geopolitică-geostrategie

Clio

Istorie-Opere fundamentale

Exclusivitate

Procesul medicilor

„T-4“ UCIDE

R. BERGMANN (Frankfurt am Main)

Ultimul tabu al cercetărilor istorice privind al III-lea Reich a rămas, până foarte târziu, la 50 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial, rolul medicilor germani în comiterea crimelor săvârșite de regimul nazist. Între 1933 și 1945 mulți doctori s-au angajat în inițierea, executarea sau, cel puțin, tolerarea unor orori. La Nürnberg a avut loc așa-zisul „Proces al medicilor“, unde au fost judecați, între alții, 13 medici de înaltă calificare. Instanța militară americană a condamnat cinci dintre ei la moarte. Numărul inculpaților reprezintă însă doar o foarte mică parte dintre cei care, încălcând toate normele etice medicale și umane, s-au pus în slujba regimului lui Hitler. Numai în SS au fost peste 1 000 de medici. Nu se știe exact câți au făcut parte din conducerea lagărelor de concentrare și exterminare.

Fenomenul nu a fost spontan, a avut suport istoric. Germenele trebuie căutat în Germania secolului XVIII. Atunci era sacrosanct spiritul de supunere oarbă față de ordin. „În interesul cauzei“ și în numele „națiunii“ se putea întreprinde orice. Cei slabi erau desconsiderați, fiind socotiți „inutili“ societății; în plus, exista convingerea că misiunea medicului nu consta „doar“ în tratarea individului, ci reprezenta un factor social-politic de influență.

Curățenia rasială...

În secolul XVIII, în Germania, problema bolnavilor psihici și mintali revenea Poliției. Izolarea și excluderea lor din societate erau socotite factori ai „menținerii ordinii“. Odată cu procesul de industrializare, statul autotuternic a căutat modalități de rezolvare centralizată a chestiunii, înființând instituții închise. Psihiatria a devenit o specialitate tot mai importantă. În 1904 existau 180 „case de nebuni“ cu

111 951 bolnavi. Tratamentele aplicate pentru diagnostice ca „degenerescență nativă“ sau „inferioritate psihopatică“ dădeau prea puține rezultate.

Între medicii germani de la sfârșitul secolului XIX circula ideea că oamenii, inegali din naștere, sunt selectați de lupta pentru existență și supraviețuire. În consecință, grija societății pentru cei inapți, pentru bolnavii psihici sau incurabili ar fi contrară intereselor societății. S-a ajuns chiar la o formă radicală, „curățenia rasială“.

În 1905, a fost înființată „Societatea pentru igiena rasei”. În timpul primului război mondial, a avut loc o identificare a majorității corpului medical german cu politica expansionistă a Reichului. În septembrie 1914, cadrele medicale universitare au semnat un „Mesaj de solidaritate”. Medicii au comis acte de-a dreptul barbare față de cei marcați psihic de grozăviile trăite. „Tratamentul” trebuia să-i facă pe aceștia să prefere moartea în tranșee decât să se lase chinuți. Werner von Siemens construisese un aparat care producea curent galvanic, cu intensitatea variabilă, folosit pentru cei socotiți „lași”. Înregistrându-se un număr de cazuri mortale, în decembrie 1917, „tratamentul electro” a fost interzis. În octombrie 1918 însă a avut loc o conferință a medicilor psihiatri, specialiști în „nevroza războiului”, sub deviza: „Un tratament energic, nu mila trebuie să guverneze gândirea medicală”. Au fost prezentate noi „leacuri” pentru „isterici”, respectiv aplicarea de șocuri electrice pe laringe, pentru a provoca pierderea temporară a vocii, precum și introducerea unor bile care să ducă la „panica asfrierii”, ambele „tratamente” fiind experimentate în unități militare.

Apelul deținuților la Dachau, în iunie 1938

... și a consumatorilor inutili

După pierderea războiului, un număr mare de medici germani a devenit un sprijin spiritual și financiar al partidului nazist. Ei au înființat încă din 1929 „Asociația medicilor național-socialiști”, care în ianuarie 1933 avea 2 784 membri, iar în octombrie 11 000. La sedința Academiei de medicină, din 22 noiembrie 1933, s-a schițat clar un plan de „exterminare a celor slabi și incapabili”. Congresele medicale se întreceau în a-i trimite lui Hitler mesaje entuziaste de devoțiune.

În ianuarie 1933, când Hitler a luat puterea, în Germania trăiau 520 000 evrei, mai puțin de 1% din totalul populației, în majoritate în marile orașe: o treime la Berlin, din care 8 000 erau medici. În urma legilor rasiale, până în ianuarie 1937, numărul celor care mai puteau practica profesia a scăzut la 3 300. În septembrie 1938 au fost excluși și ei din rândul medicilor. Solidaritatea colegilor cu cei persecutați a reprezentat o excepție.

Încă de la început, regimul nazist a luat măsuri care, în numele „purității rasei ariene”, prevedea sterilizarea forțată a celor suferind de „boli ereditare”. Din ianuarie 1934 și-au început activitatea tribunalele care puteau ordona astfel de operații. Până în 1936 au fost sterilizați peste 230 000 oameni, în 1937-1938 încă circa 80 000. Aproximativ 5 000 persoane, în majoritate femei, au murit în cursul operațiilor. Legea în vigoare, care permitea sterilizarea, respectiv castrarea, nu părea suficientă.

Psihiatrul prof. dr. Heinrich Kranz și dr. Siegfried Koller au publicat atunci o lucrare, în mai multe volume, intitulată *Înapoi colectivității*. Ei considerau că

numărul acestora, în care includeau și prostituatele, drogații, pe cei care încalcă legile rasiale și pe trădătorii de patrie, ar fi de 1 600 000. Se cereau pentru ei interzicerea căsătoriei, sterilizarea și internarea în lagăre. Dr. Heinrich Kranz s-a sinucis în 1945. Dr. Koller, care în aprilie 1945 era încă profesor pentru „igiena rasei” la Universitatea din Berlin, a preluat în 1963 conducerea Institutului de statistică și documentare la Universitatea din Mainz, iar în 1982 a fost decorat cu înaltul ordin „Bundesdienstkreuz” cl. I.

Planificarea acțiunii criminale a uciderii handicapatilor a revenit Cămarilor Führerului încă din 1934. De organizare și executare se ocupa un „Birou Central II”, condus de Viktor Brack (condamnat la moarte în 1947). El a declarat la proces că Hitler socotea „acești indivizi drept consumatori inutili, omorarea lor eliberând medici, personal sanitar și administrativ, paturi de spital etc. pentru uzul Wehrmachtului”.

Pregătirea definitivă a acțiunii, denumită „T-4”, s-a încheiat în toamna anului 1939, în cadrul unei consfătuiri la care au participat somități medicale. S-a constituit un for central, care să aprobe execuțiile. La 9 octombrie 1939, au fost trimise formulare la toate unitățile sanitare, pentru anunțarea cazurilor existente, „verificate” apoi de medici „experți”. Se cunoaște doar un singur caz, cel al dr. Gottfried Ewald, care a refuzat să avizeze condamnările la moarte prin gazare.

Hotărârea „expertului” se comunica instituțiilor în a căror sarcină intra „pregătirea” celor vizati spre a fi transportați la cele șase centre de execuție, cu autobuze ale Salvării, de culoare cenușie. În ianuarie 1940 a avut loc prima execuție în masă, la Brandenburg, cu monoxid de carbon, bolnavii fiind introduși într-o încăpăre imitând o baie.

Vietime - copii

În iunie 1945, un maior al poliției militare americane, Charles H. Damerow, a găsit o statistică din 1941 privind rezultatele pe doi ani ale acțiunii „T-4”, în cele șase centre de exterminare, precum și „economii” astfel realizate, pe zile și luni ... Statistica a fost întocmită de un anume Edmund Brandt, care după război a lucrat în cadrul Ministerului de Interne.

Unul dintre executanții direcți a fost dr. Bodo Gorgass care, după cum a arătat la proces, a avut următoarele sarcini: să măsoare, cântărească și fotografieze „pacienții”, care apoi erau duși, în grupe de câte 60-100, într-o încăpere de cca 30 mp. Dintr-o cameră alăturată, dr. Gorgass dădea drumul, personal, gazului și observa printr-o fereastră efectul mortal. După vreo zece minute, ordona deschiderea încăperii, cadavrele fiind arse în crematoriu. În martie 1947, dr. Gorgass a fost condamnat la moarte, pedeapsa fiind apoi comutată în detenție pe viață. În ianuarie 1958 a fost eliberat și a lucrat, colaborator științific, la o firmă farmaceutică.

Iată câteva date privind alți medici, care au executat aceleași sarcini: dr. Horst Schumann, fugit în 1951 în Africa, a fost extrădat Germaniei în 1966. Procesul lui a început în 1970. Doi ani mai târziu a fost eliberat, pentru „incapacitate de a ispăși o pedeapsă cu închisoarea”. Dr. Aquilin Ullrich a fost inculpat în 1967, pentru uciderea a 4 950 bolnavi mintali, dr. Heinrich Bunke - a 4 950 și dr. Klaus Endruweit - a 2 250 oameni. Toți trei au fost achitați. Dr. Kurt Borm, inculpat pentru uciderea a 6 652 bolnavi, a fost achitat în 1972.

Așa arăta o sală pentru „experiențe medicale” dintr-un lagăr german

Acțiunea „T-4” s-a oprit brusc în 1941. Se presupune că a provocat rezistență în rândul populației și al familiilor lovite, dar, probabil, în principal, a fost vorba despre eforturile de război și de pregătirea intensă a „soluției finale”, de exterminare a milioane de evrei. Arsenalul de execuție a fost transferat în lagărul de la Chelmo. După încheierea oficială a acțiunii „T-4”, în august 1941, i-a urmat așa-zisa „eutanasie sălbatică”. În locul gazării, se administrau supradoze de somnifere sau anestezice (morfină, luminal, trional etc.). La Eichberg au fost uciși 2 728 bolnavi. Aici a funcționat și o „secție specială pentru copii”, unde s-a practicat înfometarea lor, până la moarte, în două așa-numite „case ale foamei”. Numărul total al victimelor nu este cunoscut.

Doar 100 din 3 000

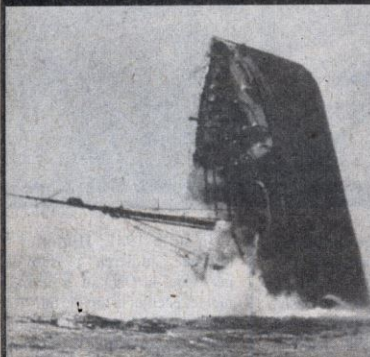
Rolul medicilor a fost considerabil și în lagărele de exterminare. Primul comandant al lagărului de la Treblinka a fost dr. Irmfried Eberl, care condusese două din centrele de gaze ale acțiunii „T-4”. La 23 iulie 1942 au început gazările, folosindu-se gaz de eşapament, la sosirea a 5 000 evrei din ghetoul de la Varșovia. Numărul total al celor uciși este apreciat la aproximativ un milion.

În iulie 1942, Himmler a ordonat „studierea” pe sute de persoane, la Dachau, a problemei rezistenței la hipotermie. Au urmat experiențe privind posibilitățile de combatere a unor boli infecțioase, ca: malaria și tifosul exantematic. În august 1943 au fost selecționați, la Auschwitz, copii născuți între 1926-1929, aduși de prof. dr. Ernst Robert Grawitz la Sachsenhausen, pentru experiențe privind hepatita. Ei au fost mai întâi infectați cu virusuri, prin injecții sau sonde duodenale. Unuia dintre copii i s-a făcut o injecție direct în ficat. Despre soarta de după război a dr. Dohmen, care a executat această operațiune, nu se știe decât că a publicat, și după 1945, lucrări științifice.

Experiențele făcute de dr. Mengele sunt cunoscute; el „studia” gemenii și pticii (3 000 perechi gemeni, din care 100 au supraviețuit). Ginecologul prof. dr. Carl Clauberg i-a propus în 1940 lui Himmler o metodă de sterilizare ieftină, fără operație: prin injectarea de soluție de formalină în trompe. Sosit la Auschwitz, în toamna lui 1942, și-a experimentat metoda, bineînțeles fără anestezie, pe 498 deținute, ale căror urlete s-au auzit în tot lagărul.

Timpu dispune de un mecanism propriu, nemilos. El face ca memoria, chiar și cea istorică, să devină fragilă. Dar trecutul tragic nu trebuie uitat. ■

În exclusivitate de la RIA-NOVOSTI

UN „CERNOBÎL MARIN” ÎN NORDUL EUROPEI?

VLADIMIR ZAGVOZKIN

Aliații occidentali au descoperit circa 270 000 tone iperită, lewisită, sarin, arsen și alte substanțe toxice, unele în butoaie, altele sub forma unor bombe și proiectile. În vederea scufundării în Atlantic, la mare adâncime, englezii și americanii au încărcat recipientele cu substanțe toxice în câteva nave capturate. Dar cum ele erau vechi, iar în zilele când se desfășura această operație a fost furtună pe mare, n-au mai ajuns până în largul oceanului. Din spusele unor martori oculari, reiese că unele butoaie începuseră să aibă scurgeri, așa încât destui prizonieri nemți care le manipulau s-au otrăvit. Șefii operațiunii au intrat în panică și nu le-a venit altceva mai bun în minte decât să scufunde navele cu încărcătura lor mortală în strămtorile Skagerrak și Kattegat, care leagă Marea Baltică și Marea Nordului.

Mina cu efect întârziat

Au fost sabotate circa 60 de nave. Dar în loc să li se deschidă prizele de apă, li s-au spart bordurile și fundurile prin care apa a năvălit neuniform, așa încât s-au dus la fund care cu prova în jos, care cu pupa, iar unele s-au răsturnat.

În U.R.S.S. s-a considerat un lux scufundarea unor nave și șlepurii care mai puteau fi încă folosite.

Toată această istorie a început în anii 1946-1947, dar finalul ei nu se întrevide nici astăzi.

Nu numai Marea Baltică și Marea Nordului, dar și litoralul dens populat al Europei Centrale și de Vest se pot transforma într-un „Cernobîl marin”, avertizează directorul Secției „Atlantic” al Institutului de Oceanologie al Academiei de Științe a Rusiei, Vadim Pak.

La sfârșitul celui de al doilea război mondial, țările coaliției antihitleriste au decis să distrugă rezervele de arme chimice pe care și le făcuseră fasciștii. Dar, după cum s-a dovedit abia relativ recent, planul nu a mai fost pus în aplicare.

Ca urmare, s-a hotărât ca 35 000 de tone de muniție chimică să fie aruncate în mare în vrac, la 70 de mile depărtare de Liepaja și în zona insulei Bornholm. Operațiunea s-a încheiat în decembrie 1947.

„Nu trebuie învinuiți părinții și bunicii pentru bomba cu efect întârziat din Marea Baltică – spune academicianul și viceamiralul Tenghiz Borisov. Ei s-au bazat pe nivelul de cunoștințe al acelor ani și au fost convinși că apa de mare descompune și diluează iperita și lewisita până nu mai rămâne nici urmă. Bine că încărcătura nu a trebuit să fie scufundată la adâncimi mici și într-un bazin semiînchis, cum este cel al Mării Baltice. Dar ce s-a făcut e bun făcut, iar acest «cadou» al trecutului ne aduce tot mai des aminte de el otrăvind apa, planctonul, peștele și urmând lanțul trofic, omul. Pe fundul Mării Baltice sunt 60 de «gropi de gunoi» și, deși sunt marcate pe hărțile de navigație, acolo se pescuiește”.

Emanatii în rafale

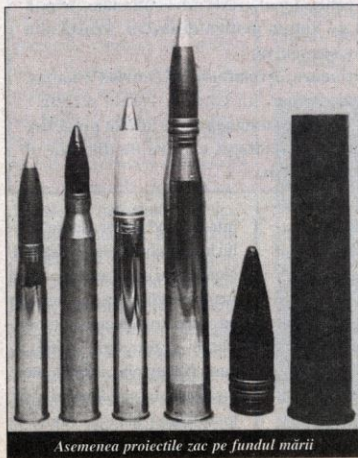
Principalul pericol – consideră Borisov – vine de la navele scufundate. Munițiile aruncate în vrac s-au cufundat în măr, s-au acoperit de depuneri, de o crustă formată din cochiliile moluștelor moarte și nu au contact direct cu biosfera marină. Corpurile navelor fiind obiecte mari se corodează lent,

dar când le va suna ceasul, emanațiile de substanțe toxice vor fi colosale. Având în vedere efectele cancerigene și mutagene foarte puternice ale acestor substanțe, pericolul unei catastrofe ecologice este extrem de mare.

Specialista engleză în probleme de genetică Charlotta Awerbah a stabilit că iperita, de exemplu, este unul dintre cei mai puternici mutageni. O cantitate infimă ajunsă în organism poate provoca mutații serioase.

Îngrijorarea în fața unei astfel de situații a făcut ca și Rusia să se conecteze la cercetarea acestei probleme. Încă din anul 1997, președintele țării a semnat o dispoziție prin care li se cere organizațiilor de resort să participe la eforturile internaționale care au ca scop lichidarea urmărilor scufundării armelor chimice.

„Până acum se considera că depozitul chimic din depresiunea Bornholm este cel mai puțin periculos din toate cimitirele de arme chimice de pe fundul Balticii – spune șeful recentei expediții ruse de cercetare științifică, a cincea la număr, doctor în științe fizico-matematice Vadim Pak. De aceeași părere sunt și specialiștii Comisiei Helsinki pentru problemele securității în Europa (HELKOM). După această expediție însă, mi-am schimbat părerea și consider că cel mai periculos este tocmai acest depozit. Am lucrat aici împreună cu cercetătorii de la Institutul de Cercetări Științifice Marine din Gdansk. La expediție au luat parte nava rusească «Profesor Stokman» și nava poloneză «Doctor Ljubetzkî», dotată cu un aparat englezesc de scufundare la mare adâncime «Ochiul mării». Coborându-l la adâncimea de 92 de metri, am depistat cinci barje foarte ruginite, cu lăzi conținând mu-

Asemenea proiectilele zac pe fundul mării

Feldmaresalul Alfred Jodl semnează capitularea

niții chimice depozitate chiar pe punți. În straturile de apă apropiate de fundul mării nu s-a constatat viață, iar în probele de sol s-a determinat un conținut foarte ridicat de arsen și lewisită.

Pe imaginea filmată s-a văzut că navele cu muniții sunt pe jumătate îngropate în mâl, dar nu sunt acoperite de el. Munițiile sunt ruginite, iar substanțele nocive și produsele lor de descompunere au pe unde ieși în mediul acvatic. În curând, poate în intervalul 2002-2007, se pot produce emanații în rafale.

Ce-i de făcut?

În opinia specialiștilor, înlăturarea pericolului este posibilă doar dacă se iau măsuri imediate. Dacă însă catastrofa va avea loc, lichidarea urmărilor ei nu va mai fi posibilă. Care să fie pașii concreți? Trebuie continuate – consideră doctor Vadim Pak – cercetările complexe în zonele în care s-au depozitat armele chimice, de-a lungul litoralelor Danemarcei, Suediei, Norvegiei, Letoniei și regiunii Kaliningrad, pentru a-i înarma pe specialiști cu datele pe baza cărora să elaboreze o tehnologie care să asigure securitatea depozitelor. Ținând seama de caracterul internațional al problemei, este nevoie de participarea tuturor țărilor din zona Mării Baltice și a Mării Nordului, dar mai ales a celor care au executat scufundarea în Marea Baltică și în strâmtoarele ei a munițiilor chimice, printre care Germania, Franța, S.U.A., Marea Britanie și Rusia. Problema se cuvine a fi analizată de urgență în cadrul O.N.U., al Consiliului European, Uniunii Europene și al N.A.T.O. Este o acțiune în care Programul N.A.T.O. „Parteneriat pentru Pace” ar putea deveni o realitate.

Să mai adăugăm faptul că nu numai centralele nucleare-electrice și uzinele chimice, ci și cimitirele de substanțe chimice de luptă de pe fundul Mării Baltice și al Mării Nordului pot deveni obiectul unor acte teroriste. Paza lor trebuie, așadar, întărită. ■

MOSSAD

Benyamin Netanyahu, cel mai tânăr prim-ministru al statului Israel, avea o dovedită experiență în domeniul serviciilor secrete și ar fi trebuit să știe cum funcționau acestea. Încă de la început, Netanyahu i-a uimit pe ofițerii experimentați, îndeletnicindu-se cu detaliile operaționale.

Situația a devenit alarmantă atunci când și soția lui Netanyahu, Sara, i-a chemat pe ofițerii superiori ai serviciului să-i răspundă la întrebări, susținând că urma exemplul lui Hillary Clinton, care era interesată de activitatea CIA. Sara a cerut să aibă acces la profilurile psihologice ale șefilor de stat pe care urma să-i primească sau să-i viziteze. A cerut în mod special detalii despre activitatea sexuală a lui Bill Clinton. De asemenea, a solicitat să se uite peste dosarele șefilor misiunilor care aveau să-i găzduiască în timpul vizitelor în străinătate, interesându-se de curățenia din bucătăriile acestora și de frecvența cu care erau schimbate așternuturile din apartamentele pentru oaspeți.

Danny Yatom fusese numit în fruntea Mossad de către Netanyahu. El își petrecea cel puțin o seară pe săptămână în compania primului ministru. Beau bere, mâncau alune și își aduceau aminte de vremea când Yatom îi fusese comandant lui Netanyahu în cadrul unei unități de comando. Yatom și Netanyahu păreau de nedespărțit, până când s-au produs două incidente jenante, care au lăsat între ei o prăpastie de netrecut. Unul a fost acțiunea eșuată de la Amman. Operațiunea – tentativă de asasinare a lui Khalid Meshal, liderul organizației Hamas – fusese ordonată de Netanyahu. Când atacul a dat greș, iar Mossad-ul a intrat în coliniatorul presei internaționale, primul ministru l-a învinuit pe Yatom pentru dezastru. Acesta și-a asumat criticile fără a se eschiva.

Să vedem în continuare, în relatarea lui Gordon Thomas, autorul cărții Mossad. Spionii lui Gideon. Istoria secretă a Mossad-ului – a cărei versiune românească se află în pregătire la Editura Allfa – cum a luat sfârșit cariera de director al Mossad-ului a lui Danny Yatom.

Danny Yatom

La foarte scurt timp, a survenit un incident și mai jenant. În octombrie 1997, s-a descoperit că un ofițer superior al Mossad, Yehuda Gil, inventase, de 20 de ani, rapoarte secrete de la un „agent” inexistent din Damasc. Gil îl plătise cu sume substanțiale pe care de fapt le băga în buzunar. Escrocheria a ieșit la

ieveală abia atunci când un analist Mossad, care studia cele mai recente rapoarte ale „agentului”, conform cărora Siria avea de gând să atace Israelul, a devenit suspicios. Gil a fost adus în fața lui Yatom și a mărturisit totul.

Într-o scurtă întrevedere cu primul ministru în biroul acestuia, Yatom a fost chestionat

într-un mod brutal asupra felului în care conducea Mossad-ul. Netanyahu ocoli amănuntul că fraudă lui Gil fusese comisă sub nasul a patru directori anteriori. Yatom ar fi trebuit să știe, ți-pase Netanyahu. Amănuntele picante au fost aflate de ziaristi, lucru care-l făcu pe Yatom să se simtă și mai prost.

Costume italienești și pantofi de comandă

La 51 de ani, Danny Yatom era neobosit și neîndurător, avea ceva din avântul unui bătaș de stradă. Aceste trăsături au ieșit la iveală în răspunsul său la descoperirea, în ianuarie 1997, de către CIA, a lui Mega (*Magazin istoric*, nr. 2/2002). Yatom spusese Comitetului șefilor serviciilor secrete, care trebuia să pregătească un răspuns oficial în cazul în care operațiunea eșua, că nu aveau decât să se asigure că puternicul lobby evreiesc din Statele Unite stopa cererile organizațiilor arabe ca FBI-ul să-l trateze pe Mega la fel de dur ca pe oricare alt spion străin. Nici unul dintre invitații evrei care au luat cina la Casa Albă – staruri de la Hollywood, avocați, ziariști – nu a pierdut vreo ocazie să-l avertizeze pe președinte de urmările negative ale unei prost concepute vânzătorii de capete. Într-un mandat deja mânjit de un scandal, aceasta l-ar fi distrus definitiv pe Clinton. Șase luni mai târziu, la 4 iulie 1997, de ziua independenței Statelor Unite, Yatom afla că FBI-ul renunțase să-l mai caute pe Mega.

După eșecul de pe străzile Amman-ului și scandalul agentului care n-a existat vreodată, Danny Yatom hotărâse să pună la punct o operațiune care să-i restabilească autoritatea.

Planificarea ei începuse la 16 ianuarie, când un informator arab din sudul Libanului s-a întâlnit cu ofițerul care îl dirija

și i-a spus că un anume Abdullah Zein se dusese la Beirut ca să-i întâlnească pe liderii Hezbollah din oraș. Zein a plecat apoi spre sud ca să-și viziteze părinții, în orașelul Ruman. Nu-i mai văzuse de un an de zile. Le-a arătat rudelor poze cu tânăra sa soție italiancă și cu apartamentul lor din Berna.

Alte informații arătau că Zein părăsise Libanul ca să strângă fonduri pentru Hezbollah printre șiiții din Europa. Cu un an în urmă, primiseră informații cum că Zein ar fi operat la Paris, Madrid și Berlin. Însă de fiecare dată când Yatom trimitea pe cineva să verifice, nu găsea nici o urmă a bărbatului de 30 de ani, slab, căruia îi plăceau costumele italienești elegante și pantofii de comandă.

Yatom transferă la Berna un *katsa* de la Bruxelles, unde Mossad-ul își mutase de curând, de la Paris, centrul de control pentru agenții care activau în Europa. Acesta își petrecu două zile la Berna căutându-l fără succes pe Zein. A hotărât să-și extindă cer-

cetările spre Liebefeld, un oraș de navetiști.

În Liebefeld, *katsa* s-a plimbat pe străzi, uitându-se după oricine ar fi putut fi originar din Orientul Mijlociu. A căutat în cartea de telefon numele lui Zein. A sunat la agențiile imobiliare să afle dacă arabil închiriasse sau vânduse vreo proprietate. A dat telefon la spitalele și clinicile din zonă să vadă dacă aveau vreun pacient cu acest nume. De fiecare dată se prezentase drept rudă. Cum tot nu descoperise ceva, s-a hotărât să mai parcurgă o dată orașul, de această dată cu mașina.

Armele veneau de la Bruxelles

Conducea de ceva timp pe străzi, când a zărit un bărbat cu pielea măslinie, înfofolit să nu-l pătrundă frigul nopții, la volanul unui Volvo. Deși l-a zărit doar o clipă, agentul *katsa* era convins că șoferul era Zein. Până când a găsit o intersecție ca să întoarcă mașina, Volvo-ul dispăruse: Seara

Primul ministru israelian și președintele american

Carla del Ponte

următoare, agentul era în același loc. Nu a trecut mult și mașina a apărut. După 2 km, a parcat Volvo-ul în fața unui bloc. Șoferul s-a dat jos și a intrat în clădire, la numărul 27 Wabersackerstrasse. Agentul era sigur acum că bărbatul era Abdullah Zein.

Danny Yatom a trimis la Liebfeld un specialist în comunicații care să examineze cutia de racord telefonic a blocului. Specialistul s-a întors la Tel Aviv cu un set de fotografii ale acesteia. Pozele au fost analizate la departamentul de cercetare, unde s-au făcut unele modificări la dispozitivele deja pregătite. Unul dintre acestea era capabil să monitorizeze toate telefoanele date și primite de Zein. Avea să fie conectat la un robot care putea să înregistreze câteva ore de convorbiri telefonice. Banda putea fi ștersă electronic, printr-un

semnal dinaintea stabilizării transmise dintr-o ascunzătoare, unde înregistrările urma să fie transmise și trimise prin fax la Tel Aviv.

Până în prima săptămână a lunii februarie 1998, toate aspectele tehnice ale planului erau puse la punct. Yatom a trecut la cea mai importantă parte a operațiunii: alegerea echipei care să acționeze. Operațiunea avea două faze. În prima trebuia să adune suficiente dovezi care să

arate că Zein continua să fie un personaj cheie al activităților Hezbollah. În cea de-a doua trebuia să-l omoare.

Până la mijlocul lui februarie 1998, totul era gata.

În acea zi de luni, 16 februarie, puțin după 6.30, Peugeot-ul lui Yatom intra în parcare subterană a sediului Mossad din Tel Aviv. Șeful Mossad a luat liftul până la etajul patru. Într-o sală de conferințe îl așteptau doi bărbați și două femei. În Elveția urma să treacă drept cupluri. Aveau în jur de 30 de ani, erau bronzati și arătau nemaipomenit. Ultimele două zile și le petrecuseră în munții din nordul Israelului, unde își exersaseră talentele de schiori.

Bărbații se dădeau drept agenți la bursă, care veniseră în vacanță cu prietenele. Pentru că nu puteau să stea departe de activitățile bursiere, unul

dintre ei venise cu laptop-ul. Computerul trebuia să facă legătura între robotul care urma să fie instalat la subsolul blocului și ascunzătoarea lor. O pereche avea să supravegheze non-stop robotul. Ceilalți doi erau membri ai unității *kidon*. Treaba lor era să găsească cel mai eficient mod de a-l lichida pe Zein. Intrau neînarmați în Elveția; armele le erau furnizate ulterior, de la sediul din Bruxelles.

Pe masa de conferințe se aflau dispozitivul de ascultare și robotul. Yatom le examină și spuse că erau de departe cele mai sofisticate instrumente pe care le văzuse vreodată. Expunerea sa fu scurtă. Apoi îi întrebă pe fiecare ce nume își aleseseră din lista dată. Bărbații optaseră pentru Solly Goldberg și Matti Finkelstein; femeile erau Leah Cohen și Rachel Jacobson. Pentru că plecau din Tel Aviv cu o cursă El Al, aveau să folosească pașapoarte israeliene. Își luau numele false abia în Elveția, unde primeau și pașapoartele respective.

Nici unul nu avea de unde să știe cum era să lucrezi, sub acoperire în Elveția. Probabil din această cauză, potrivit ziarului britanic *Sunday Times*, Yatom și-a încheiat expunerea reamintindu-le că elvețienii care locuiau în zona germană a cantoanelor, unde era situat Liebfeld, obișnuiau să „sune la poliție dacă vedeau ceva dubios”.

Marti s-au îmbarcat pentru zborul El Al 347. S-au prezentat la aeroportul Ben-Gurion,

după cum ceruse compania aeriană, cu două ore înainte de decolare. S-au alăturat celorlalți pasageri, majoritatea elvețieni sau israelieni, care treceau prin controalele de securitate. La ora 9.00, cele două cupluri stăteau pe scaunele de la clasa I, bând șampanie și făcându-și planuri de vacanță.

Pe aeroportul Kloten din Zürich îi aștepta un *katsa* de la secțiunea din Bruxelles, cu un microbuz. Acesta își asumase rolul de ghid și adoptase numele de Ephraim Rubenstein.

Fals atac de cord

S-au instalat într-o ascunzătoare din Liebfeld: Cele două femei au pregătit cina, apoi s-au așezat cu toții la televizor. Seara, doi *sayanîmi* le-au adus două mașini închiriate în Zürich. S-au întors cu microbuzul. Duminică 20 februarie, pe la ora 1.00, echipa a părăsit ascunzătoarea, fiecare pereche în câte o mașină. Rubenstein era în prima. Odată ajunși pe Wabersackerstrasse, au parcat mașinile aproape în fața imobilului. În apartamentul lui Zein nu era aprinsă nici o lumină. Solly Goldberg, Rachel Jacobson și Ephraim Rubenstein au mers repede spre ușa de sticlă a clădirii. Rubenstein ducea un sul de plastic, Goldberg laptop-ul, iar Jacobson o sacoșă cu dispozitivele de ascultare. Între timp, Leah Cohen și Matti Finkelstein intraseră, plini de entuziasm, în

rolul de agenți de filaj, giugiulindu-se.

Peste drum o bătrână care suferea de insomnie se uita pe geam. Un bărbat – Rubenstein – lipsea o folie de plastic pe ușa de sticlă pentru ca nimeni să nu vadă ce se întâmpla înăuntru. Dincolo de folie, bătrâna putea totuși să distingă alte două siluete. Afară, într-o mașină staționată, era alt cuplu. Așa cum îi avertizase Danny Yatoum, femeia a sunat la poliție.

Puțin după ora 2.00, un echipaj a ajuns la fața locului, unde i-a găsit pe Cohen și pe Finkelstein îmbrățișându-se. Li s-a cerut să rămână în mașină. Între timp, au sosit și întăriri. Trio-ul din scara blocului a fost rugat să explice ce căuta acolo. Goldberg și Jacobson au spus că se duceau în vizită la niște prieteni și că încurcaseră clădirile, iar Rubenstein insistă că el dădea jos plasticul, nicidecum că-l pune.

Goldberg și Jacobson au cerut voie să meargă la mașină să verifice adresa prietenilor. Nu i-a însoțit nici un polițist.

Rubenstein a căzut la pământ, prefăcându-se că are un atac de cord. Toți poliștii s-au repezit să-l ajute și au chemat o ambulanță. Cele două mașini cu agenții Mossad au plecat nestingerite, în viteză, pierzându-se în frigul nop-

ții. Mai târziu s-au oprit și una dintre perechi a trecut în cealaltă mașină. În zorii zilei, cei patru treceau granița cu Franța.

Între timp, Rubenstein era dus la spital. Doctorii au constatat că nu suferise nici un atac de cord. A fost reținut de poliție.

Carla del Ponte nu cedează

La 4.30 ora Tel Avivului, Yatoum a fost trezit din somn de ofițerul de serviciu de la sediul Mossad, care i-a relatat ce se întâmplase. Fără să-și mai cheme șoferul, Yatoum s-a dus la birou.

După fiasco-ul de la Amman, fusese întocmit un plan pentru astfel de cazuri. Mai întâi Yatoum trebuia să-l sune pe ofițerul de serviciu de la Ministerul de Externe. Ofițerul i-a dat telefon directorului de cabinet al primului ministru, care l-a informat pe Benjamin Netanyahu. Acesta a luat legătura cu ambasadorul Israelului la Comunitatea Europeană din

Sara Netanyahu, la o acțiune de binefacere

Bruxelles, Efraim Halevy. Diplomatul, de origine britanică, fusese timp de 30 de ani ofițerul superior al Mossad însărcinat cu menținerea relațiilor cu serviciile secrete ale țărilor care aveau legături diplomatice cu Israelul. Mai jucase și un rol important în reluarea relațiilor cu Iordania, după operațiunea eșuată de la Amman.

„Repară chestia asta și o să fii prietenul meu pe viață”, i-ar fi spus Netanyahu lui Halevy.

Ambasadorul și-a consultat agenda. L-a sunat pe Jacob Kellerberger, un funcționar superior din cadrul Ministerului elvețian de Externe. Halevy i-a spus că avusese loc un „incident regretabil” în care era implicat Mossad-ul. Cât de „regretabil”? – a întrebat Kellerberger. „Extrem de regretabil”, a răspuns Halevy. Părea de la sine înțeles că cei doi căzuseră de acord. Sau cel puțin așa a crezut Halevy. Kellerberger însă i-a dat telefon procurorului federal al Elveției, Carla del Ponte.

Cu buza de jos puțin ieșită în afară și ochelarii cu rame de metal care semănau cu cei purtați de Danny Yatom, del Ponte era în sistemul juridic al Elveției un personaj la fel de temut cum fusese cândva Yatom pentru comunitatea serviciilor secrete din Israel. Încă de la prima întrebare poziția ei a fost clară: de ce poliția din Liebfeld nu-i arestase pe toți agenții Mossad? Kellerberger nu știa. Următoarea întrebare abordă un subiect cu care del Ponte era foarte familiarizată: era posibil ca agenții Mossad să fi avut o legătură cu Teheranul? După războiul din Golf, Israelul afirmase în repetate rânduri că mai multe companii elvețiene furnizau Iranului tehnologie pentru crearea de rachete. Sau putea fi operațiunea legată în vreun fel de cealaltă preocupare a Israelului care devenise cunoscută ca „scandalul aurului evreiesc”? Băncile elvețiene băgaseră în buzunar sume mari de bani, depozitate în conturi înainte de al doilea război mon-

dial de evreii nemți, omorâți ulterior de naziști.

În week-end Carla del Ponte continuă cu întrebările, în timp ce Halevy făcea tot ce-i stătea în putință să nu se afle de cele întâmplate.

Nu luase în considerare atacurile stărnite în Israel la adresa lui Danny Yatom. Pe măsură ce detalii ale incidentului ieșeau la iveală, moralul în cadrul Mossad scădea și mai mult. De data aceasta, Yatom nu-l mai putea învinui pe Netanyahu pentru cele întâmplate la Liebfeld. Primul ministru nu știuse nimic de operațiune. Yatom nu mai avea nici o scăpare.

Timp de încă trei zile, Efraim Halevy a continuat să se târguiească cu Kellerberger. Însă Carla del Ponte nici nu vroia să audă. Miercuri 25 februarie, aceasta convocă o conferință de presă în cadrul căreia acuză Mossad-ul: „Ceea ce s-a întâmplat este inacceptabil și jenant pentru țările prietene.”

În câteva ore, Danny Yatom și-a dat demisia. ■

Monografia **Armata română în războiul de independență**, redactată de un colectiv de specialiști de la Muzeul Militar Național (C.Scafeș, H.Șerbănescu, C.Andonie, I.Scafeș), continuă seria inițiată prin apariția în 1996 a volumului **Armata română. 1941-1945**.

În noua carte, autorii prezintă participarea armatei române la războiul pentru independență. Elementele de nouitate ale noii cărți – de factură enciclopedică, tipărită la Editura „SIGMA” din București, are 450 pagini de text, 250 de ilustrații și 16 planșe color – privesc atât operațiunile militare și comportarea trupelor române pe câmpul de luptă (partea I), cât și prezentarea organizării, înzestrării, echipării și instruirii corpurilor de trupă (partea a II-a). Partea a III-a cuprinde anexele la lucrare: liste cu miniștrii de război, cu comandanții tuturor unităților militare românești angajate în luptă, cu structura organizatorică a armatei române, cu militari români și străini decorați cu „Steaua României”, precum și militarii români decorați cu cele mai înalte ordine rusești.

Reverberații

ȚĂRÂNCUȚA...

În *Magazin istoric*, nr. 7/2001, la rubrica *Dialog cu cititorii*, este prezentată prima carte poștală ilustrată tipărită în țara noastră: o țărâncuță tânără, alături de pavilionul „Expoziției Cooperatorilor” (București, 1894). Semnată de graficianul Constantin Jiquidi, ilustrata a fost considerată un desen după natură.

Descoperirea unor fotolitografii, realizate după 1898, cu imaginea aceleiași țărâncuțe, i-a surprins pe cercetătorii cartofilii. Constantin Jiquidi și editorii fotolitografiilor avuseseră ca model fotografia unei ... țărâncuțe adevărate. Era tot ce se știa.

În articolul *Caragiale la Berlin: exil voluntar sau „misiune sub acoperire?”* (*Magazin istoric*, nr. 1/2002, p. 14) este publicată o fotografie cu aceeași „doamnă țărâncuță”, cu prea puține deosebiri față de toate celelalte imagini ale ei, dar a cărei identitate este cunoscută: Alexandrina Burelly, soția lui Caragiale.

Valeriu AVRAMESCU, Constanța

...FOTOMODEL

Împărtășim și noi afirmația colegului nostru într-ale cartofiliei, domnul Valeriu Avramescu, că tânăra în costum național a cărei imagine a fost reprodusă în cartea poștală ilustrată este domnișoara Alexandrina Burelly, una dintre fiicele arhitectului Gaetano Burelly, ulterior doamna Caragiale.

Pregătind exponatul pentru expoziția de filatelie și cartofilie de la Ploiești (30 ianuarie-15 februarie 2002), dedicată aniversării lui Caragiale, precum și comunicarea, însoțită de documente, pentru Cercul de studii colecționistice, am luat, printre altele, lectura monografiei lui Șerban Cioculescu *Viața lui I. L. Caragiale*, ediția din 1940.

Printre imaginile reproduse în lucrare se află și o carte poștală ilustrată din seria „Port național român” (foto stânga), expediată de dramaturg în 1907, în textul explicativ specificându-se că „țărâncuța” este soția lui Caragiale, când era domnișoară.

Ilustratorul, pictorul și graficianul Constantin Jiquidi, a folosit probabil ca model pentru ilustrata din 1894 un clișeu fotografic anterior căsătoriei (1889), când domnișoara Burelly (născută în 1865) avea ceva mai puțini ani decât în 1894...

„Țărâncuțele” sunt identice (costumație, fizionomie, decor), în afara faptului că aceea din 1894 ține în mâini un mănunchi de spice (specific manifestării), iar aceea din ilustrata lui Caragiale o floare, prezentă și pe o altă carte poștală, realizare anterioară a editurii Stengel & Co., din Dresda.

Este posibil ca și alte ilustrate din seria „Port național român” (foto dreapta) să aibă ca model (cu o costumație specifică) pe domnișoara Burelly, viitoarea doamnă Caragiale...

Prof. Corneliu BEDA, vicepreședinte al Carto-Clubului Român

REGINA CRISTINA.

Regina Cristina a Suediei, fiica regelui Gustav II Adolf și a Mariei Eleonora, principesă de Brandenburg, a fost o personalitate de excepție. La moartea tatălui său, în 1632, Cristina avea doar șase ani. În primii ani ai regatei a fost lăsată în grija mamei. Curând însă, consilierii regali și-au dat seama că o persoană cu probleme majore de sănătate mintală, precum Maria Eleonora, nu va putea fi un bun îndrumător pentru viitoarea regină, așa că i-au retras custodia. Precoce, superior dotată intelectual și cu o voință de fier, tână prințesă a fost educată pentru a fi conducătorul unei țări în plină ascensiune pe plan politic și militar.

Cristina i-a uimit pe contemporani atât prin pasiunea cu care se adâncea în studii erudite, cât și prin precizia cu care mânua armele de foc. Nu rareori ea a intervenit în viața politică europeană, șocând cancelariile străine prin decizii imprevizibile. În timpul domniei sale (1632-1654), curtea din Stockholm devenise un loc unde se întâlneau literați, filosofi, savanți, unde aveau loc spectacole fastuoase de balet și unde puteau fi ascultați cântăreți ai companiilor italiene de operă.

MĂDĂLINA NICOLAU

Fire complexă, misterioasă, orgolioasă, de o independență frizând, uneori, nefirescul, regina Cristina a stârnit admirații dar și dezaprobări violente, critici pline de dispreț și de ură. Atacurile împotriva-i s-au înmulțit mai cu seamă după abdicarea de la tron, părăsirea Suediei și trecerea la catolicism. În atari împrejurări nu e de mirare că încă din timpul vieții, și apoi după moartea ei (1689), a apărut o adevărată inflație de materiale despre regina Cristina a Suediei.

Resentimente față de căsătorie

La Stockholm, la curtea Franței sau în Italia, străinii care încercau să sintetizeze ce era mai frapant în înfățișarea ei vorbeau despre aspectul și comportamentul „ce te fac să

juri că este Marte”, „că vocea și gesturile îi sunt într-un totu bărbătesc”, că „felul de a merge, trăsăturile și întreaga înfățișare au ceva masculin”, „mișcările ei fiind energice și bruște”. Nu se împodobeau, mânca frugal, practica cu multă îndemănare sporturi bărbătești și avea un neascuns dispreț pentru înțelepturile tipice feminine, pentru ce le plăcea femeilor să facă sau să vorbească. Pe reprezentantele sexului slab le trata cu superioritate, disprețuindu-le pentru că se mulțumeau să stea în umbra bărbaților, li se subordonau din instinct și acceptau, supuse, să fie excluse de la „singurele activități umane cu adevărat nobile: politica, știința, arta”.

Relația suveranei cu doamele de companie îi uimea pe contemporani. Nu le adresa cuvântul decât în ocazii excepționale și le abandona în

vreun colț de încăpere, ducându-se să converseze cu bărbații „pe teme serioase”. Ea privea Legea salică, ce excludea femeile de la succesiune, drept un lucru înțelept.

Nu agreea nici ideea subordonării față de un bărbat, astfel că, deși era conștientă că avea datoria față de țară de a lăsa moștenitori, a tergiversat la nesfârșit luarea deciziei de a se căsători. Nu dorea cu nici un preț să fie „ogorul pe care un bărbat să are”. Mai mult decât atât, nutrea o aversiune față de ideea sarcinii și a nașterii. Există numeroase mărturii în acest sens. Când a întâlnit-o pe frumoasa Doamnă Thianges i-a propus să-și părăsească soțul și să meargă cu ea la Roma, pentru că „nici cel mai bun bărbat din lume nu are o valoare cât de mică”. Pe alte tinere le sfătuia de-a drep-tul să nu se căsătorească,

DOI BĂRBAȚI ȘI O FEMEIE

Dragostea reginei pentru Karl Gustav a durat câțiva ani

Contele Magnus Gabriel de la Gardie va ajunge cancelar după abdicarea Cristinei

Doamna de companie favorită: Ebba Sparre

exprimându-se în cuvinte disprețuitoare la adresa acestei instituții. Sarcina o găsea respingătoare. Se povestește că la Roma avea în compania ei câteva tinere deosebit de frumoase. După ce ele s-au căsătorit și au rămas însărcinate, a refuzat să le mai vadă. Dacă totuși nu se putea descurca fără serviciile vreuneia din ele, Cristina comanda: „Trimiteți-o pe vaca aia“. Cu același cinism avertiza la răstimpuri pe câte o tânără căsătorită: „Se pare că în curând te vei transforma într-o vacă; te rog să nu vii să mă vezi în acea stare“.

Atrasă de frumusețe

Cu toate acestea, regina a fost mereu în admirația femeilor frumoase, întâlnite întâmplător sau făcând parte din suita sa. După părăsirea Suediei, îi va scrie scrisori

disperate și înflăcărâte Ebbei Sparre, doamna ei de companie favorită. Trufașa, recea, dura regină va tânji după compania preafrumoasei Ebba și o va conjura să vină, chiar și pentru scurt timp, să se vadă la Hamburg. O asigura de afecțiunea ei care va dura până când moartea le va despărți. Într-o primă scrisoare, din 1655, Cristina îi declară Ebbei: „Ce completă ar fi fericirea mea de aici dacă aș putea să împart totul cu dumneavoastră“. După un an o încearcă aceeași neîmplinire: „Sunt condamnată pentru totdeauna să vă iubesc și să vă ador fără ca să mai pot să vă întâlnesc vreodată“.

Fără excepție toate scrisorile reginei se încheie cu speranța că nu va fi uitată și că „o prietenie care a supraviețuit trei ani de despărțire nu poate părea falsă în ochii dumneavoastră“. Din epistole reiese clar că dragostea Cristinei pentru frumoasa ei prietenă nu era un

sentiment trecător, ci o pasiune durabilă și sinceră. Dacă vrem să înțelegem exact mesajul acestor scrisori, atunci trebuie să încercăm să ne transpunem în atmosfera caracteristică secolului XVII, saturată de artificialitatea și afectarea în care se trăia și se scria în saloanele literare și la curțile nobililor.

Iată deci cum cazul reginei Cristina este mult mai complex decât ar putea părea la o privire superficială și orice generalizare pripită ne-ar putea induce în eroare. În ciuda ororii ei față de căsătorie și de relațiile sexuale, Cristina s-a simțit atrasă de bărbații frumoși, bine făcuți, cu aleasă conversație. Iar dragostea de tinerețe pentru vărul său Karl Gustav, privit de ea ca și de întreaga curte drept viitorul soț, a durat câțiva ani buni. S-au păstrat doar scrisorile din anii 1643 și 1644, scrise când avea 17, respectiv 18 ani. În fraze alese, pline de arabescuri

stilistice (specifice epocii), ea îl asigură că oricât de mare ar fi distanța dintre ei, ea nu-l va putea uita niciodată (mai 1643).

În altă epistolă îi cere lui Karl Gustav să fie precaut, să scrie codificat și fără a-i menționa numele, scrisorile să fie adresate „Domnișoarei Marie”, adică Mariei Euphrosine, sora lui Karl. Nu lipsesc din paginile rămase nici îndemnurile ca el să prelungească această prietenie și să mai aștepte câțiva ani cu cererea în căsătorie până când ea va fi încoronată ca regină și el va obține mai multă autoritate și experiență militară. Pentru că, adaugă Cristina, „niciodată nu poți spune că aștepti prea mult ceva atât de valoros”, iar în ceea ce o privește, oricât va trebui să-l aștepte, pentru ea nu va fi prea mult. Fidelitatea ei e totală și doar moartea i-ar putea pune capăt. În iulie 1644, Cristina îi scrie: „Deoarece nu am nici un fel de dubii asupra voastră, din contră, sunt sigură de fidelitatea voastră, vă asigur că, oricât de mult timp nu vom vedea și oricâte greutateți aș avea de înfruntat, nimic nu mă va despartă de dumneavoastră”.

Karl Gustav, cel respectat

Pentru vârsta emitentei ca și pentru epoca respectivă, tonul inflammat, declamator este absolut normal și, dincolo de conveniențe, pare că întrezărim o veritabilă încălcare emoțională. Dar, lovitură de grație! Această dragoste, nu se știe exact din ce motive, se sfârșește brusc. Tânărul întors acasă de pe câmpul de luptă află că ea, Cristina, s-a răzgândit și nu-l mai iubește. Pentru Karl Gustav a fost o lovitură dură care i-a schimbat

Greta Garbo în rolul reginei

viața: a devenit, cu timpul, un asiduu băutor și tatăl a numeroși copii, născuți din aventuri trecătoare.

Deși l-a respins, Cristina a continuat să-i păstreze un mare respect lui Karl Gustav și, ca o dovadă de netăgăduit a prețurii sale, l-a propus drept succesorul ei la tron. Dar situația în care se afla Karl Gustav era de-a dreptul delicată: i se oferea un tron, însă regina îi refuza mâna. Cristina a trebuit să desfășoare o abilă și susținută diplomatie ca să înfrângă, pe rând, opoziția Consiliului regatului, a diverselor facțiuni parlamentare și să-și impună în cele din urmă voința. La început a promis că se va căsători și astfel a obținut aprobarea Dietei pentru numirea lui Karl Gustav în funcția de comandant suprem al armatei suedeze din Germania.

În cursul unei întrevederi însă, regina i-a mărturisit lui Karl Gustav că a fost o simplă manevră pentru numirea lui în fruntea armatei și l-a făcut să promită că va juca, pentru o

vreme, rolul de viitor soț. Acesta a fost doar începutul acțiunilor declanșate de Cristina pentru a-și pune în aplicare planul de a abdica în favoarea lui Karl Gustav. Până la un anumit punct, Karl Gustav a fost tratat ca un simplu pion. Apropiații reginei notează, nedumeriți, cum acest bărbat, cărui îi plăceau femeile, se simțea deconcertat, nesigur, cuprins de anxietate în preajma reginei. Într-un raport scrisoare către Mazarin, Chanut, ambasadorul Franței la Stockholm, un intim al Cristinei și cel care a lăsat prețioase documente privind viața reginei, nota: „Eminenta Voastră nu-și poate imagina cât de supus este ducele [Karl Gustav – n. n.] în prezența reginei”.

Desigur, pentru mulți contemporani care l-au văzut în această postură, prestația deosebită a lui Karl Gustav, când a devenit rege sub numele de Karol X Gustav (1654-1660), a fost o surpriză. El a demonstrat calități excepționale de conducător, curaj, putere de decizie, o voință de fier. La moartea lui, Suedia își mărisse teritoriul și obținuse victorii pe toate câmpurile de luptă.

Sfâșiată de gânduri

Cu totul altfel s-au desfășurat relațiile dintre regina Cristina și contele Magnus Gabriel de la Gardie, un perfect cavalier european, bine făcut, chipeș, educat în spiritul etichetei de la curtea franceză. El a fost imediat remarcat de regina Cristina, care tocmai se distanțase de Karl Gustav. Urmează o rapidă ascensiune, ca urmare a favorurilor acordate de regină: colonel al găzii reginei, ambasador plenipotențiar în

Franța (la întoarcerea în țară regina i-a plătit toate datoriile, fără să i le verifice), consilier național, consilier de război, administrator al unui district din sud-estul țării, mareșal al regatului, președintele consiliului juridic, guvernatorul trezoreriei.

Aceste funcții au făcut curând din Magnus Gabriel de la Gardie unul dintre cei mai bogați oameni ai Suediei. Între timp se căsătorise, cu consimțământul reginei, cu vara acesteia, contesa palatină Marie Euphrosina, sora lui Karl Gustav, căreia, conform propriei mărturisiri, „îi fusese devotat de la 18 ani”. Era greu, pentru Magnus Gabriel cum scrie Chanut în detaliile-i rapoarte către Mazarin, să țină o dreaptă măsură „între îndatoririle sale. În inima sa era îndrăgostit de prințesa Marie, iar regina îl iubea cu pasiune”. Trebuie să-i dăm crezare lui Chanut, el fiind cel mai apropiat prieten atât al reginei, cât și al lui Magnus și aflându-se în foarte bune relații și cu Karl Gustav. Acesta chiar i se plângea că de la Gardie urzește fel de fel de intrigi pentru a-l împiedica să se căsătorească cu Cristina. La rândul său, de la Gardie, care avea o căsnicie fericită, îi dorea același lucru cumnatului său, sfătuindu-l chiar cum să se poarte în fața ezitărilor reginei.

Tot Chanut sesizează tensiunea interioară și sentimentele contradicții care o stăpâneau pe Cristina. În iunie 1646, ambasadorul Franței menționează că regina îl iubea pe Magnus cu pasiune, dar în spiritul moralei puritane și, în același timp, era conștientă de faptul că trebuia să-și găsească un soț și să aibă copii.

Concluzia lui este că „oricare ar fi înclinațiile ei, niciodată nu va renunța să facă ceea ce este corect”. Când lucrurile ajung într-un punct critic, Chanut o sfătuiește pe regină să-i acorde mai multă atenție lui Karl Gustav și să nu-și arate atât de clar, în public, sentimentele pentru de la Gardie. Continuând să țină sub lupa observației atitudinea Cristinei, Chanut scrie: „Dacă ar fi să mă aventurez și să spun că-i pot citi gândurile, aș putea spune că regina este încântată de faptul că, în ciuda puter-nicelor sale sentimente, nu a făcut niciodată nimic ce i-ar putea trezi remușcări, nu a scăpat niciodată cărma din mână”. În octombrie 1650, cel puțin dintr-un punct de vedere, incertitudinile par a fi total depășite: regina nu se va subordona niciodată uhiu soț.

Favoritul în dizgrație

După această dată, când Cristina începe să se înconjoare tot mai mult de invitații ei, gălăgioși, frivolii liber-cugetători, relațiile cu de la Gardie, care nu-i agreea deloc, se tensionează. Simțind nevoia unei clarificări, contele, căzut în dizgrație, îi cere Cristinei o audiență. Răspunsul, din decembrie 1653, este necru-

țător, cinic, autoritar, fără drept de apel. „Să nu vă imaginați că lacrimile și supunerea mă vor face să simt cea mai mică simpatie pentru dumneavoastră [...] Dacă eu aș avea capacitatea de a regreta, atunci aș regreta că am oferit prietenia mea unui suflet așa slab ca al dumneavoastră [...] Trebuie să vă fac să înțelegeți faptul că greșeala pe care ați făcut-o față de mine vă face nedemn de respectul meu. Acesta este singurul lucru pe care încă îl mai pot face pentru dumneavoastră”. Fără a se consulta cu nimeni, Cristina îl demite din funcții, iar mai târziu Magnus de la Gardie își va pierde și titlurile și proprietățile.

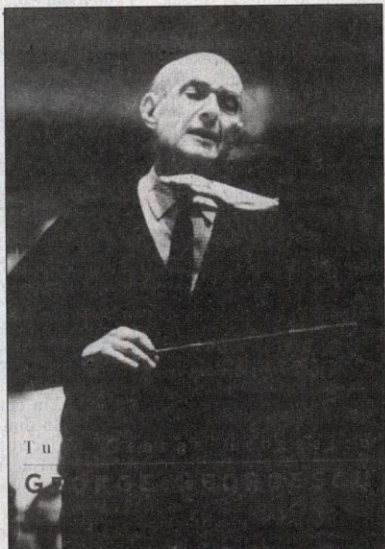
Zvonurile, bârfele care au stat la baza acestui conflict sunt simple pretexte, exploatate la maximum de regină, pentru a-l umili și deposeda de bunuri pe fostul favorit.

Pasiunea platonicească pentru Ebba Spare, ca și iubirea, pe care nu o dorea concretizată în relații fizice, pentru Magnus de la Gardie, veghea necurmată de a-ține totul sub control, de a face numai ce trebuie, au împins-o către o gravă criză nervoasă. În ciuda asigurărilor că ea gestionează dreptatea, în mod egal, pentru toți, primul nedreptățit a fost tocmai cel copleșit până nu demult de favoriți. Paradoxal, dar între ei doi, tocmai

Magnus, acuzat de slăbiciune de caracter, a dat dovadă de fermitate și loialitate. Ajuns cancelar, după abdicarea și plecarea Cristinei din Suedia, când situația ei financiară era precară, de la Gardie a luat măsurile necesare pentru a o proteja. ■

Eveniment

PE VALURILE DUNĂRII

„Pe când era încarcerat în terifica închisoare din Aiud, tatăl meu [Iancu Oroveanu] încerca să ne trimită vești de câte ori se elibera cineva pe care putea să conteze. Așa a venit la mine Radu Gyr (de care nu auzisem decât din reputația lui de poet). Acesta mi-a transmis rugămintea fierbinte a tatii – eu fiind singura persoană în care avea deplină încredere – de a nu-l lăsa acolo nici viu, nici mort!

Atunci mi-am făcut mie însămi jurământul de a-i îndeplini dorința și de a aduce alinare suferinței lui permanente. Dar cum nu se putea face dreptate pentru că eram sub comuniști, am împlinit acest jurământ abia după moartea lui [...]

Făcusem nouă zile în șir rugăciuni la biserică, la ieslea lui Iisus, îngenușind cu lacrimi în ochi: «Doamne, dă-ne putere să-l

scoatem din acel chin, să vină măcar o zi, un ceas, lângă noi, să poată dormi într-un cearceaf curat, să poată avea o mângâiere, o vorbă bună, să poată simți dragostea care nu poate pătrunde prin zidurile acelea reci ale închisorii!»

Și rugămintea mea a fost ascultată, pentru că, exact când au trecut cele nouă zile, a murit și sufletul lui e liber acum.

De 1 februarie ne-am dus la Aiud, pe un ger de crăpau pietrele – cum se zice pe românește.

A fost îngropat în condiții lamentabile, cu un cal chfor, cu mustățile albe de promoroacă, o căruță ce-și târaia roțile neprinsse bine în bucele, un sicriu foarte frumos, de stejar, de care m-am mirat că a putut să existe la Aiud. Ca să nu mă vadă nimeni pe străzi, m-am dus noaptea, pe la două, la doctorul închisorii,

ca să află ce s-a întâmplat cu el, cum a murit. Acela, zăpăcit de somn, mai întâi n-a știut ce să-mi răspundă, dar nu mi-a închis ușa în nas, n-a avut curajul. Mi-a spus: «Eu nu puteam să fac nimic, a avut uree, trebuia să-i dăm doctorii, nu aveam; trebuia să-i dăm lapte, n-am putut.»

– Dar ce, domnule, nu puteai să-i arunci măcar două bucățele de zahăr?

– Doamnă, asta ar fi însemnat să-i iau eu locul.

Și am stat în fața închisorii, cu mama învelită în mai multe pături, cu două sticle de apă fierbinte ca să nu răcească, căci era în vârstă, tremurând tot timpul, și cu fosta mea cumnată, Marie-Jeanne Argetoianu. Ne-am dus cu hainele până la poarta închisorii ca să le predăm și sentinela a pus pușca pe noi și a spus: «Plecați de-aicea – cu niște înjurături de mare calitate – să nu vă prind că stați în fața porții. O să vă chemăm când vrem noi».

O poveste tristă, ca atâtea altele petrecute în România regimului comunist, în anii imediat următori preluării puterii de către P.C.R. Povestită de doamna Tutu George Georgescu

în volumul *Amintiri dintr-un secol*, apărut la Editura Muzicală, în anul 2001. A fost lansat, împreună cu reeditarea biografiei *George Georgescu*, pe care autoarea – și soția – i-a consacrat-o în 1967.

Holul Ateneului Român a oferit decorul elegant în care academicianul Constantin Bălăceanu-Stolnici, doamna Ana Maria Sireteanu, directoarea postului Radio România Cultural, prof. dr. Grigore Constantinescu, Pascal Bentoiu, Emanoil Elenescu, Radu Gheciu și Theodor Grigoriu au evocat personalitatea marelui dirijor, au vorbit despre carte și au adus omagiu autoarei.

Destinul celor doi soți a stat sub semnul Dunării. El s-a născut la Sulina, ea la Galați. Și asemenea apelor fluviului au străbătut vremuri mai line sau mai învolburate, rămânând mereu împreună.

Citiți primele pagini ale cărții *George Georgescu* și reveniți apoi la fragmentul cu care am deschis aceste rânduri. Veți avea imaginea nu numai a unor destine individuale, ci a soartei unui întreg popor în veacul trecut. ■

Mulțumim tuturor „vel cunoscătorilor“ în ale istoriei.

Câștigătorul concursului Vel Pitar este domnul Tănase BUJDUVEANU din Constanța.

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 iunie 2002, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– Cum se numea modista ce a creat „pălăria dorobanțu pentru dame“?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna martie 2001 este:

6 iulie 1927

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Tomescu Larisa**, din Ploiești.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2002.

DOMNI FANARIOTI

Constantin ...		Fastă! Fluturi (dim.)		Alexandru Ilie		Lumesc		Grigore III ...
Scarlat ...		Lina!		Matei Cristian		Acoperiți cu crom		Alexandru ...
În viață				Glas de pasărele				
Ana Maria				Degrada-				
În țară!								
		Tună!		Scos din cărbune				
		Domnița ... fiica lui Caragea		Ion Ghica				
						Încă		
						În Vest!		
Alexandru ...								Misiune
Nicolae								
Emis de soare								
				Arată vechimea				
				Cunoscători în religie				
Antonie ...						Callimachi		
Umed						Mihai Rădu		
				În temă!				
		A sluji		Domn (pop.)				
Alexandru Șuțu			Croncan					
Semnal			Deosebită					Vulcan în Sicilia
Sterină								
						În poem!		Din caise!
						Vintilă Horea		
		Mihai ...						
		În șagă!						
Nicolae ...						Fără barbă		
Manole ... Ruset								

Dumitru CIREAȘĂ

DIALOG CU CITITORII

ENIGMATICA NICOVALA

Domnul profesor NICOLAE MOHOREA-CORNI, din București, ne scrie:

Fotografia pe care v-o trimite reprezintă o nicovală turnată în bronz. Are o greutate de aproximativ 500 de grame, iar pe cele două fețe poartă gravate în relief următoarele texte: „Prima întâlnire a inginerilor României Mari” și „Septembrie 1919. Excursiunea din Transilvania și Banat”.

Este evident că obiectul a fost turnat la o unitate siderurgică din Banat și distribuită participanților la acea excursie. Evenimentul pare să fi fost unul destul de important, dar n-am găsit – inclusiv în presa vremii – nici un fel de informații despre el. Aș fi bucuros dacă cititorii dvs. m-ar ajuta să află câte ceva despre această întâlnire a inginerilor din 1919.

BIBLIOGRAFIE

Primim tot mai multe scrisori în care suntem întrebați în ce stadiu se află propunerea făcută de redacția noastră în 1997

privind realizarea unui volum Bibliografia Magazin istoric.

Materialul pentru acest volum a fost adunat, însă costurile pe care le necesită editarea unei asemenea lucrări sunt prea mari și nu ni le putem permite în condițiile actuale.

Vom încerca să realizăm pe Internet o bibliografie on-line, accesibilă pe site-ul nostru. O asemenea soluție va mulțumi doar o parte a cititorilor noștri, pe cei care au acces la Internet. Avem în vedere să realizăm și bibliografia mult promisă când vom avea posibilitatea – adică banii necesari. Mulțumim tuturor celor care au răspuns pozitiv la inițiativa noastră și care ne-au scris și ne-au făcut sugestii legate de această temă.

POȘTA BLITZ... CONCURSULUI

Doamna EMILIA BUCUR din Voluntari, jud. Ilfov, ne trimite alături de răspunsul la concurs și gândurile sale:

Îmi place în mod deosebit istoria antică și medievală iar articolele dumneavoastră acoperă

foarte bine aceste perioade. Aș dori însă, să citesc în **Magazin istoric**, articole de arheologie. Cred că ar fi interesant să cunoaștem activitatea de pe șantierele arheologice din România, în primul rând, dar și de pe șantierele din alte țări.

CĂRȚI ABSENTE

De ce în librării nu găsim cărțile care sunt prezentate în revista **Magazin istoric** la rubrica **Pentru biblioteca dumneavoastră?** ne întreabă **ALINA PUPĂZAN** din Tg. Jiu.

Probabil pentru că și cărțile, la fel ca și ziarele și revistele, suferă din cauza proastei difuzări. Așa cum ai putut constata din paginile revistei noastre unele edituri au înțeles acest lucru. Editurile ALL și Corint vin în întâmpinarea cititorilor și tipăresc buletine de comandă, pe baza cărora toți cei interesați își pot procura volumele dorite.

PRIVIȚI DIN NOU FOTOGRAFIA!

Este îndemnul pe care ni l-a adresat **IOAN I. BUREACĂ** (profesor din Bistrița) și **PAVELEANU D. TEODOR** (farmacist primar din Brașov). Domniile lor ne atrag atenția că legenda fotografiei publicate în nr. 12/2001, p. 37, trebuie citită corect astfel (de la stânga la dreapta): George Coșbuc, soția dr. Al. Vaida Voevod, dr. Dumitru Ciuta, dr. Al. Vaida Voevod și Ion Luca Caragiale (Karlsbad, iunie 1911).

• Ambilor le mulțumim pentru atenția cu care urmăresc revista noastră.

ANIVERSARE

Au sosit la redacție, în cursul lunilor martie și aprilie, numeroase scrisori de felicitare cu ocazia sărbătoririi a 35 de ani de la crearea revistei noastre. Tuturor celor care s-au gândit la noi și la **Magazin istoric** le mulțumim și îi asigurăm de constanta noastră dorință de a scrie revista pe gustul lor.

CONTENTS (Romanian History) C. Noica The impatience of young people ● Z. Dumitrescu-Buşulenga A forgotten Academy of music ● C. Moraru, C. Moraru How sincere was the openness of Romania towards the Occident ● I. Crăcană The Gavrilă Group and anticommunist resistance ● D. Matei Interview with the American professor B.A. Cook ● S. Leibovici-Laiş The Jews and the elections of 1946 ● Sighisoara – Medieval excursus ● A.-S. Ionescu The Independence War (1877-1878) and fashion ● N. Djuvara I met Raymond Aron ● I.A. Pop Romanian autonomies in medieval Transylvania (II) ● N. Cilibiu POW in WWI ● D. Vidraşcu The Litera International Publishing House ● I. Zănescu, C. Ene The Ghica Tei Palace ● D.H. Mazilu The voyvodes and their free moments (II) ● P. Pandrea The engineer Malaxa ● L. Cosovanu Romanian documents at Hoover Institution (VII) ● A. Dumitru Corruption in soccer before WWII ● N. Ursulescu, V. Merlan A sanctuary 6 000 years old

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C. Noica L'impatience des jeunes gens ● Z. Dumitrescu-Buşulenga Un Conservatoire de musique oublié ● C. Moraru, C. Moraru Combien sincère a été l'ouverture de la Roumanie envers l'Occident ● I. Crăcană Le Groupe Gavrilă et la résistance anticommuniste ● D. Matei Interview avec le professeur américain B.A. Cook ● S. Leibovici-Laiş Les Juifs et les élections de 1946 ● Sighisoara – trajet médiéval ● A.-S. Ionescu La Guerre d'Indépendance (1877-1878) et la mode ● N. Djuvara J'ai connu Raymond Aron ● I.A. Pop Autonomies roumaines dans la Transylvanie moyenâgeuse (II) ● N. Cilibiu Prisonnier pendant la Grande Guerre ● D. Vidraşcu La maison d'édition Litera International se présente ● I. Zănescu, C. Ene Le Palais de Ghica Tei ● D.H. Mazilu Les loisirs de nos voïvodes (II) ● P. Pandrea L'ingénieur Malaxa ● L. Cosovanu Documents roumains à Hoover Institution (VII) ● A. Dumitru Corruption dans le monde du foot de l'entre-deux-guerres ● N. Ursulescu, V. Merlan Un sanctuaire d'il y a 6 000 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Нойка Нетерпение молодёжи ● З. Думитреску-Бушулэнга Забытая музыкальная консерватория ● К. Морару, К. Морару Насколько искреннее было открытие Румынии к Западу ● И. Крăcăнă Группа Гаврилă и антикоммунистическое сопротивление ● Д. Матей Интервью взятое американскому профессору В.А. Кук ● Ш. Лейбович-Лайш Евреи и выборы 1946 г. ● Сигхишоара – средневековый экскурс ● А.-С. Ионеску Влияние моды на независимость (1877-1878) на женскую моду ● Н. Джуварă Я был знаком с Реймондом Арноном ● И.А. Поп Румынские автономии в средневековой Трансильвании (II) ● Н. Чилибиу Военнопленный во время первой мировой войны ● Д. Видраşку Издательство Литера Интернационал представляется ● И. Зăнеску, К. Ене Дворец Гика-Тей ● Д.Х. Мазилу Досуг нашей госпожи (II) ● П. Пандра Инженер Малакса ● Л. Косовану Румынские документы в Институте Гверра (VII) ● А. Думитру Коррупция в межвоенный футбол ● Н. Урсулеску, В. Мерлан Святилище 6000 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) C. Noica Die Ungeduld der Jugend ● Z. Dumitrescu-Buşulenga Ein vergessenes Musikonservatorium ● C. Moraru, C. Moraru Wie ehrlich war Rumänien's Öffnung dem Westen entgegen ● I. Crăcană Die Gruppe Gavrilă und der antikommunistische Widerstand ● D. Matei Interview mit dem amerikanischen Professor B.A. Cook ● S. Leibovici-Laiş Die Juden und die Wahlen von 1946 ● Schäßburg – mittelalterlicher Exkurs ● A.-S. Ionescu Einflüsse des Unabhängigkeitskrieges (1877-1878) auf die Mode ● N. Djuvara Ich habe Raymond Aron gekannt ● I.A. Pop Rumänische Autonomien im mittelalterlichen Siebenbürgen (II) ● N. Cilibiu Gefangener im Ersten Weltkrieg ● D. Vidraşcu Der Verlag Litera International stellt sich vor ● I. Zănescu, C. Ene Der Palast Ghica Tei ● D.H. Mazilu Die Freizeit unserer Wojwoden (II) ● P. Pandrea Der Ingenieur Malaxa ● L. Cosovanu Rumänische Dokumente in der Hoover Institution (VII) ● A. Dumitru Corruption im zwischenkriegszeitlichen Fußball ● N. Ursulescu, V. Merlan Ein 6000-jähriges Sanktuar

SUMARIO (Historia rumana) C. Noica La impaciencia de los jóvenes ● Z. Dumitrescu-Buşulenga Un conservatorio de música olvidado ● C. Moraru, C. Moraru Cuán sincera fue la abertura de Rumania frente al Occidente ● I. Crăcană El grupo Gavrilă y la resistencia anticomunista ● D. Matei Entrevista con el profesor norteamericano B.A. Cook ● S. Leibovici-Laiş Los judíos y las elecciones de 1946 ● Sighisoara – incursión medieval ● A.-S. Ionescu Las influencias de la Guerra de Independencia (1877-1878) sobre la moda ● N. Djuvara He conocido a Raymond Aron ● I.A. Pop Autonomías rumanas en la Transilvania medieval (II) ● N. Cilibiu Prisionero durante la Primera Guerra Mundial ● D. Vidraşcu La Editorial Letra Internacional se presenta ● I. Zănescu, C. Ene El palacio Ghica Tei ● D.H. Mazilu El rato de ocio de nuestros príncipes (II) ● P. Pandrea El ingeniero Malaxa ● L. Cosovanu Documentos rumanos en Hoover Institution (VII) ● A. Dumitru Corupción en el fútbol interbelico ● N. Ursulescu, V. Merlan Un santuario desde hace 6 000 años

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie.

ABONEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

Piaţa Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, Bucureşti, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (ţări europene);

90 dolari U.S.A. (ţări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti

ISSN 0541-881X

Lei 14 000

GRILA DE PROGRAME PRIMĂVARĂ - VARĂ ANTENA BUCUREȘTILOR 2002

DE LUNI PÂNĂ VINERI:

JURNAL DE BUCUREȘTI: 6:00; 9:00; 12:00; 15:00;
18:00; 21:00
ȘTIRI LOCALE: 8:00; 11:00; 14:00; 17:00; 20:00; 22:00
Știri naționale și internaționale: 7:00; 13:00; 16:00; 19:00
ȘTIRI ECONOMICE: 7:30; 16:30
ȘTIRI FINANCIARE: 8:30; 17:30
Sinteza zilei 23:45

6:10 BUNĂ DIMINEAȚA, BUCUREȘTI!

Actualități matinale pentru toate vârstele, informații culturale, sociale și din administrația locală, știri economice și financiare, timpul probabil, informații din trafic, știri sportive, concursuri, horoscop, dispecerat ACR, TAXI, RATB.

9:10 TÂRG ȘI MUZICĂ LA ANTENA BUCUREȘTILOR

Mică publicitate, prin telefon, pentru persoane defavorizate și muzică la cerere.

10:00 DE ZECE ORI ROMÂNIA!

Rădio Circuit al posturilor de radio din Craiova, Reșița, Timișoara, Cluj, Tg. Mureș, Sibiu, Brașov, Iași, Constanța și București. O producție Radio România Regional.

11:03 GRAMOFONUL BINE TEMPERAT (luni-vineri)

Divertisment și dedicații muzicale pentru toate vârstele.

12:01 MIEZUL ZILEI

Știri, reportaje, transmisiuni în direct, concursuri, dialog cu ascultătorii – totul despre viața marelui oraș.

15:01 ÎN DRUM SPRE CASĂ (luni-joi)

Divertisment pentru toți bucureștenii, informații non-stop despre trafic, în direct cu Poliția Capitalei, ce este nou în piețele orașului, recomandări pentru programul de seară și muzică.

ÎNCEPUT DE SFÂRȘIT DE SĂPTĂMÂNĂ (vineri)

Informații utile, prețuri și tarife la servicii turistice, opțiuni și trasee de petrecere a timpului liber, precum și informații de la serviciile de poliție din București, Ilfov, Prahova și Brașov privind circulația pe DN 1.

18:01 RONDUL DE SEARĂ

Un program unic de informații, muzică, transmisiuni directe, reportaje din centrele culturale și Cluburile Capitalei, noutăți mondene, concursuri și muzică.

21:05 BUCUREȘTI ÎN NOAPTE! (luni-joi)

Pulsul metropolei, viața sa de noapte, transmisiuni directe din sălile de concerte și cluburile de jazz.

SÂMBĂTĂ ȘI DUMINICĂ

JURNAL DE BUCUREȘTI: 6:00; 9:00; 15:00; 18:00; 20:00
ȘTIRI LOCALE: 8:00; 10:00; 11:00; 12:00; 16:00; 17:00
Știri naționale și internaționale: 7:00; 13:00; 19:00
Sinteza zilei: 23:45

